

KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

Yasemin ARAFAT

SIYASİ PARTİLERİN SEÇİM
KAMPANYALARININ FİNANSMANI VE
TÜRKİYE EKONOMİSİ ÜZERİNE ETKİLERİ
(1998-2008)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Sara ONUR

KIRIKKALE – 2011

KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

Yasemin ARAFAT

SİYASİ PARTİLERİN SEÇİM
KAMPANYALARININ FİNANSMANI VE
TÜRKİYE EKONOMİSİ ÜZERİNE ETKİLERİ
(1998-2008)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Sara ONUR

KIRIKKALE – 2011

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yasemin ARAFAT tarafından hazırlanan ‘Siyasi Partilerin Seçim Kampanyalarının Finansmanı ve Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri’ adlı tez çalışması jürimiz tarafından Kamu Yönetimi Anabilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak oy birliği ile kabul edilmiştir. .../.../2011

Başkan

Yrd. Doç. Dr. Celalettin GÜNGÖR

Üye

Yrd. Doç. Dr. Sara ONUR

Üye

Doç. Dr. Cemal FEDAYİ

ÖZET

Demokratik ülkelerde siyasi hayatın en önemli belirleyicisi olarak karşımıza çıkan seçimler halkın tercihini belirlerken seçim dönemlerinde ülke sosyal ve ekonomik olarak etkilenmektedir. Seçim dönemlerinde orta çıkan, seçim ekonomisi olarak adlandırılan ve çalışmanın araştırma konusunu ilgilendiren ekonomik etki iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Birincisi, siyasi iktidarla ilgisi olmayan bir ekonomidir ve seçimler yaklaşınca, tüm siyasi partiler propaganda harcamalarını artırırken piyasa hareketlenmekte, ısınmaktadır. İkincisinde ise, siyasi iktidar seçim öncesi devlet harcamalarını artırmaktadır. İstihdam politikasında daha popülist davranmakta ve daha çok imtiyaz dağıtmaya başlamaktadır.

Bu çalışmanın amacı, 1998-2008 arasında yapılan genel seçim dönemlerinde seçimlerin ve siyasi kampanyaların Türkiye ekonomisi üzerine olan etkilerini değerlendirmektir. Seçim dönemlerinin ekonomiye etkisine ilişkin çeşitli teoriler geliştirilmiştir. Çalışmada geliştirilen teoriler ve benzer konularda daha önce yapılmış çalışmalar incelenmiştir. Bu çalışmayla yapılan araştırma ve analizler sonucunda, daha önce yapılmış benzer çalışmalardan farklı olarak özellikle 2002 ve 2007 seçim dönemlerinde farklı bir ekonomik program yürütüldüğü, bu üç seçim döneminde de ekonominin etkilendiği ve ekonomide dalgalanmaların meydana geldiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Seçim, Siyasi Partiler, Seçim Kampanyası, Seçim Ekonomisi, Politik Konjonktür Dalgalanmaları Teorisi.

ABSTRACT

In democratic countries, elections which seem as the most decisive factor of political life, determining the choices of societies, countries are influenced in terms of social and economic means in the election period. The economic impact, emerging in election periods, regarded as election economy that is also concerning the subject of study arises in two ways. First one is an economy which is not related to the political power, and as elections are closer, all political parties increases their electioneering expenses and this situation brings mobility to market. Second one is that political power increases government expenditure. It conducts more populist policies about employment policy, and starts to make more concessions.

The purpose of this study is to evaluate the effects of elections and political campaign among the years of 1998-2008 over the Turkish economy. Many theories related to impact of election periods over the economy have been developed. In this study, theories developed and research works about similar issues are examined. As a result of research and analysis, unlike previous similar studies, it has been seen that different economic programs were carried out especially in the election periods of 2002 and 2007, economy was affected in each three elections and economic fluctuations were occurred.

Key Words: Election, Political Parties, Election Campaign. Election Economy, Political Business Cycles Theory.

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım **“Siyasi Partilerin Seçim Kampanyalarının Finansmanı ve Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri (1998-2008)”** adlı çalışmamı, ilmi ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazdığımı ve faydalandığım eserlerin bibliyografyada gösterdiklerimden ibaret olduğunu, bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu şeref ve haysiyetimle doğrularım.

Tarih

Adı – Soyadı

İmza

ÖNSÖZ

“Siyasi Partilerin Seçim Kampanyalarının Finansmanı ve Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri (1998-2008)” başlıklı bu çalışmayla, daha önce yapılmış benzer çalışmalar araştırılmış ve 1998-2008 yılları arasında yapılan milletvekili genel seçimleri incelemiştir. Yapılan bu çalışma ile siyasi partilerin seçim dönemlerinde yaptıkları seçim kampanyalarının ve siyasi politikalarının Türkiye Ekonomisine olan etkileri sorgulanmıştır.

Bu çalışmanın oluşturulması ve hazırlanması konusunda yardım, destek ve ilgisini benden gece, gündüz esirgemeyen değerli danışman hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Sara ONUR’a, lisans ve yüksek lisans öğrenimime büyük katkısı olan, bilgi birikimini ve desteğini esirgemeyen değerli hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Hüseyin DEMİR’e, yine bizlerden desteğini ve ilgisini esirgemeyen değerli hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Celalettin GÜNGÖR’e, lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca emeği geçen tüm Kırıkkale Üniversitesi öğretim görevlisi hocalarıma, destekleri ve dostluklarıyla her zaman yanımda olan çok değerli arkadaşım Araştırma Görevlisi Erbil YİĞİTBAŞ’a, Murat ATABAY’a, Deniz BABADAĞ’a, tüm arkadaşlarıma ve bugünlere gelmem konusunda beni her aşamada destekleyen, yol gösteren ve emek veren çok sevgili aileme sonsuz minnet ve teşekkürlerimi sunarım.

Yasemin ARAFAT

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
ŞEKİL VE ÇİZELGE DİZİNLERİ.....	vii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	3
SEÇİM, SEÇİM SİSTEMLERİ VE SİYASİ PARTİLER.....	3
1.1. SEÇİM KAVRAMI	3
1.2. SEÇİM SİSTEMLERİ	5
1.2.1. Çoğunluk Esasına Dayanan Seçim Sistemleri	6
1.2.2. Orantılı (Nispi) Temsil Esasına Dayanan Seçim Sistemleri	6
1.2.2.1. Liste Usulü Orantılı (Nispi) Temsil Sistemi	7
1.2.2.2. Karma Üyeli Orantılı (Nispi) Temsil Sistemi	7
1.2.2.3. Aktarılabılır Tek Oy Seçim Sistemi	7
1.2.3. Karma Seçim Sistemleri.....	8
1.2. SİYASİ PARTİLER.....	8
1.3.1. Siyasi Partilerin Tanımı	8
1.3.2. Siyasi Partilerin Tarihsel Gelişimi	10
1.3.3. Siyasi Partilerin Özellikleri ve İşlevleri	12
1.3.4. Siyasal Parti Tipleri	13
1.3.4.1. Kadro Tipi Partiler	14
1.3.4.2. Kitle Partileri.....	14
1.3.5. Siyasi Parti Sistemleri	15
1.3.5.1. Tek Partili Sistemler	15
1.3.5.2. İki Partili Sistemler	16
1.3.5.3. Çok Partili Sistemler	17
1.4. TÜRKİYE’DE SEÇİM SİSTEMLERİ VE SİYASİ PARTİLER	17
1.5. SİYASİ PARTİLERİN FİNANSMANI	23
1.6. TÜRKİYE’DE SİYASİ PARTİLERİN FİNANSMANI.....	25
İKİNCİ BÖLÜM	29
SEÇİM EKONOMİSİ.....	29
2.1. SEÇİM EKONOMİSİ NEDİR?	29
2.2. KAMU TERCİHİ TEORİSİ	30
2.3. POLİTİK KONJONKTÜR DALGALANMALARI TEORİSİ.....	32
2.4. SEÇİM ÇEVİRİMLERİ TEORİLERİ	34
2.5. SEÇİM EKONOMİSİNİ OLUŞTURAN SİYASAL AKTÖRLER VE DAVRANIŞ EĞİLİMLERİ.....	35
2.5.1. Seçmen Davranışları	35
2.5.1.1. Sosyolojik Yaklaşım (Columbia Ekolü).....	37
2.5.1.2. Sosyo-Psikolojik Yaklaşım (Michigan Ekolü).....	37
2.5.1.3. Ekonomik Yaklaşım (Rasyonel Seçim Ekolü).....	38
2.5.2. Politikacıların Davranışları	39
2.5.3. Bürokratların Davranışları	40
2.5.4. Baskı ve Çıkar Grupları	41
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	44
SEÇİM KAMPANYALARI, SEÇİM KAMPANYALARININ FİNANSMANI VE EKONOMİ ÜZERİNE ETKİLERİ.....	44

3.1. SEÇİM KAMPANYALARI.....	44
3.2. SEÇİM KAMPANYALARININ ÜNURLARI.....	48
3.3. SEÇİM KAMPANYALARININ İŞLEVLERİ.....	51
3.4. SEÇİM KAMPANYALARINDA KULLANILAN ARAÇ VE YÖNTEMLER.....	52
3.5. SEÇİM KAMPANYALARININ FİNANSMAN YOLLARI.....	54
3.6. SEÇİM KAMPANYALARININ EKONOMİYE ETKİLERİ.....	57
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	61
SİYASİ PARTİLERİN 1998-2008 YILLARI ARASINDAKİ SEÇİM KAMPANYALARININ TÜRKİYE EKONOMİSİ ÜZERİNE ETKİLERİ	61
4. 1. 1999, 2002 VE 2007 SEÇİMLERİNİN GENEL OLARAK İNCELENMESİ.....	61
4. 2. 1999- 2002 VE 2007 SEÇİMLERİNİN EKONOMİK OLARAK ANALİZİ	65
SONUÇ.....	84
KAYNAKÇA	88
ÖZGEÇMİŞ.....	97

ŞEKİL VE ÇİZELGE DİZİNLERİ

TABLO.1. TEMEL MAKRO EKONOMİK GÖSTERGELER	66
GRAFİK.1. BÜYÜME HIZI VE TEFE ORANLARI.....	67
TABLO.2. BÜYÜME HIZI VE TEFE GRANGER NEDENSELLİK TESTİ.....	67
TABLO.3. EMEK PİYASASINDA İŞSİZLİK ORANI, İSTİHDAM VE SİVİL İŞGÜCÜ SAYISI	68
GRAFİK.2. İSTİHDAM VE SİVİL İŞGÜCÜ ARASINDAKİ İLİŞKİ	69
GRAFİK.3. İŞSİZLİK ORANLARI.....	70
TABLO.4. İSTİHDAM VE SİVİL İŞGÜCÜ ARASINDAKİ GRANGER NEDENSELLİK TESTİ.....	70
TABLO.5. KAMU KESİMİ GENEL DENGESİ.....	71
(CARI FİYATLARLA, MİLYON YTL)	71
GRAFİK.4. KAMU DENGESİ	72
TABLO.6. KAMU KESİMİ DENGESİNDE KAMUSAL HARCAMALAR VE KAMUSAL GELİRLER ARASINDAKİ GRANGER NEDENSELLİK TESTİ.....	73
TABLO.7. KAMU KESİMİ DENGESİNDE İÇ BORÇ VE FAİZ ÖDEMELERİ ARASINDAKİ GRANGER NEDENSELLİK TESTİ.....	74
GRAFİK.5. NET BORÇ KULLANIM ORANI, İÇ BORÇ VE FAİZ ÖDEMELERİ GELİŞİMİ.....	75
TABLO.8. SEKTÖRLER İTİBARIYLA KAMU SABİT SERMAYE YATIRIMLARI	76
GRAFİK.6. SEKTÖRLER İTİBARIYLA KAMU SABİT YATIRIMLARI	77
TABLO.9. SEKTÖRLER İTİBARIYLA ÖZEL SEKTÖR SABİT SERMAYE YATIRIMLARI	78
GRAFİK.7. SEKTÖRLER İTİBARIYLA KAMU VE ÖZEL SEKTÖR SABİT SERMAYE YATIRIMLARI.....	79
TABLO.10. KAMU KURUMU BAZINDA KAMU SEKTÖRÜ SABİT SERMAYE YATIRIMLARI (CARI FİYATLARI, MİLYAR TL).....	80
TABLO.11. KAMU KURUMU BAZINDA SABİT SERMAYE YATIRIMLARI (TOPLAM İÇİNDEKİ YÜZDE PAYLARI)	81
TABLO.12. BAŞLICA PARASAL GÖSTERGELER (MİLYAR TL).....	82
GRAFİK.8. BAŞLICA PARASAL GÖSTERGELER.....	83

GİRİŞ

Seçimler ve siyasi partiler demokrasinin vazgeçilmez unsurlarıdır. Seçimler demokratik işleyişe katkıda bulunurken halkın siyasal katılımını sağlamaktadır. Siyaset sahnesindeki partiler ise seçim yarışında başarılı olabilmek için demokratik çerçeve içinde büyük bir mücadele içine girmektedirler. Siyasi partilerin temelinde iktidara gelmek veya mevcut iktidarını sürdürmek amacı bulunmaktadır. Yeniden seçilmek ve iktidarını sürdürmek isteyen siyasal iktidar ekonomi ve maliye politikası araçlarını oylarını arttırmak için kullanmaktadır. Bu ise ekonominin, hükümetlerin seçim dönemlerinde izlediği politikalardan doğrudan etkilendiği anlamına gelmektedir.

Seçim dönemlerinde ülke ekonomisinde önemli ve fark edilebilir değişiklikler olmaktadır. Seçim dönemlerinde meydana gelen bu hareketlilik seçim ekonomisi kavramının oluşmasına neden olmuştur. Adayların ve özellikle iktidar partisinin seçmenleri etkileyebilmek adına yapmış oldukları faaliyetleri içeren seçim kampanyalarının ekonomiye olan etkisi bu çalışmada incelenecektir.

Bu çalışmada, 1998-2008 yılları arasında yapılan milletvekili genel seçimlerinin ekonomiye olan etkileri araştırılmıştır. Belirtilen dönemden sadece milletvekili genel seçimlerinin dikkate alınarak sınırlandırılması seçimlerin ekonomiye etkilerinin nicel analizinin makro düzeyde değerlendirilebilmesi için yapılmıştır. Son üç seçim döneminin ele alınması, daha önceki dönemlere ilişkin benzer çalışmaların yapılmış olması ve son üç dönemle sınırlandırılarak konunun daha detaylı ekonomik analizinin yapılabilmesini amaçlamaktadır.

Çalışmanın ilk üç bölümünde literatür taraması, nitel ve sözel anlatım yapılmaktadır. Çalışmanın dördüncü ve son bölümünde ise nicel tablo analizi ve ekonomik analiz yapılmaktadır. Verilerin tablo olarak hazırlanmasında Excell bilgisayar programı, tabloların grafiksel gösteriminde ve ekonometrik analizinde E-Views bilgisayar programı kullanılmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde, seçim sürecinin değerlendirilebilmesi için seçim kavramının, siyasi parti ve seçim sistemlerinin tanımları ve Türkiye’deki uygulanma biçimleri araştırılmıştır. Yine bu bölümde seçim kampanyalarının analizinde önemli bir yer tutan siyasi partilerin finansmanı konusuna değinilmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, seçim dönemlerinde ortaya çıkan seçim ekonomisi kavramı açıklanmakta ve seçim ekonomisinin seçmen, politikacı, bürokratlar gibi siyasal aktörleri tanıtılmaktadır. Bu bölümde ayrıca seçimlerin ekonomiyi etkilediğini ve seçim dönemlerinde ekonomik dalgalanmaların oluştuğuna ilişkin üretilmiş teoriler incelenmiş, özellikle “Politik Konjonktür Dalgalanmaları Literatürü” üzerinde durulmuştur.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, seçim kampanyaları kavramsal olarak verilmektedir. Seçim kampanyalarının finansmanı ve ekonomi üzerine etkileri bu başlık altında ele alınan diğer konulardır.

Çalışmada seçim dönemleri, seçimden önceki yıl, seçim yılı ve seçimden sonraki yıl olarak ele alınıp değerlendirilmiştir.

Dördüncü ve son bölümde ise öncelikle 1999, 2002 ve 2007 seçimlerinde yaşanan siyasi, sosyal gelişmeler ve seçim sonuçları genel olarak ele alınmıştır. Dördüncü başlığın ikinci alt başlığında 1999- 2002 ve 2007 seçim dönemleri ekonomik olarak analiz edilmektedir. Bu başlıkta verisel analizde temel makro ekonomik göstergeler, büyüme hızı ve Tefe oranları, işsizlik ve istihdam oranları, kamu gelir ve harcamaları, iç borç stoku, kamu dengesi, kamu ve özel sabit sermaye yatırımları gibi ekonomik veriler tablo ve grafikler aracılığıyla incelenmiş, seçim ve ekonomi ilişkisi sorgulanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SEÇİM, SEÇİM SİSTEMLERİ VE SİYASİ PARTİLER

1.1. Seçim Kavramı

Birden fazla seçenek arasından tercih yapmayı, karar belirtme veya bildirmeyi işaret eden “seçim” sözcüğü, hayatın birçok alanında hem bireysel hem de toplumsal tercihleri ifade şekli olabilmektedir. Seçimler, yapılış nedenlerine göre yalnızca kişinin kendi yaşam alanını etkileyebileceği gibi daha geniş bir alanı yani tüm toplumun işleyişini ve niteliğini de etkileyebilmektedir.

Gerek bireysel gerekse toplumsal seçimlerin, ülkenin politik hayatında yönetici sıfatıyla görev yapacak kişilerin seçilmesinde kullanılması, oylama olgusunu ortaya çıkarmaktadır. Oylama olgusu oy verme ve oy toplama olgularından oluşmaktadır.¹

Oy verme ve oy toplama olguları içinde ele alındığında seçimi, halkın, yasalara göre seçmen vatandaş kimliği kazanmış kesimlerinin, siyasal iktidarı onlar adına kullanacak yöneticileri çok sayıda aday arasından seçtiği ve bir sonraki seçime kadar yönetim yetkisini devrettiği, izleyen dönemde ise yöneticinin siyasal iktidarını kullanma biçimini değerlendirerek onu denetlediği bir süreç, şeklinde tanımlamak mümkündür.²

Çağımızda seçim ve seçime katılma, hem seçmen vatandaşların kamu yönetimine karşı gösterdikleri ilginin derecesini, hem de siyasal iktidarın temelinde bulunması gereken anlaşma unsurunun oranını göstermektedir.³ Seçimler, katılımcılığın

¹ Sara Onur, **Kamu Seçimi Teorisi’nde Oylama Olgusu Analizi**, Eskişehir Anadolu Üniversitesi.Sosyal Bilimler Dergisi, 2001, sayı:2, , s.47.

² Ülkü Varlık ve Banu Ören, **Seçim Sistemleri ve Türkiye’de Seçimler** , İstanbul: DER Yayınları, 2001, s.10

³ Varlık, Ören s.10

üstünlüğüne inanan bir toplumda, bunun yaygınlaşmasına ve geçerliliğini korumasına yardımcı olmaktadır.⁴

Demokrasi kuramına göre siyasal katılım, her türlü toplumsal hedefi ve bu hedefleri gerçekleştirmek için kullanılacak yolları belirleyen bir süreci temsil etmektedir. Siyasal katılımın bireysel düzleminde ortaya çıkan haklardan biri “oy kullanma” hakkıdır. Halk egemenliği kavramına dayanan oy kullanma hakkı, halkın, kendi iradesini aracısız ve doğrudan açıklama olanağını sağlamaktadır. Seçimler sadece yönetim erkinin liderlere ya da partilere devredilme aracı değil aynı zamanda yönetim biçimine duyulan güveni arttırıcı ve pekiştirici bir işlevi de yerine getirmektedir.⁵

Siyasal iktidarlar, yönetilenler tarafından destek gördükleri sürece meşruluklarını korurlar. Tarih, siyasal iktidarı ele geçirme ve meşruiyet kazandırmak için verilen büyük mücadelelere tanık olmuştur. Monark’ın egemenliğinde demokrasiye doğru adım atan her toplumda, bu mücadelelere rastlamak mümkündür.⁶

Çoğulcu demokrasilerde başlıca siyasi katılma yollarından biri olan seçimlerin, tek-parti sistemine dayalı totaliter sistemlerde önemli bir fonksiyonu olduğunu söylemek mümkün değildir. Yapılan oylamalar sonucunda yönetici kadroların değiştiği, baştaki liderlerin iktidardan uzaklaştığı hiçbir zaman görülmemiştir. Seçimler tek-parti adaylarının onaylandığı bir “rejime bağlılık gösterisi” olmaktan öteye gidememektedir. Çoğulcu demokrasilerde ise siyasi katılma vatandaşların yöneticileri seçme ve siyasal kararları etkileme yolu olarak kabul edilmektedir.⁷

Seçimin demokratik olması için gereken şartlar anayasalarda belirtilmiştir. Ülkemizde yasalara göre seçimlerde, oy verme ve oy toplama durumu yaş, vatandaşlık, ikamet, eğitim, askerlik gibi bazı belirlenmiş şartları taşımak zorundadır.

⁴ Üste , Bahar, **Türkiye’de Seçim Sistemi Arayışları, Bir Alternatif Model**, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir, 1999, s.9.

⁵ Ferruh Uztuğ, **Siyasal Marka, Seçim Kampanyaları ve Aday İmajı**, Ankara : Mediat Yayınları, , 1999, s. 17.

⁶ Üste, s. 5.

⁷ Kapani, s. 142.

1. 2. Seçim Sistemleri

Bir seçim sisteminin belirlenmesi, anayasa ya da kanun koyucunun önündeki en önemli siyasal tercihlerden biridir; çünkü seçim sistemi, başta siyasal partilerin sayısı olmak üzere, siyasal sistemin birçok unsurunu etkilemektedir. Seçim sistemleriyle parti sistemleri arasındaki bu ilişki, siyasal bilimcilerin ilgisini çekmiştir. Maurice Duverger, bu ilişkiyi ilk defa sistematik ve kapsamlı biçimde incelemiş olan kuramcıdır.⁸

Demokratik ülkelerde politik hayatın en önemli belirleyicisi, oylama sistemleridir. Oylama olgusu, bireysel ve toplumsal tercihlerin ortak bir sonucudur. Oylama olgusu, karışık olması, toplumun tümünün tercihini göstermesi ve süreklilik arz etmesinden dolayı bir sistem sorunudur. Daha da önemlisi oylama sistemlerinin belirlenmesi, ülkenin politik hayatının devamında ve güvenilirliğinde önemli bir rol oynamaktadır.⁹

Seçim sistemleri zaman ve mekâna göre değişmektedir. Ülkeler seçim sistemlerinin farklılığı karşısında, hangisini benimseyecekleri konusunda bir tercihte bulunmaktadır. Yapılan her tercihin ise belirli amaçları vardır. İlk bakışta ideal olan, halkın devlet işleyişi içinde mükemmel bir biçimde temsil edilmesini sağlayan yöntemin bulunması ve ülkedeki tüm görüşlerin, ağırlıkları oranında mecliste temsil imkânına kavuşmasıdır; fakat amacın bu yöntemle uygulanması her zaman mümkün olamamaktadır. Yönetimde istikrar unsuru kimi zaman tek başına ön plana çıkarken, çoğunlukla bu iki amacın, yani temsilde adalet ve yönetimde istikrarın bağdaştırılması yoluna gidilmektedir.¹⁰

Temsilde adalet ilkesi, seçmen eğilimlerinin adil bir biçimde yasama meclislerine yansıtılmasını, yönetimde istikrar ilkesi ise istikrarlı hükümetlerin kurulmasını kolaylaştırmayı amaçlar. Özellikleri gereği, bir seçim sisteminde bu öğelerden birisi öne çıktığında diğeri arka plana itilmektedir. Her ne kadar Anayasamızın 69. Maddesi, “Seçim kanunlarının, temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerini bağdaştıracak biçimde düzenlenmesini” öngörüyorsa da, bir seçim sisteminde

8 Ergun Ozbudun, **Seçim Sistemleri ve Türkiye**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 44, Sayı: 1-4, 1995, s. 533.

9 Onur, s. 47.

10 Nihat Bulut, **Adalet-İstikrar İkilemi Bağlamında Türk Seçim Sistemi Geleneği ve İki Turlu Çoğunluk Sistemi Üzerine Düşünceler**, **Bilgi Toplumunda Hukuk, Ünal Tekinalp'e Armağan**, Cilt-III, İstanbul: Beta Yayınları, 2003, s.245.

bu ilkelerin bağdaştırılmasını sağlamak her zaman olanaklı olamamaktadır.¹¹ Ülkemizde de uygulanan seçim barajının temel fonksiyonu, bu iki temel ilke bağlamında, temsilde adaletten ödün verilmesi pahasına yönetimde istikrar ilkesini güçlendirmektir. Uygulamada % 10 gibi yüksek bir ülke barajı uygulamasından beklenen; görece küçük partilerin meclis dışında kalmasına yol açılması ve bu partilerin gücünün meclise girmeyi başaran partilere dağıtılması vasıtasıyla, hükümet kurmanın kolaylaştırılmasıdır.¹²

Günümüzde milletvekili genel seçimlerinde pek çok değişik sistem uygulanmaktadır. Bu seçim sistemleri “çoğunluk esasına dayanan sistemler, nispi temsil esasına dayanan sistemler ve karma sistemler” olarak üç bölümde toplamaktadır.¹³

1.2.1.Çoğunluk Esasına Dayanan Seçim Sistemleri

Bir seçim bölgesinde, adaylar arasından en çok oy alan adayın seçilmesidir. Bu sistem “Tek turlu dar bölge çoğunluk sistemi, İki turlu dar bölge çoğunluk sistemi, Blok oy çoğunluk sistemi, Alternatif oy çoğunluk sistemi” olarak dörde ayrılmaktadır.

1.2.2.Orantılı (Nispi) Temsil Esasına Dayanan Seçim Sistemleri

Orantılı temsil sistemi, toplumda yer alan sosyal güçlerin ve siyasal grupların olabildiğince adaletli bir şekilde mecliste temsil edilmesini amaçlamayan ve partilerin, oy oranlarına bağlı olarak mecliste temsilini sağlayan sistemdir.

Adaylarını liste usulüne dayanarak belirleyen partilerin, her seçim çevresinde aldıkları oy oranına göre milletvekili çıkarmalarını sağlamaktadır. Orantılı temsil esaslı seçim sistemi, “liste usulü orantılı(nispi) temsil sistemi, karma üyeli orantılı (nispi) temsil ve aktarılabilir tek oy” olmak üzere üç ayrı şekilde uygulanmaktadır.

¹¹ Erol Tuncer, **Türkiye’de Seçim Uygulamaları Sorunları Işığında Temsilde Adalet – Yönetimde İstikrar İlkelerinin İşlevselliği**, Anayasa Yargısı Dergisi, Cilt:23, 2006, s.168.

¹² Türkmen Göksel ve Yetkin Çınar, **Seçim Barajını “Yönetimde İstikrarı Azaltmayan Bir Seviyeye” Düşürmek Mümkün mü?**, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, <http://www.tepav.org.tr> (21 Mart 2011).

¹³ Abdullah Özkan, **Siyasal İletişim Stratejileri**, İstanbul: TASAM Yayınları, 2007, s.101

1.2.2.1. Liste Usulü Orantılı (Nispi) Temsil Sistemi

Adaylar, partilerinin seçmenlerden aldıkları oy sayısı ile orantılı şekilde milletvekili seçilirler. Bu sistemde, ülke birden çok milletvekili çıkaran seçim çevrelerine bölünmektedir ve sistem sayesinde küçük partiler de Mecliste yer alabilmektedir. Liste usulü orantılı(nispi) temsil sisteminde, çoğunlukla tek parti iktidarı yerine koalisyon hükümetleri ortaya çıkmaktadır. Sistemin avantajlı yönü adil olmasıyken buna karşılık dezavantajlı yönü ise partilerin çoğalmasına ve bölünmüş bir parti sistemine neden olmasıdır. Bu sebeple Liste Usulü Nispi Temsil Sisteminde Mecliste istikrarsızlığa yol açabilmektedir.

1.2.2.2. Karma Üyeli Orantılı (Nispi) Temsil Sistemi

Meclisin bir kısmı dar bölgelerden çoğunluk esasına göre, bir kısmı da ülke genelinden nispi temsil esasına göre seçilmektedir. Seçmenler hem dar bölge adayları hem de ülke genelinde partiler için oy kullanmaktadırlar. Bu sistemde ülke genelindeki nispi temsil esaslı seçim, dar bölgelerde uygulanan çoğunluk sisteminin ortaya çıkardığı dengesiz dağılımı düzeltmek için yapılmaktadır. Sonucu, partilerin ülke genelinde aldıkları oy oranları belirlemektedir.

1.2.2.3. Aktarılabılır Tek Oy Seçim Sistemi

Karmaşık bir yapıdadır ve bu sistemde seçmenlerden adayları, tercihlerine göre birden başlayarak sıralamaları istenmekte ve önceden belirlenmiş seçilme kotasını geçen adaylar kazanmış sayılmaktadır. Seçilme kotasından fazla oy alan adayların oyları diğer adaylara dağıtılmakta, bu işlem tekrar edilerek seçmenlerin diğer tercihleri belirlenmektedir. Türkiye’de de seçim sistemi olarak “yüksek barajlı liste usulü nispi temsil sistemi” uygulanmaktadır.

1.2.3. Karma Seçim Sistemleri

Karma seçim sisteminde çoğunluk ve nispi temsil sistemleri birlikte kullanılmaktadır. Uygulama biçimi ve iki temsil sisteminin ne oranda bir arada kullanıldığı ülkeden ülkeye değişmektedir. Çoğunlukla iki sistemin olumsuzluklarını gidermek amacıyla uygulanmaktadır. Dar bölgede yapılan seçimin tek ya da iki türlü olması da yine ülkelerin uygulamalarına göre farklılaşmaktadır. Partiler, karma seçim sistemlerinde biri ülke seçim çevresi için diğeri de dar bölge seçim çevreleri için olmak üzere iki ayrı listeyle seçimlere girmektedirler.

Karma sistemlerin üretilmesinde kullanılan teknikler, seçim çevrelerinin yeniden düzenlenmesi için söz konusu çevrelerin daraltılmasını, genişletilmesini ya da genel olarak ülke düzeyinde seçim barajlarının konulmasına yönelik kullanılmaktadır.¹⁴

1.2. Siyasi Partiler

Modern Demokrasinin vazgeçilmez ve temel unsuru; buldukları ülkenin siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel şartlarının bir ürünü olan siyasal partiler için birçok tanımlama yapılmıştır.

1.3.1. Siyasi Partilerin Tanımı

Parti sözcüğünün kökeni Latince “Pars” kelimesinden gelmektedir. İngilizcede “party” şeklinde Fransızca da “parti” olarak ifade edilen sözcük aynı şekilde Türkçeye “parti” olarak geçmiştir. Türkçede parti sözcüğü “parça, kısım, bir şeyin kısım kısım teslimi durumu” anlamlarına gelmektedir. Hukuki anlamda ise, belli amaçları paylaşanların oluşturdukları ve siyasi yollarla iktidarı ele geçirmeye yönelik olarak kurulan, bu konudaki mevzuata göre çalışan tüzel kişilik, şeklinde tanımlanmaktadır.

Siyasi iktidarı ele geçirmek ya da iktidara ortak olmak amacıyla örgütlenmiş insan topluluklarına “siyasi parti” denir.¹⁵ Siyasi partiler; demokratik bir yönetimde, iktidar yetkilerini kullanan ya da iktidarı serbest seçimle ele geçirebilmek için yarışan

14 Emine Yavaşgel, **Temsilde Adalet ve Yönetimde İstikrar Açısından Seçim Sistemleri ve Türkiye’deki Durum**, Ankara: Nobel Yayınları, 2004, s.131.

15 Ali Öztekin, **Siyaset Bilimine Giriş**, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2000, s. 73

ve belirli bir programa bağılı olarak bir araya gelen kişilerin oluşturduğu siyasal örgütlerdir.¹⁶

Siyasal partileri, bir program etrafında toplanmış, siyasal iktidarı elde etmek ya da paylaşmak amacını güden, sürekli örgüte sahip kuruluşlar olarak tanımlayabiliriz. Burada en önemli unsur, siyasal iktidarı ele geçirmek veya hiç değilse onu başka partilerle paylaşmak amacıdır. Bütün partilerin ortak hedefini oluşturan bu unsur, onları diğer sosyal gruplardan ayırt etmeye yarayan başlıca ölçüttür.¹⁷

1983 tarihli 2820 sayılı Türk Siyasi Partiler Kanunu'nun 3. Maddesine göre "Siyasi partiler, Anayasa ve kanunlara uygun olarak; milletvekili ve mahalli idareler seçimleri yoluyla, tüzük ve programlarında belirlenen görüşleri doğrultusunda çalışmaları ve açık propagandaları ile milli iradenin oluşmasını sağlayarak demokratik bir devlet ve toplum düzeni içinde ülkenin çağdaş medeniyet seviyesine ulaşması amacını güden ve ülke çapında faaliyet göstermek üzere teşkilatlanmış tüzel kişiliğe sahip kuruluşlardır." şeklinde tanımlanmaktadır.

Siyasal partiler halkın desteğini sağlamak suretiyle devlet mekanizmasının kontrolünü ele geçirmeye veya sürdürmeye çalışan, sürekli ve istikrarlı bir örgüte sahip siyasal topluluklardır.¹⁸ Yapısal farklılıkları, aynı zamanda toplumsal tabanlarının, dolayısıyla da ideolojilerinin farklılığını yansıtmaktadır. Siyasal parti sistemleri ise, rejimlerin gerçek anlamda anlaşılmasında, çok kez anayasalar kadar önem taşımaktadır. Siyasal partiler, demokratik olsun olmasın, tüm çağdaş siyasal rejimlerin işleminde çok önemli bir görev üstlenmektedirler.¹⁹

Çağdaş demokrasiler ancak halkın siyasal yaşama aktif olarak katılımı ile gelişebilmektedirler. Siyasal katılımın oluşabilmesi için en önemli kuruluş ise siyasal partilerdir. Siyasal partilerin temeli halka dayanmakta, halkın oluşturduğu birlikler ise partileri oluşturmaktadır.²⁰ Siyasal partiler fikir ve görüşlerini yansıtabilme imkânını,

16 Yılmaz Aliefendioğlu, **Siyasal Partiler ve Sivil Toplum Örgütleri**, Ankara: Anayasa Yargısı, 1999, s. 96.

17 Kapani, s.160.

18 Ergun Özbudun, **Siyasal Partiler**, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1977, s.4

19 Ahmet Taner Kışlalı, **Siyaset Bilimi**, Ankara :İmge Yayınları, 2008, s.261

20 Süleyman Karaçor, **Siyasal Katılım Açısından Siyasal Pazarlama ve Seçim Kampanyalarının Önemi**, İstanbul: İletişim Fakültesi Dergisi, 2006, s. 82.

seçimler yoluyla meclise girerek sağlarlar ve icraatlarını gerçekleştirebilmek için gerekli yetkiyi yine seçimler yoluyla halktan alırlar.²¹

Siyasal sistemin niteliği ve karakteri ne olursa olsun çağdaş toplumlarda partiler, birinci derecede önemli rol oynamaktadırlar. Bu bakımdan siyasal partileri her türlü değer yargısının ötesinde, modern devletin salt olguları olarak kabul etmek gerekmektedir.²²

Partisiz veya zayıf kadro partilerinden oluşmuş bir rejim; doğuş, servet, mevki ve eğitim gibi siyasal olmayan faktörlerin doğurduğu elitlerin hâkimiyetini devam ettirmektedir.²³ Günümüzde partilere dayanmayan bir demokratik devlet örneği bulunmamaktadır. Dünyanın geri kalanına bakıldığında sadece Ortadoğu'da yer alan bazı geleneksel küçük devletler ile askeri veya otoriter rejimlerin siyasi partilerden yoksun düzenlere sahip olduğu görülebilir.²⁴

Siyasal parti, demokratik bir yöntemle iktidar yetkilerini kullanan ya da iktidarı serbest seçimle ele geçiren kişilerin oluşturduğu siyasal bir örgüttür. Siyasal temsilin en önemli unsurlarında biri, siyasal partilerin engelsiz örgütlenebilmeleri ve serbest bir ortamda iktidar için yarışabilmeleridir.²⁵

1.3.2.Siyasi Partilerin Tarihsel Gelişimi

Siyasal partilerin gelişimi genellikle demokrasinin gelişimine, yani oy hakkının ve parlamentonun yetkilerinin genişletilmesine bağlı görünmektedir. Siyasal meclisler, fonksiyonlarının ve bağımsızlıklarının genişlediğini gördükçe, bu meclislerin üyeleri eylemlerinde ahenk sağlayabilmek için ortak niteliklerine göre gruplaşma gereğini duymuşlardır. Oy hakkı genişletilip yaygınlaştırıldıkça, adayları tanıtabilecek ve oyları adaya yöneltebilecek komiteler yoluyla seçmenlerin örgütlenmesi zorunluluğu artmıştır. Dolayısıyla partilerin doğuşu, parlamento gruplarının ve seçim komitelerinin doğuşuna bağlıdır. Bununla birlikte bazı partiler, bu genel şemadan az çok

²¹ Üste, s.7.

²² Kapani, s.159

²³ Ergun Özbudun, **M. Duverger'nin Siyasi Partileri ve Siyasal Partilerin İncelenmesinde Bazı Metodolojik Problemler**, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:21, Sayı:1-4, 1964, s.48.

²⁴ Ali Yaşar Sarıbay, **Türkiye'de Demokrasi ve Politik Partiler**, İstanbul : Alfa Yayınları, 2001, s.1

²⁵ Aliefendioğlu, , s.96.

sapma gösterirler. Bunların doğuşu, seçim ve parlamento çevresi dışında olur; en belirgin ortak nitelikleri de budur.²⁶

Modern anlamda partilerin doğuşu, temsili demokratik sistemin ve oy hakkının genişlediği 19. yüzyılda Avrupa'da ve ABD'de görülmeye başlamıştır. Aristokratik ve monarşik rejimlerin yerini seçime dayalı temsili demokrasilerin alması, siyasal hayatta etkin olan seçkinlerin de değişmesine temel hazırlamıştır.

19. yüzyılın ortalarında Amerika dışında hiçbir ülkede bugünkü anlamda siyasi partiler bulunmamaktaydı. Yirminci yüzyılın sonunda ve yirmi birinci yüzyılın başında ise partiler, bütün demokratik siyasal sistemlerde faaliyet göstermekte ve bu sistemlerin içerisinde devlet yönetimi mekanizmasının temelini oluşturmaktadır. Partisiz rejimlere ancak geleneksel ve geçiş halindeki toplumlarda rastlanabilmektedir.²⁷

Siyasal partiler ilk olarak 18. Yüzyıl İngiltere'sinde, parlamentonun iki temel eğilime göre gruplaşmasının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. 19. yüzyıl ortalarında krala ve kiliseye bağlı olanların oluşturduğu Tory'ler Muhafazakâr Parti'nin; gelişmekte olan burjuvazinin temsilcilerini içeren Whig'ler ise Liberal Partinin kuruluşunu sağlamışlardır.²⁸ Parlamento dışında bir örgüte sahip olmadıklarından bunları gerçek anlamda parti olarak saymak mümkün değildir.²⁹ Siyasal anlamda partiler ilk defa İngiltere'de çıkarılan Reform Kanun ile ortaya çıkmıştır. Amerika'da ise siyasi partilerin oluşumuna neden olan düşünce ayrılıkları ilk kez 1787'de Anayasa Kongresi'nde ortaya çıkmıştır.

Siyasal partiler, başlangıçta, seçme ve seçilme hakkının varlıklı kişilere tanındığı sınırlı oy sisteminde az sayıda aktif ve seçkin üyelere oluşan kadro partiler olarak gözükmüşlerdir. Genel oy hakkının tanınması, sanayi devrimi ve işçi sınıfının güçlenmesi, kadro partileri yanında "kitle partilerinin" doğumuna neden olmuştur. Kitle partileri, çok sayıda üyeden oluşan ve olabildiğince çok sayıda kişiyi üyeliğe kabul etmeye çalışan partilerdir. Oy hakkının yaygınlaşması ise her kesimden oy toplayan esnek görüşlü, ideolojik tabana oturmeyen toplayıcı partilerin üçüncü bir grup olarak ortaya çıkmasına neden olmuştur.³⁰

²⁶ Maurice Duverger, **Siyasi Partiler**, çev.: Ergun ÖZBUDUN, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1970, s.16.

²⁷ Özbudun, s.19.

²⁸ Erdoğan Teziç, **Anayasa Hukuku**, İstanbul: Beta Yayınları, 1998, s.305.

²⁹ Kapani, s.161

³⁰ Aliefendioğlu, s.97

Siyasal partilerin, batıda, çeşitli sebeplerle menfaatleri ve ilişkileri farklılık gösteren çeşitli grupların siyasi hayata etkin bir şekilde katılmalarını ve isteklerini siyasal alana aktarmalarını sağlayan aracı kurumlar şeklinde ortaya çıkması ve oluşması uzun yıllar almıştır. Batılı anlamda siyasi partiler, birçok ülkede demokratikleşme mücadelesinin hem ürünü hem de aracı olmuşlardır. Bugün partilerin varlığı, tek başına yeterli koşul olmasa da demokrasinin varlığının kanıtı olarak görülmektedir.³¹

1.3.3.Siyasi Partilerin Özellikleri ve İşlevleri

Siyasi partilerin tipik özellikleri iktidarı kullanma istekleri, ülke çapında örgütlenmiş olmaları, süreklilik arz eden kuruluşlar olmaları ve seçim yolu ile halkın desteğini elde ederek başa geçmeleridir.

Siyasi partiler çoğulculuğu oluşturan gruplardan sayılmakla birlikte, sivil toplum kuruluşları ve baskı grupları adı verilen diğer örgütlerden önemli ölçüde farklıdır. Siyasal yaşamda bireyden siyasal partiye kadar birbirinden farklı çok sayıda güç bulunmaktadır. Siyasal partiler ile baskı grupları bu güçlerden en önemli ikisidir. Siyasal partilerin amacı siyasal iktidarı elde etmek ve onu kullanmaktır. Baskı grupları ise siyasi partilerin aksine iktidarı elde etme ve kullanma amacı gütmeyiz.³² Ortak menfaatler etrafında birleşen ve bunları gerçekleştirmek için siyasal otoriteler üzerinde etki yapmaya çalışan örgütlenmiş gruplara baskı grupları denilmektedir.³³ Baskı grupları siyasal iktidarı etkilemeyi ve yönlendirmeyi amaçlamaktadırlar. Bunun yanında baskı grupları menfaatlerin açıklanması, siyasal partiler menfaatlerin birleştirilmesi işlevini görmektedirler.

Siyasal partilerin topluma, sisteme ve kendilerine yönelik işlevlerinin her biri bağımsız olarak ele alınmakla birlikte aslında bir bütünü oluşturan parça işlevler olup bireylerin siyasal toplumsallaşmasına ve siyasal katılmalarına yöne veren, geliştiren ve güçlendiren işlevlerdir.³⁴

³¹ Hakan Altınbaş, **Türk Siyasal Sisteminde Siyasal Partiler ve Kentleşmenin Kutuplaşma Sürecine Etkileri**, Akdeniz Üniversitesi, İİBF Dergisi, (5), 2003, 1-31, s.4.

³² Kapani, s. 194.

³³ Kapani, s.193.

³⁴ İltir Turan, **Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış**, İstanbul: Der Yayınları, 1986, s.100.

Bir grubun siyasi parti sayılabilmesi için, sürekli ve istikrarlı bir örgüte sahip olması gerekmektedir. Örgüt, parti topluluğunu meydana getiren bireyler arasında karşılıklı ilişkilerin belirli yerleşik kalıplara göre yürütülmesini, topluluk içersinde işbölümü ve rol farklılaşmasını içermektedir.³⁵

Siyasi partilerin en başta gelen fonksiyonlarından biri, toplumdaki çeşitli çıkarların ve isimlerin birleştirilmesini ve yönlendirilmesini sağlamaktır. Hemen bütün rejimlerde, halk kitleleri ile iktidar arasında bir köprü vazifesi görmektedirler. Siyasi partilerin bir diğer önemli işlevi de, siyasal personelin, yönetici kadroların ve liderlerin seçilmelerini sağlamaktır. Siyasal partiler, iktidara geldikleri zaman, devletin siyasal organları içinde temel bir role sahiptirler. Öte yandan, demokratik sistemlerde siyasal partilerin muhalefette buldukları sürece hükümet etme fonksiyonlarının alternatifi sayılan iktidarın kullanışını denetleme fonksiyonları bulunmaktadır.³⁶ Muhalefet görevi, iktidarın sınırlanması, temel hak ve özgürlüklerin güvence altına alınması konusundan önemlidir.³⁷

Siyasal partiler aynı zamanda benzer kanaatleri birbirleri ile kaynaştırıp, bireysel farkları azaltmak ve kişisel özellikleri törpülemek suretiyle, bu kanaatleri birkaç büyük manevi ailede toplamaktadırlar. Bu sentez faaliyeti, küçümsemeyecek önemdedir, çünkü seçimler ve siyasal temsil, ancak bu sayede olabilmektedir. Karmakarışık bir bireysel tutumlar yığını içerisinde bunlara imkân yoktur. Partiler böylece özel kanaatler yığımından ayrılmış bulunan kamuoyuna devamlı şekilde bilgi vermekte, yol göstermekte ve onu bir mecraya sokmaktadır.³⁸

1.3.4.Siyasal Parti Tipleri

Siyasal partiler içyapılarına göre “Kadro Tipi Partiler” ve “Kitle Partileri” olarak iki gruba ayrılmaktadırlar.

³⁵ Ergun Özbudun, **Siyasal Partiler**, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1977, s. 2-3.

³⁶ Kapani, s.165-168.

³⁷ Mehmet Turan, **Siyasi Kapatma Davaları**, Yeni Türkiye Dergisi, Eylül-Ekim 1997, Yıl:3, Sayı: 17, s.374.

³⁸ Maurice Duverger, **Siyasal Partileri**, çev.: Ergun Özbudun, Bilgi Yayınları, 1993, s.483.

1.3.4.1. Kadro Tipi Partiler

Oy vermenin toplumda bir takım sosyal ve ekonomik özelliklere bağlı olduğu, sınırlı oy sisteminin cari olup genel oya dayalı sistemlerin gelişmediği siyasal sistemlerde görülen “Kadro Tipi Partiler”, sayıca az üyeli ve üyelerini toplumun çeşitli alanlarında önde gelen elit gruplarına mensup kişilerin olduğu, parti disiplininin ve dayanışmanın az olduğu, ideoloji ve doktrinlere iltifat edilmediği, kurucuların genellikle eşraftan kişiler olup tanınmış ve saygın zevattan ibaret olduğu partiler olarak görülüyorlar.³⁹

Kadro tipi partilerin amaçları üye sayısını artırmak değildir ve içyapıları zayıftır. Bir seçim döneminden diğer seçim dönemine çalışan, üyelerinin sayısından çok niteliğine önem veren partilerdir. Kadro partilerine özellikle ABD’de ve İngiltere’de rastlanmaktadır. Kadro partilerinde seçimlere hazırlanmak, kampanyayı yürütmek ve adaylarla ilişkileri korumak için seçkinler bir araya getirilmektedir. Önemli bağışlarla finans sağlanmaktadır. Seçkinleri, saygınlığı ve ilişkileriyle adaya güç sağlayabilecek kişiler, seçim kampanyasını yürütecek, seçmenlere yön verecek uzmanlar ve kampanyanın giderlerini karşılayacak zenginler oluşturmaktadır. Sistemli üye kayıt defterleri ve düzenli bir aidat sistemleri bulunmaktadır. Ayrıca hiyerarşi ve merkeziliğin zayıf olduğu partilerdir.

1.3.4.2. Kitle Partileri

Kitle partileri ise üye ve seçmen sayısını sürekli artırmak isteyen, bir sosyal sınıfa veya kümeye dayanan partilerdir. 19. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan bu partilerin amacı işçi sınıfını siyasal bakımdan eğitmek, bu sınıf içinden ülkeyi yönetebilecek kişileri yetiştirmektir. Kitle partilerinin kurucuları toplumun varlıklı kesiminden gelmeyen, tanınmış kişiler değildir. Bu sebeple öncelikle bu partilerin malî problemlerini çözmek için üye sayılarını mümkün olduğunca artırmak ihtiyacı doğmuştur. Kitle partilerinde parti disiplini kuvvetli, dayanışma güçlü ve genellikle bir siyasal ideolojinin etkisi hâkimdir. Avrupa’daki sosyal demokrat partiler ile işçi partileri

³⁹ Davut Dursun, **Siyaset Bilimi**, İstanbul :Beta Yayınları, 2002, s.53.

kitle partilerine örnek gösterilebilir. Ayrıca, siyaset aracıları partiler, ideolojik partiler, çıkar grubu olan partiler, kişi partileri ve kalıntı partiler şeklinde de bir tipolojiye gitmek mümkündür.⁴⁰ Faaliyetleri seçim dönemi dışındaki zamanı da kapsamaktadır. Düzenli kayıt ve aidat defterleri bulunan; merkezci, ideolojik ve hiyerarşik partilerdir.

1.3.5.Siyasi Parti Sistemleri

Siyasal partiler her ülkede değişik şekil ve şartlarda bir arada bulunmaktadır. Sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel etkenlere bağlı olarak partilerin sayısı, büyüklüğü, önemi, aralarındaki ilişkiler ve iktidar stratejileri bir ülkeden ötekine değişebilmektedir. Bu bakımdan her siyasal rejimde belli bir parti sisteminde söz edilebilir.⁴¹

Parti sistemleri, siyasal partiler konusunda durulması gerekli bir diğer husustur. Partilerin siyasal sistemle ve kendileriyle meydana getirdikleri etkileşim örgüsü parti sistemleri olarak belirlemektedir. Genelde bir siyasal sistemde faaliyet gösteren parti sayısı, parti sistemleri şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu durumda tek partili sistem, çift partili sistem ve çok partili sistem şeklinde sınıflandırılabilir.⁴²

1.3.5.1.Tek Partili Sistemler

Tek Parti Sistemi ya SSCB'de olduğu gibi totaliter bir tek parti sistemi şeklinde, ya da hukuken birden çok partiye imkân tanındığı hâlde, uygulamada tek partinin hâkim olduğu totaliter toplumlardaki egemen bir parti sistemi şeklinde onaya çıkmaktadır.⁴³ Tek parti sistemi fiilen oluşabileceği gibi anayasal düzeyde öngörölmüş de olabilmektedir. Tek parti sistemleri komünist ve faşist modeller etrafında yoğunlaşmıştır. Üçüncü Dünya ülkeleri de kendilerine özgü tek parti modellerine sahne olmuşlardır. Komünist rejimle yönetilen ülkelerde parti, işçi sınıfının öncü gücü sayılmaktadır ve başka emekçi kesimleri ve aydınları da kendi bünyesinde toplamaya

⁴⁰ Dursun, s.53.

⁴¹ Kapani,176.

⁴² Davut, s.54.

⁴³ Dursun, s.54.

çalışmaktadır. Partinin esas rolü sosyalist rejimin yapılanmasını sağlamak, kapitalizmden sosyalizme geçiş rejimi sayılan proletarya diktatörlüğü koşullarında önderlik etmektir. Böylece parti devlet içerisinde en temel organ durumundadır ve iktidarı bizzat kullanmaktadır. Faşist modelde tek parti komünist modeldeki kadar önemli bir rol oynamamaktadır.

1.3.5.2. İki Partili Sistemler

İki partili sistem, seçmenlerin oylarını genellikle iki büyük partiden birine verdikleri ve bu partilerden birinin yasama meclisinde çoğunluğu sağladığı modeldir. ABD, Kanada, İngiltere ve Yeni Zelanda'da iki partili sistemin tipik örnekleri görülmektedir. Seçimlerin tek turlu ve özellikle de dar bölgeli çoğunluk sistemine göre yapılması bu sistemi yaratan başlıca özelliktir. İngiltere ve ABD'de yasama meclisi üyeleri birer temsilci çıkaran seçim bölgelerinden seçilmekte böylece her bölgede en çok oyu alan aday kazanmaktadır. Bu da genelde iki büyük partiden birinin adayının kazanması anlamına gelmektedir. Üçüncü parti adayları bu iki partiden birinden daha fazla oy alamadıkları sürece seçimleri kazanamamakta, dolayısıyla üçüncü partinin güçlenme şansı çok düşük olmaktadır. Bu parti ülke düzeyinde önemli oranda oy alsa bile ya mecliste çok az sandalyeye sahip olmakta ya da mecliste hiç yer alamamaktadır. İngiltere'de Liberal Parti'nin, seçmenlerin önemli desteğine sahipken İşçi Partisi'nin güçlenmesi üzerine parlamentodaki sandalyelerinin hemen tümünü yitirmesi, ardından İngiliz siyasal hayatının Muhafazakâr Parti-İşçi Partisi eksenine oturması örnek olarak verilebilir.

İki partili sistemin sakıncası, ülkedeki çeşitli siyasal eğilimlerin parlamentoda temsil şansını ortadan kaldırmasıdır. Bu durum iki ana parti içinde hizip ve kanatların oluşumu için de elverişli bir ortam yaratır. İki partili sistemin başlıca avantajı partilerden birinin güvenilir bir çoğunluk sağlaması ve istikrarlı hükümetlerin kurulmasıdır.

1.3.5.3. Çok Partili Sistemler

Çok partili sistem, ülke siyasal hayatında ikiden fazla partinin etkili olduğu bir modeldir. Daha çok kara Avrupa'sında uygulama alanı bulmuştur. Bu ülkelerde 19. yüzyıldan başlayarak partiler muhafazakâr, liberal ve sosyalist olmak üzere başlıca üç kanattan gelişmeye başlamıştır. Bunlardan her biri toprak sahipleri, burjuvazi, işçi sınıfı arasından belirli bir sosyal sınıfın ve siyasal ideolojinin sözcüsü durumundaydı. I. Dünya Savaşı'ndan sonra bunlara Komünist ve Hıristiyan Demokrat partiler eklenmiştir.

Çok partili sistemin ortaya çıkmasına nispi temsil sistemi neden olmuştur. Bu sistem ülkedeki siyasal azınlıkların güçleri oranında temsilini olanaklı kıldığından parti sayısını artırıcı bir etkiye neden olmaktadır. Çok partili sistem genellikle, partilerden hiçbirinin tek başına çoğunluğu elde edememesine ve koalisyon hükümetlerinin kurulmasına yol açmaktadır. Partilerin disiplinli yapıda olamamaları durumunda istikrarsızlık ortaya çıkmakta ve koalisyon hükümetlerinin ömürleri kısa olmaktadır. Disiplinli partilerin bulunduğu koşullarda ise çok partili sistem iki partili sisteme benzer sonuçlar yaratabilmektedir.

Çok partili sistemde partilerin iki ana kutupta toplandıkları görülmektedir. Bu duruma örnek olarak muhafazakâr, liberal partiler ve çiftçi partisinin, Komünist Parti'nin de desteğini alan Sosyal Demokrat İşçi Partisi karşısında birlik oluşturduğu İsveç verilebilir.

1.4. Türkiye'de Seçim Sistemleri ve Siyasi Partiler

Türkiye'de "seçim sistemi" deyimi, çoğu zaman dar anlamda, yani oyları parlamento sandalyelerine dönüştürmekte uygulanan yöntem anlamında kullanılmaktadır. Bu, başlı başına önemli bir değişken olmakla birlikte, seçim sisteminin diğer niteliklerinin de (seçim çevrelerinin büyüklüğü, seçim barajları, artık sandalyelerin ülke veya bölge düzeyinde dağıtımının mümkün olup olmaması, bloke veya karma liste) önemli siyasal sonuçları olabilmektedir.⁴⁴

⁴⁴ Ozbudun, Siyasal Partiler, s.522.

Cumhuriyetin kuruluşundan çok partili dönemin başladığı 1946 yılına kadar ülkemizde iki dereceli seçim sistemi uygulanmıştır. 5 Haziran 1946 tarihinde çıkarılan 4918 sayılı Kanun ile tek dereceli seçim sistemine geçilmiş, demokratik koşullarda serbest seçimlerin yapılmasına olanak sağlayan ilk Milletvekili Seçimi Kanunu ise 16 Şubat 1950’de çıkarılmıştır. Bu yasa, bir önceki 4918 sayılı yasada olduğu gibi, seçimlerin Liste Usulü Çoğunluk sistemiyle yapılmasını öngörmekteydi. Çoğunluk sistemi 1961’den itibaren terk edilerek nispi temsil sistemine geçilmiştir. Bu tarihten itibaren ülkemizde nispi temsil sisteminin değişik biçimleri uygulanmaktadır.⁴⁵

Türkiye’de 1961 Anayasası ile birlikte siyasal partiler, “demokratik siyasal hayatın vazgeçilmez unsurları” sayılarak, ilk kez anayasal düzenlemeye konu olmuşlardır. 1982 Anayasası ile de aynı anlayış sürdürülmüştür. Ancak 1982 Anayasasında, siyasal partileri sınırlayıcı ve yasaklayıcı hükümlere siyasal partilere güvence sağlayan hükümlerden daha çok yer verildiği ve Anayasanın siyasal partilerle ilgili hükümlerinde sistematik bir bütünlüğün olmadığı görülmektedir.⁴⁶

Türkiye’nin çok partili siyasal yaşama geçtiği 1950 Seçimlerinden günümüze kadar, 13 Milletvekili Genel Seçimi, 8 Milletvekili Ara Seçimi, 11 Yerel Yönetimler Seçimleri, 8 Cumhuriyet Senatosu Kısmi Seçimi olmak üzere 41 seçim yaşanmıştır.⁴⁷ Milletvekili seçimleri için en son 22 Temmuz 2007 tarihinde sandık başına giden Türk halkı, çok partili sistemin ilk seçimini de 21 Temmuz 1946 tarihinde yapmıştır.⁴⁸

Türkiye’de 1961 genel seçimlerinden itibaren uygulanan iki yöntem d’Hond sisteminin farklı uygulamaları ve milli bakiye yöntemidir. 1961 yılında barajlı d’Hondt, 1965 yılında milli bakiye, 1969, 1973 ve 1977 yıllarında barajsız d’Hondt, 1983 yılında çifte barajlı (seçim çevresi ve ülke barajı) d’Hondt, 1987 ve 1991 yıllarında çifte barajlı d’Hondt ve kontenjan uygulaması, 1995, 1999, 2002 yıllarında ve en son gerçekleşen 2007 yılında ise ülke barajlı d’Hondt sistemi uygulanmıştır.

Türkiye’de 1945 yılı sonunda çok-partili hayata geçilmesinden sonra yapılan dört milletvekili genel seçimi (1946, 1950, 1954, 1957) listeli (çok-isimli) basit çoğunluk usulüyle gerçekleştirilmiştir. Seçim sonuçlarındaki aşırı orantısızlık 1950’li yıllarda demokrasinin bunalıma girmesinde ve sonuçta kesintiye uğramasında önemli

⁴⁵ Tuncer, s.169.

⁴⁶ Fazıl Sağlam, **Siyasi Partiler Hukukunun Güncel Sorunları**, İstanbul: Beta Yayınları, 1999, s.89

⁴⁷ Türkiye Seçimleri, <http://www.belgenet.net>, (20.11.2010).

⁴⁸ Özkan, **Siyasal İletişim Stratejileri**, s.107.

bir etken olarak kabul edilmiştir. Dolayısıyla, 1961 Anayasasını ve seçim kanunlarını hazırlayan Kurucu Mecliste, seçim sisteminin Nispi Temsil yönünde değiştirilmesi söz konusu olmuştur.⁴⁹

1960 yılına gelinceye kadar Türkiye’de CHP ve DP’nin yanı sıra daima başka küçük partiler de bulunmuştur; ama bu küçük partilerin varlığı, iki büyük partiyi kendileriyle ortak hükümette zorlayacak boyutta olmadığı, başka bir deyişle, büyük partilerin dışındakilerin hiçbir şekilde iktidar şansları bulunmadığı için, tam anlamıyla bir iki partili sistem söz konusuydu.⁵⁰

Genel olarak bakıldığında Türkiye’de 1950, 1954 ve 1957 yıllarında geniş bölgesel (liste usulü) çoğunluk sistemi kullanılmıştır; fakat geniş bölgesel çoğunluk sisteminin kullanılması temsil (adalet) ilkesinden uzaklaşılmasına sebep olmuştur. Bu durum Demokrat Parti’nin oy oranının çok üzerinde mecliste temsil gücü elde etmesine olanak sağlamıştır. CHP, toplam oyların %39,4’ünü almasına rağmen, mecliste sadece %13’lük bir temsil gücüne sahip olmuştur. DP, toplam oyların %52,7’sine sahipken, meclisteki temsil gücü %86,2 olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye’de, tek turlu çoğunluk sisteminin büyük partinin keyfi yönetimine neden olabileceği görüldüğünden, 1960 sonrasında orantılı temsili sisteme geçilmiştir. Orantılı temsil sistemiyle de istikrarlı ve güçlü hükümetler kurulabildiği dönemler yaşanmıştır.⁵¹

27 Mayıs askeri müdahalesinden yaklaşık bir yıl sonra 26 Nisan 1961’de kurucu meclis, seçimlerin temel hükümlerini ve seçmen kütüklerini belirleyen bir kanunu kabul etmiştir. Buna göre milletvekilliği seçimleri tek dereceli ve nispi temsil esasına dayalı olarak yapılması öngörülmüş, 450 milletvekili seçilecek ve her il bir seçim çevresi olarak düzenlenmiştir. Üst Meclis görevi görecek Cumhuriyet Senatosu’nun üyeleri ise 150 kişiden oluşacak ve Senatör seçimlerinde çoğunluk sistemi uygulanacak şekilde düşünülmüştür.⁵²

Türkiye’de siyasal partiler, Batı’daki gelişime paralel olarak dernek statüsünde faaliyet göstermişler ve tabii oldukları hukuki kurallar, özel hukuk sistematığı içinde yer alan Dernekler Hukuku kapsamında kalmıştır. 1961 Anayasası bu duruma son vermiş,

⁴⁹ Özbudun, *Siyasal Partiler*, s.528.

⁵⁰ Kışlalı, s.281.

⁵¹ Kışlalı, s.286.

⁵² Özkan, *Siyasal İletişim Stratejileri*, s.109.

siyasal partiler önce anayasal statü içerisine alınmış ve daha sonra Anayasa uyarınca 13 Temmuz 1965 tarih ve 648 sayılı Siyasal Partiler Kanunu kabul edilmiştir. Böylece, siyasal partiler dernek statüsünden çıkarılarak özel bir yasal düzenlemeye tabi kılınmıştır. Arada geçen sürede ise, siyasal partilerin tabi olduğu kurallar, Anayasa ile Cemiyetler Kanununun hükümleri olmuştur. 1982 Anayasası bu sistemi devam ettirmiştir.⁵³

1961-80 arasındaki dönemde Türkiye gerçek anlamda çok partili sistemi yaşamaya başlamıştır. Nispi temsil sisteminin kabul edilmesi ve ülkede yeni düşünce akımlarının yeşermesiyle parti sayısında artış gerçekleşmiştir. Kurulan bu partiler arasında ideolojik farklılaşmalar da belirginleşmiştir. 1961-1965 ve 1973-1980 dönemlerinde kurulan koalisyon hükümetleri siyasal istikrarsızlıkları da beraberinde getirmiştir. 1971-1973 ara rejiminde azınlık partileri tarafından partiler üstü ya da partiler dışı olarak tanımlanan hükümetler kurulmuştur. Bu dönemin sonunda Anayasa Mahkemesi sol görüşlü Türkiye İşçi Partisi'ni ve sağ görüşlü Milli Nizam Partisi'ni kapatmıştır.

Yaşanan siyasi istikrarsızlıklar ve toplumun geneline hâkim olan sosyal çatışmalar sonucunda 12 Eylül 1980 Askeri Müdahalesi yapılmıştır. Darbenin ardından önce TBMM kapatılmış, siyasal parti faaliyetleri askıya alınmış ve devamında Danışma Meclisi'nin açılmasına yakın bir tarih olan 16 Ekim 1981'de bütün siyasal partilerin feshedildiği ilan edilmiştir.

1982 Anayasası'nın kabulünden sonra Kurucu Meclis tarafından 22 Nisan 1983 tarih 2820 sayılı Siyasal Partiler Kanunu çıkarılmıştır. Siyasal Partiler ve Seçim Kanunu ile Cumhuriyet Senatosu kaldırılmış; millet meclisi üye sayısı ise 400'e indirilmiştir(1987'de yapılan değişiklikle tekrar 450'ye çıkarıldı). Türkiye genelinde partilere yüzde on barajı ve ayrıca, seçim çevresi barajı konulmuştur. Buna göre, bir seçim çevresinde, kullanılan geçerli oyların toplamının, o çevreden çıkacak milletvekili sayısına bölünmesiyle elde edilecek sayıdan az oy alan siyasal partilere ve bağımsız adaylara milletvekili tahsis edilmemektedir. Yani bu yüzdenin altındaki bir parti o bölgede veya ilde milletvekili çıkaramamaktadır.

Bazı değişikliklere uğramış olmakla birlikte, halen 2820 sayılı Siyasal Partiler Kanunu yürürlükte. Siyasal Partiler Kanunu'nun 121. maddesinin kenar başlığı

⁵³ M. Tefik Gülsoy, s.3.

“Diğer kanunların genel olarak uygulanacak hükümleri” başlığını taşımaktadır. Buna göre, “Türk Kanunu Medenisi ile Dernekler Kanununun ve dernekler hakkında uygulanan diğer kanunların bu Kanuna aykırı olmayan hükümleri, siyasi partiler hakkında da uygulanır”. Bu hükümden de açıkça anlaşılacağı üzere, siyasi partilerle ilgili düzenlemeler Anayasa ve Siyasi Partiler Kanunu’ndan ibaret değildir.⁵⁴

1983 seçimlerinde çifte barajlı nispi temsil yöntemi uygulanmıştır. Buna göre birinci baraj ülke barajıydı ve partilerin milletvekilliği kazanabilmesi için geçerli oyların en az yüzde 10’unu alması gerekmektedir. İkinci baraj ise seçim çevresi barajıydı. Seçim çevresinde kullanılan geçerli oyların toplamının milletvekili sayısına bölünmesiyle elde edilecek sayının üzerinde oy almayı gerektiren bu baraj, kimi yerlerde yüzde 50’ye kadar çıkmaktadır.⁵⁵

1987 genel seçimleri öncesinde çıkarılan bir kanunla Dar Bölge Sistemine geçilmiştir. Çifte Barajlı d’- Hondt Kontenjan(%10) adı verilen bu sisteme göre, her ilin nüfusuna göre tespit edilen milletvekili sayısı 6’yı geçerse, o il birden fazla seçim çevresine ayrılmaktaydı. 6 milletvekili çıkaracak olan bölgelerde partiler birer kontenjan adayı göstermekteydi. Bu sayı, toplam milletvekili sayısının % 10’u olan 45’e ulaşmazsa diğer bölgelerden doldurulmaktaydı. Bir seçim bölgesinde en çok oyu alan partinin kontenjan adayı kazanmış olmaktadır. Geri kalan milletvekilleri; 5 çıkaracak olan bölgelerde % 20’yi, 4 çıkaracak yerlerde % 25’i, 3 çıkaracak yerlerde % 33’ü, 2 çıkaracak yerlerde % 50’yi geçen partiler arasında paylaştırılmaktaydı.

1987 genel seçimleri ile birlikte, milletvekili sayısı 400’den 450’ye çıkarılmış, seçim çevreleri yeniden düzenlenmiş, altıdan fazla milletvekili çıkartacak iller, birden fazla seçim çevresine bölünmüştür. Ayrıca bu seçimlerde bir yenilik daha yapılarak kontenjan milletvekilliği uygulaması konulmuştur. Ülke genelindeki yüzde 10’luk baraj ile seçim çevresi barajı ise aynen korunmuştur. 1987 seçimlerinde “tercihli oy” sistemi uygulanmıştır. Seçimlerden sadece üç parti barajı aşarak meclise girmeyi başarmıştır.⁵⁶ Oy oranları; ANAP %36.31, SHP 24.74 ve DYP 19.14 şeklinde gerçekleşmiştir.

1991 yılında yapılan milletvekili genel seçimlerinde de Çifte Barajlı d’- Hondt Kontenjan(%10) sistemi uygulanmıştır. . Seçimlerden sadece beş parti barajı aşarak

⁵⁴ Gülsoy, s.2.

⁵⁵ Özkan, **Siyasal İletişim Stratejileri**, s.112.

⁵⁶ Özkan, **Siyasal İletişim Stratejileri**, s.113.

meclise girebilmiştir. Oy oranları; DYP 27.03, ANAP 24.01, SHP 20.75, RP 16,88 ve DSP 10.75 şeklinde gerçekleşmiştir.

1995 seçimleri zamanından bir yıl önce, seçim yasasında birtakım düzenlemeler gerçekleştirilerek yapılmıştır. 1995 seçimlerinden önce milletvekilliği sayısı 450'den 550'ye yükseltilmiştir. Yapılan değişiklikle tercihli oy uygulaması kaldırılmış, 1987 ve 1991 seçimlerinde uygulanan kontenjan milletvekilliği yöntemine son verilmiştir. Seçim çevrelerinin daraltılması uygulamasından da vazgeçilmiştir. 1995 Genel Seçimleri sonucunda meclise beş parti girme hakkı elde etmiştir. Oy oranları; RP 21.38, ANAP 19.65, DYP 19.18, DSP 14.64, CHP 10.71 şeklinde gerçekleşmiştir.

1999 yılında yapılan seçimlere 1995 yılında uygulanan nispi temsil sisteminin ülke barajlı d'Hondt yöntemi ile gidilmiştir. DSP birinci parti olarak çıktığı seçimlerde 136 milletvekiline sahip olurken. MHP 129, Fazilet Partisi 111, ANAP 86 ve DYP de 85 milletvekilliği kazanmıştır. 1999 genel seçimlerinde meclise giren partilerin tamamı, aldıkları oy oranının üzerinde bir oranla mecliste yer almışlardır. Meclise giremeyen partilerin toplam oy sayıları içindeki payları ise %18,32 gibi yüksek bir düzeye ulaşmıştır.

2002 yılında yapılan seçimler etkisi günümüzde hala devam etmekte olan bir süreci başlatmıştır. Türkiye için şaşırtıcı sayılabilecek bir sonuçla, Türk siyasi hayatının birçok önemli partisi bu seçimlerde çok düşük oy alarak Meclis dışı kalırken Türk siyasi hayatının yeni figürü Adalet ve Kalkınma Partisi 2002 seçimlerinden birinci olarak çıkmıştır.

2002 yılı genel seçimlerinde de ülke barajlı d'Hondt yöntemi uygulanmıştır. Bu seçimlerde ise meclis dışı kalan oylar da büyük oranda bir artış görülmüş ve %46.63 olmuştur. Bu da meclise giren iki partinin aldığı oy oranları ile meclisteki oy oranları arasındaki fark %30'lara kadar çıktığını göstermektedir. Seçim neticesinde AKP %34.43 oy oranıyla tek başına iktidar olurken CHP 19,3 oy oranıyla Meclis'e giren ikinci parti olmuştur. Türkiye yıllardan sonra sadece iki partinin yer aldığı bir Meclis ile karşılaşmıştır.

22 Temmuz 2007 tarihinde erken genel seçim yapılmıştır. 2002 seçimlerinde olduğu gibi bu seçimde de AKP birinci parti oldu ve yüzde 46,5 oy oranı alırken bu oy oranı ile Meclis'e 341 milletvekilliği kazanmıştır. CHP bu seçimlerde yine ikinci parti olurken ve yüzde 20,7 oyla 112 milletvekilliği kazanmıştır. Üçüncü sırada yer alan parti

ise MHP olurken ve yüzde 14,2 oyla 70 milletvekilliği kazanmıştır. Bir diğer ayrıntı ise 26 kişinin Meclis'e bağımsız milletvekili seçilerek girmesi olmuştur.

1. 5. Siyasi Partilerin Finansmanı

Siyasi partiler, mekanizmaları olan ve iç-dış işleyişleri aktif oluşumlar oldukları için mali anlamda iyi yönetilmesi ve tertip edilmesi gerekmektedir. Bu hedeflenen siyasi amacın seçmene iyi ulaştırılması, imajın güçlü olması ve siyasette kalıcılığın sağlanabilmesi açısından partinin finansmanı ve bunun gerekleri siyasi partilerin faaliyetlerini yürütebilmeleri için finansman kaynaklarına olan ihtiyacı su götürmez bir husustur. Kullanılacak binaların kiralanması, elektrik, su, doğalgaz gibi cari giderlerinin karşılanması, araç – gereç alımı, faaliyetlerin ana unsuru olan personel giderlerinin ödenmesi, seçim çalışmalarının yürütülmesi gibi ihtiyaçların karşılanmasında finansmana ihtiyaçları bulunmaktadır. Çünkü siyasal partiler siyasal iktidarı elde edebilmek için diğer siyasal partilerden daha fazla çalışmak ve daha yoğun bir örgütlenmeye gitmek zorundadırlar.⁵⁷

Partilerin yasal düzenlemeleri 1950'li yıllarda yapılmıştır fakat mali konularının yasal olarak düzenlenmesi 1960 ve 1970'lere kadar uzanmaktadır. Özellikle 70'li yıllarda Batı Avrupa'da ortaya çıkartılan siyasi yolsuzluklar söz konusu düzenlemelerin temel sebepleridir. Uluslar arası bağlantıları da bulunan siyasete yasadışı para girişi Almanya'da Flick, Fransa'da emlak Gaullistliği, İngiltere'de Poulson, ABD, Japonya ve öteki birçok ülkede Watergate olmak üzere çeşitli skandallarla ortaya çıkmıştır. Bunun son halkası, eski Alman Sanşölyesi Helmut Kohl'un doğrudan rol aldığı rüşvet ve 1 milyon marklık gizli banka hesabının ortaya çıkarılmasıdır.⁵⁸

Siyasi partiler işlevlerini yerine getirebilmek için ihtiyaç duydukları finansmanı genellikle kendi gelirlerinden karşılamaktadırlar. Partilerin özel gelir kaynakları üyelerinden aldıkları aidatlar, milletvekillerinden alınan milletvekilliği aidatı, özel gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılan bağışlar ve parti faaliyetlerinden

⁵⁷ Erkan Arslan, **Siyasi Partiler ve Hazine Yardımları**, Bütçe Dünyası Dergisi Cilt: 3, Sayı: 28/Kış, 2008, s.60

⁵⁸ Ömer Faruk Gençkaya, **Siyasetin Finansmanında Kaçak Alanlar, Şeffaflık ve Denetim**, Görüş (45), Ekim-Kasım 2000, s.24

elde edilen gelirlerden oluşmaktadır. Avrupa’da genellikle sol gelenekten gelen partiler ilişkide buldukları sendikalardan büyük bağışlar elde ederken, sağ gelenekten gelen partilere yapılan bağışların büyük çoğunluğu seçkin zenginler tarafından yapılmaktadır.⁵⁹

Partilerin kendi varlıklarını sürdürmeleri için iki önemli kaynağa ihtiyaçları vardır; bu kaynaklar üyeler ve maddî destektir. Partinin mümkün olduğu kadar çok üyeye sahip olması için çeşitli çalışmalar yapması gerekmektedir. Ayrıca maddî gelir temin etmek için üye aidatlarını toplama, çeşitli gazete, dergi ve broşür yayınlama, yardımlar kabul etme gibi faaliyetleri yürütmesi, kendi varlığının devamı için elzemdir. Partinin merkez ve yerel teşkilatlarında görev yapacak kişilerin yetiştirilmesi, taraftarların çoğaltılması, eğitilmesi de önemli işlevler olarak görülmektedir.⁶⁰

Demokratik siyasal sistemlerde uzun bir geçmişe sahip olan siyaset-para ilişkisi, özellikle 2. Dünya Savaşı’ndan sonra önem kazanmıştır. Profesyonelleşen parti örgütleri ve çeşitlenen kampanya teknikleri, siyasi partilerin paraya olan gereksinimini artırmıştır. Seçim dönemleri kadar, iki seçim arasındaki dönem de siyasetin finansmanında önem kazanmıştır. Siyasette fırsat eşitliğinin asli kaynağı olan para, çeşitli kaynaklardan sağlanabilmektedir.⁶¹ Daha adil ve eşitlikçi siyasi rekabet ortamı sağlanması amacıyla, 1950’lerden bu yana Batı demokrasilerinde uygulanan siyasi partilere sağlanan kamusal mali destek, birçok ülkede partilerin gelirlerinin ortalama %50’sini oluşturmaktadır.⁶²

Son 25-30 yıl içerisinde birçok Batı demokrasisinde siyasi partilerin mali işlerini düzenleme konusunda oldukça yaygın bir eğilim ortaya çıkmıştır. Bu eğilim, bir yandan siyasi partilere devletçe mali yardımda bulunulmasını, öte yandan siyasi partilerin harcamalarının, özellikle seçim giderlerinin sınırlandırılmasını içermektedir. Siyasi partilere devletçe yardımda bulunulmasının başlıca gerekçeleri, partilerin özel konuları itibariyle kamu yararına çalışan kuruluşlar olmaları ve devlet

⁵⁹ Osman Can, **Demokratikleşme Serüveninde Anayasa ve Siyasi Partilerin Kapatılması**, Ankara :Seçkin Yayınları, 2005, s. 28

⁶⁰ Dursun, Davut s.54.

⁶¹ Siyasetin Finansmanı ve Siyasi Partiler,

<http://www.aso.org.tr/kurumsal/media/kaynak/TUR/asomedy/ekim2002/dosyaekim2002.html>, (20 Ekim 2010).

⁶² Ergun Özbudun, **Siyasi Partilerin Hukukça Düzenlenmesi İhtiyacı Ve Örgütlenme Sorunları**, TESAV Sempozyumu: Siyasi Partiler Ve Demokrasi, Ankara: Tesav Yayını, 1995, s.1.

yardımlarının onları mali bakımdan güçlü kişi ve kuruluşlara aşırı ölçüde bağımlı olmaktan kurtarmasıdır.⁶³

Kamu kaynaklarının siyasetin finansmanına katılmasında çok farklı yöntemler kullanılmaktadır. Kamunun katılımı doğrudan para verme şeklinde olabileceği gibi, özel bağışların vergiden düşülmesine izin verilmesi, parti gelirlerinin vergi dışı bırakılması, belli hizmetlerden (posta, televizyon yayınları, ilan panoları vb.) partilerin indirimli veya tamamen ücretsiz yararlandırılması gibi dolaylı yöntemlerle de olabilmektedir.⁶⁴

Devlet yardımlarının yapılmasındaki amaç; "siyasal iktidarı ele geçirerek, kendi politikalarına uygun olarak, devlet aygıtını yönetme iddiasında olan siyasal partileri mümkün olduğunca bağımsız kılmaktır. Bu bağlamda, siyasal partilerin en azından zorunlu giderlerinin karşılanması, en başta, onların başka kişi ve kuruluşlara bağımlı olmalarını engelleyecektir.⁶⁵

1.6. Türkiye’de Siyasi Partilerin Finansmanı

Siyasi partilerin finansmanı hassas bir konumda olması nedeniyle tüm dünya siyasetinde sürekli bir tartışma konusu olmaktadır. Yıllar içerisinde çeşitli düzenlemelerle kontrol altına alınmaya çalışılmış olsa da partilerin finansmanı özellikle seçmen üzerinde güvensizlik oluşmasına neden olmaktadır. Bu durum siyasi partilerin gelirlerinin nereden geldiğini ve nereye harcadıklarını açık ve anlaşılır hale getirmemelerinden kaynaklanmaktadır. Siyasetin finansmanının siyasette fırsat eşitliğinin sağlanmasında çok önemli bir unsur olması ise konunun hassasiyetini arttırmaktadır.

Toplumda güven duygusunun en hızla azaldığı ve yolsuzluğa açık alanların başında siyaset gelmektedir. Uluslararası Saydamlık Örgütü’nün 2007 yılında yayınladığı bir rapora göre; Türkiye’de vatandaşların en az güven duyduğu, etik dışı

⁶³ Ergun Özbudun, **Siyasi Partilerin Hukukça Düzenlenmesi İhtiyacı Ve Örgütlenme Sorunları**, s. 2.

⁶⁴ Mesut Aydın, **Türkiye’de Siyasal Partilere Devlet Yardımı**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.54, Sayı 4, 2005, s.241.

⁶⁵ Aydın, s.242.

faaliyetlerin ve yolsuzluğun en fazla yaygın olduğunu düşündükleri kurumların başında, siyasi yapı dolayısıyla siyasi partileri yer almaktadır.⁶⁶

Siyasi partilerin finansman kaynaklarının belirlenmesi oldukça sınırlı seçenekler nedeniyle kolay yapılamamaktadır. Özellikle yolsuzluk ihtimali nedeniyle sınırlandırılmış olan kaynakların neler olması gerektiği sorusu bu noktada önem kazanmaktadır. Kamusal ve özel kaynaklar her iki seçenek açısından da titiz bir şekilde değerlendirilmesi; demokratik oluşumları zedelemeyen, şeffaf ve halkın anlayabileceği bir şekilde kullanılması gereken unsurlardır.

Türkiye’de, siyasi partilerin gelir kaynakları 1961 Anayasası döneminde yasal düzenlemeye konu olmuştur. Anayasa yapıcılarının siyasi partilere duyduğu güvensizlik nedeniyle, 1961 Anayasası’na göre, bugünkü 1982 Anayasası 69. Madde ile siyasi partilerin gelir kaynaklarıyla ilgili daha ayrıntılı hükümler getirmiştir. 2820 sayılı yasanın (SPY) 61’inci maddesi gelir kaynaklarını belirlemiştir. Buna göre ilgili yasa da parti gelir kaynakları: Parti üyelerinden alınacak giriş aidatı ve üyelik aidatı, partili milletvekillerinden alınacak milletvekili aidatı; milletvekili, belediye başkanlığı, belediye meclis üyeliği ve il genel meclis üyeliği aday adaylarından alınacak özel aidat; parti bayrağı, flaması, rozeti ve benzeri rumuzların satışından sağlanacak gelirler, parti yayınlarının satış bedelleri, üye kimlik kartlarının ve parti defter, makbuz ve kâğıtlarının sağlanması karşılığında alınacak paralar, partice tertiplenen balo, eğlence ve konser faaliyetlerinden sağlanacak gelirler, parti malvarlığından elde edilecek gelirler, bağışlar ve Devletçe yapılan yardımlar (27.6.1984 tarih ve 3032 sayılı yasa) olarak belirtmiştir.

1982 Anayasası’nda ve Siyasi Partiler Kanunu’nda; siyasi partilerin, yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan, Türk uyrukluğunda olmayan gerçek ve tüzel kişilerden hiçbir biçimde ayni ve nakdi yardım alamayacaklarını belirtmektedir.

Siyasi partilerin önemli gelir kaynaklarından birisi devlet tarafından yapılan yardımlardır. Devletçe yardımda bulunulmasının başlıca gerekçeleri, partilerin özel konumları itibariyle kamu yararına çalışan kuruluşlar olmaları ve devlet yardımının onları mali bakımdan güçlü kişi ve kuruluşlara aşırı ölçüde bağımlı olmaktan

⁶⁶ Suat Oktar, **Türkiye’de Siyasetin Finansmanı ve Finansmanın Denetimi: Siyasette Şeffaflık**, Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 2008, Cilt: 25, Sayı:2, s.3.

kurtarmasıdır. Bu iki amaç, Türk Anayasa Mahkemesi'nin bazı kararlarında da ifade edilmiştir.⁶⁷

Siyasal partilere “doğrudan” kamusal destek (devlet yardımı), ayrı veya her ikisi birlikte kullanılmak suretiyle, iki yolla olmaktadır: Günlük etkinliklerini yerine getirmelerinde kullanılmak üzere siyasi partilere yıllık olarak mali destekte bulunulması, seçim kampanyalarına mali destek sağlanması.⁶⁸

Siyasi partilerin bu sayılanların dışında her hangi bir gelir elde etmeleri söz konusu değildir. Aksi takdirde yasal olmayan bir yolla gelir elde etmiş sayılmaktadırlar. Anılan kanunun 61 inci maddesine göre siyasi partilerin gelirleri amaçlarına aykırı olamaz.⁶⁹

Siyasi partilerin gelirlerinin önemli bir bölümünü kamu kaynaklı finansman oluşturmaktadır. Bunlar, objektif ölçütlere göre belirlenmiş yasal düzenlemelere göre yapılmaktadır. Böyle olunca, siyasi partilerin kamu kaynaklarından finansmanın yolsuzluk üretme olanağı bulunmamaktadır. Buna karşılık, siyasi partilerin aldıkları bağış ve yardım adı altındaki fonlar en büyük kaçağı oluşturmakta, yolsuzluğa ve istismara hem en kolay ve hem de en fazla konu olan alanı oluşturmaktadır. Çünkü bağış ve yardımlar mutlak bir karşılık adına yapılmaktadır. Bu yollardan partinin politikasına tesir etme olanağı bile ortaya çıkmaktadır. Böyle bir durum, siyasete ve siyasetçiye bünye değiştirtmekte ve sonunda önceliği, seçmenlerin talepleri yerine, olanak sahiplerinin talepleri almaktadır.⁷⁰

Siyasi partilere yapılan bağışlar, partilerin ekonomik güç çevrelerinin ya da baskı gruplarının etkisi altında kalmalarını kolaylaştırdığından bu olumsuz etkilerin giderilebilmesi amacıyla yeni bir finansman kaynağı olarak devletçe yapılan yardımlar gündeme gelmiş ve uygulama alanı bulmuştur. Bazı ara dönemler hariç olmak üzere 1965 yılından beri ülkemizde siyasi partilere devletçe yardım yapılmaktadır. Yapılan yardımın ne şekilde olacağı zaman içerisinde mevzuatta yapılan değişikliklerle belirlenmiş ancak genelde yardımın miktarı ve yardımdan yararlanma imkânları artma

⁶⁷ Ergun Özbudun, **Siyasi Partilerin Hukukça Düzenlenmesi İhtiyacı Ve Örgütlenme Sorunları**, s.1'den E. 1988/39, K. 1989/29, karar tarihi 6.7.1989, Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi, Sayı 26, ss. 23-29.

⁶⁸ Yüksel, s.4.

⁶⁹ Arslan s.62.

⁷⁰ Suat, s.4.

eğilimi göstermiştir. Bu durum yardım alan partiler ile alamayan partiler arasında haksız bir rekabete neden olmaktadır.⁷¹

⁷¹ Erkan, s.62.

İKİNCİ BÖLÜM

SEÇİM EKONOMİSİ

Demokrasinin vazgeçilmez unsurlarından biri olan seçimlerin ülkeye ekonomik anlamda etkilerinin olduğu açıktır. Seçim dönemlerinde iktidar yarışının başlamasıyla ekonomide yaşanan gelişmeleri kapsayan seçim ekonomisi konusunda birçok teori geliştirilmiştir. Bölümde seçim ekonomisi kavramsal olarak açıklandıktan sonra, konuyla ilgili geliştirilen teoriler ve seçim ekonomisini oluşturan elemanlar açıklanacaktır.

2. 1. Seçim Ekonomisi Nedir?

Seçim ekonomisi, maliye ve ekonomi politikası araçlarının oy maksimizasyonunu sağlayacak şekilde kullanılması, şeklinde tanımlanabilir.⁷² Siyasi partilerin esas amacının temelinde, iktidara gelmek veya iktidarını sürdürmek düşüncesi yatmaktadır. Buna göre iktidar, yeniden seçilebilme ihtimalini maksimize etmek amacıyla, para arzı, kamu harcamaları gibi para ve maliye politikası araçlarını kullanır.⁷³

Seçime giden siyasal iktidar, özellikle seçim dönemine kadar uygulanan politikalar sonucu olumsuz etkide kalmış gruplara yönelik olarak ekonomiye yapay ilaveler yapıp, piyasayı canlandırarak oy potansiyelini arttırmaya çalışır. Böylelikle, bu şekilde bir hareket tarzı belirleyen siyasal parti, maliyetleri seçim sonrası döneme aktararak sağladığı kaynakları kendi lehine bir etki yaratma çabası içine girer.⁷⁴

Politik iktisat alanında yapılan çalışmalar, seçim ekonomisi uygulamalarının, gelişmiş ya da gelişmemiş, dünyanın her ülkesinde mevcut olduğunu göstermektedir.

⁷² Orhan Şener, **Teori ve Uygulamada Kamu Ekonomisi**, İstanbul: Beta Yayınları, 2001, s. 182

⁷³ Gülsüm Akalın ve Kemal Erkişi, **Türkiye’de Seçim Ekonomisi Uygulamalarının Geleneksel Oportünist Seçim Çevrimleri Açısından Değerlendirilmesi**, ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 3, Sayı 5, 2007, s.90

⁷⁴ İzzettin Önder, **Seçim Arifesinde İmaj Yaratma Çabaları**, ISO Dergisi, Sayı:307, 1991, s.17

Başlıca amaçları ülke yönetimine hâkim olmak olan politikacılar, eğer zaten hükümette iseler bu konularını korumak için kamu kaynaklarını kullanmaktan çekinmemektedir.⁷⁵

Siyaset olgusunun, temel yapısal elemanı iktidardır. Toplumda çeşitli insan grupları sürekli olarak çıkarlarını maksime etme uğraşı içinde bulunurlar ve çıkar konusu moral veya materyal ayrıcalıklar kısıtlı olduğundan kazanılmış ayrıcalıkları korumak ya da genişletmek, diğer gruplar üzerinde istekleri kabul ettirmekle mümkün olmaktadır; bunun yolu iktidardır.⁷⁶

Seçim dönemi kavramı, seçimden önceki yılı ve sonraki yılı kapsamaktadır. Seçim yılı ise seçimin yapıldığı zamanın içinde bulunduğu yılı ifade eder. Seçim yılından önce ve sonra yapılan (yani seçim döneminde yapılan) giderler, partilerin örgütlerini oluşturabilmesi için gereken giderlerdir. Seçim yılında yapılan giderler ise daha fazladır. Partiler ve adaylarının yapmış olduğu seçim kampanyalarını da kapsayan tanıtım giderleri seçim ekonomisinin oluşmasındaki önemli etmenlerdendir.

Kampanya stratejisinin tespiti, kullanılan iletişim kanallarının türü gibi unsurlar partinin mali bütçesi ile bağlantılı olması kampanya bütçesini de doğrudan etkilemektedir.⁷⁷

Seçim ekonomisi, iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Birincisi, siyasi iktidarla ilgisi olmayan bir ekonomidir. Seçimler yaklaşınca, tüm siyasi partiler propaganda harcamalarını artırırken piyasa hareketlenmekte, ısınmaktadır. İkincisinde ise, siyasi iktidar seçim öncesi devlet harcamalarını artırmaktadır. İstihdam politikasında daha popülist davranmakta ve daha çok imtiyaz dağıtmaya başlamaktadır.

2.2. Kamu Tercih Teorisi

Kamu Tercih (Public Choice), kısaca "Politika Biliminin Ekonomik Analizi" olarak tanımlanabilir. Kamu tercihi, politik süreçte alınan karar ve uygulamaları iktisat biliminin kullandığı araç, yöntem ve varsayımlara dayalı olarak açıklayan bir disiplindir.

⁷⁵ Capital İş ve Ekonomi Dergisi, **Seçim ve Ekonomi**, <http://proje.capital.com.tr/secim-ve-ekonomi-haberler/19294.aspx>, , 01 Aralık 2006 Cuma, (10 Ekim 2010).

⁷⁶ Gencay Şeylan, **Toplumsal Değişme**, Yönetmelik Bozulma ve Yolsuzluk, Amme İdaresi Dergisi, Aralık 1975, Cilt:8, Sayı:4, s.88.

⁷⁷ Aysel Aziz, **Siyasal İletişim**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2003, s.69.

Bir başka ifade ile kamu tercihi, siyaset biliminin temel konularını iktisat biliminin araçları ve teknikleri yardımıyla analiz etmektedir. Kamu tercihi teorisi, Politikanın Ekonomi Teorisi, Yeni Politik İktisat, Kolektif Karar Alma Teorisi gibi adlar ile de anılmaktadır.⁷⁸

Kamu tercihi teorisi, kamu borçlanmasının artış nedenini koalisyon hükümetlerinin varlığına bağlamaktadır. Koalisyon hükümetlerinde çok sayıda katılımcı olduğundan bütçe politikalarında uzlaşma sağlanması daha zor olacaktır. Genellikle koalisyon hükümetleri tek parti iktidarlarından daha kısa dönemli düşünüp kısa dönemli çıkarlarını gözetirler. Ancak etkin bir bütçeleme için uzun dönemli bir planlama ve uygulama gerekmektedir.⁷⁹

Kamu tercihi teorisyenleri siyasal insan ile ekonomik insanın aynı özelliklere sahip olduklarını belirtmişlerdir. Kamu tercihi teorisyenleri, bireylerin siyasal süreçlerde karar alırken kamusal yararı değil kendi çıkarlarını düşündüklerini belirtmişlerdir. Kamu tercihi teorisyenlerine göre bireyler, kolektif kamusal düşünce yerine, bireysel çıkarları doğrultusunda ve rasyonellik anlayışı içinde hareket etmektedirler. Kamu Tercihi Teorisi karmaşık yönetsel işlevlere katılan bireylerin, oy veren seçmenin, seçime giren adayların, seçilmiş temsilci ve bürokratların davranışlarını ekonomi biliminin yöntemleriyle incelemektedir.⁸⁰

Kamu tercihi teorisi, kamu ekonomisinde karar alma süreçleri ve siyasal aktörlerin davranış eğilimleri üzerine odaklanmıştır. Teoriye göre kamudaki etkinsizlikler kamu ekonomisinin işleyiş süreci ile ilgilidir. Politik karar alma sürecinin taraflarının ve özellikle bürokratların davranış kalıplarının, kamu ekonomisinin etkin işlemesi ve kamu çıkarının sağlanması noktasında olumsuz bir durum yarattığı düşünülmektedir.⁸¹ Kamu tercihi teorisinin gelişimi ile birlikte 1980'li yılların başlarında adına "Anayasal İktisat" ya da "Anayasal Politik İktisat" adı verilen yeni bir disiplin daha doğmuştur.

Anayasal İktisat, ekonomik yozlaşmayı önlemek için ileri sürülmüş bir teoridir. Bunun temelinde demokrasilerin ilk doğdukları dönemdeki saf hallerini kaybedip,

⁷⁸ Aktan, Can, **Kamu Tercihi Teorisi**, Politik İktisat, İzmir, http://www.canaktan.org/ekonomi/anayasal_iktisat/kamu-tercihi.htm, 2000, (10 Ekim 2010).

⁷⁹ Hüseyin Şen ve İsa Sağbaş, **Bütçe Açıkları, Teori ve Türkiye Uygulaması**, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2004, s.39.

⁸⁰ Emre Akcagündüz, **Kamu Tercihi Teorisi ve Türkiye Üzerine Olan Etkisi Üzerine Bir İnceleme**, Ekonomi Bilimler Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 2, 2010, s.29.

⁸¹ Yahya Can Dura, **Mülkiyet-Verimlilik İlişkisi: Uygulamalı (Amprık) Çalışmalar**, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 26, Ocak – Haziran 2006, s.2.

zamanla yozlaştıkları varsayımı yatmaktadır. Söz konusu yozlaşma, hem siyasi hem de ekonomik alanda kendini göstermektedir. Siyasal yozlaşma Anayasal İktisatın üzerinde önemle durduğu konulardan biridir. Bu gelişmenin muhtelif sebepleri ve şekilleri olmakla birlikte belki de en önemlisi, anayasa kavramında meydana gelen anlam ve fonksiyon kaymasıdır.⁸²

2.3. Politik Konjonktür Dalgalanmaları Teorisi

Günümüzde pek çok ülke ekonomisinde, seçim kaynaklı dalgalanmalar yaşanmaktadır. İktidardaki politikacıların, oylarını arttırmak, yeniden seçilebilmek ve seçim öncesinde seçmenler üzerindeki refah hissini arttırmak için ekonomiyi kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmelerine politik konjonktür dalgalanması denilmektedir.⁸³

Politik Konjonktür Dalgalanmaları Literatürü, diğer yönetim biçimlerinin en iyisi olarak kabul gören ve günümüzde yaygın olarak kullanılan temsili demokrasinin bir gereği olarak uygulanan seçimlerin ekonomi üzerine etkilerini incelemektedir.⁸⁴

Politik Konjonktür Dalgalanmaları Teorisi, siyasi iktidarın seçim öncesinden seçim gününe dek vergileri azaltma, kamu harcamalarını ve para arzını artırma gibi genişleyici politikalar uygulayacağını; seçim sonrasında ise seçimden öncesi oluşan bütçe açıklarının olumsuz etkilerini giderebilmek, seçim öncesi politikalarının bir sonucu olan yüksek enflasyon oranını sınırlamak için vergileri arttırarak, harcamaları kısarak ve para arzını azaltarak daraltıcı politikalar uygulayacaklarını kabul etmektedir. Beklentilerden ve yanlış bilgilendirmelerden dolayı rasyonel olmayan seçmen davranışının kısa dönemde refahı ödüllendirdiği, daralma ve bunalımı cezalandırdığı inancı vardır. Neredeyse bir seçim döneminden diğer seçim dönemine kadar süren bu dönemdeki politik hareketlenmelerin sonucunda ekonomide konjonktürel dalgalanmalar oluşmaktadır.

⁸² Mehmet Karagül, **Anayasal İktisat ve Türkiye’de Uygulanabilirliği**, Çukurova üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt:7; Sayı:1;1997, s.271

⁸³ İnci Parlaktuna ve Abdullah Burhan Bahçe, **Politik Konjonktür Dalgalanmalarının Ekonomi Üzerindeki Etkisi ve Türkiye Uygulaması (1980-2006)**, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Vol.7,No:2, Aralık 2006, s.1.

⁸⁴ Sara Onur, **Ekonomide Karşılıksız Kayıplar, Seçim Ekonomisi**, Ankara: Asil Yayınları, 2004, s. 1

Politik Konjonktürel Dalgalanmalar Teorisi, hükümetin ekonomiyi kendi çıkarları doğrultusunda manipüle edip etmediğini araştırmaktadır. Bu konu Fırsatçı Politik Konjonktürel Dalgalanmalar, Partizan Konjonktürel Dalgalanmalar, Rasyonel Fırsatçı Konjonktürel Dalgalanmalar ve Rasyonel Partizan Konjonktürel Dalgalanmalar olarak dört farklı yaklaşımla ele alınmaktadır.⁸⁵ Bunlardan en popüler olanı; geleneksel fırsatçı politik konjonktür modelidir. Bu model Nordhaus tarafından geliştirilmiştir.

Nordhaus'un Politik Konjonktürel Dalgalanmalar Teorisinin varsayımlarında Phillips eğrisi geçerlidir. Yani enflasyon ve işsizlik arasında ters yönlü bir ilişki söz konusudur. Seçmenler miyoptur, sistematik olarak yanıltılmaları mümkündür. Seçmenlerin beklentileri yönlendirmeye açıktır. Seçimlerin zamanlaması dışsal olarak sabittir.⁸⁶

Politik Konjonktürel Dalgalanmalar Teorisi taraftarlarına göre siyasal iktidarlar miyopik seçmenleri kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirebilmektedirler; fakat rasyonel beklentiler görüşünün popüler olması ile birlikte bu iddia ciddi anlamda eleştiriye uğramıştır. Bu durum Politik Konjonktürel Dalgalanmalar Teorisinin gelişimini kısa süreli de olsa sekteye uğratmıştır; ancak gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülke verilerini test eden deneysel çalışmalar, rasyonel davranış varsayımının geçerli olması halinde de konjonktür dalgalanmaları teorisinin açıklayıcı olabileceğine ilişkin pozitif bulgular elde etmişlerdir. Yeni dönemde yapılan çalışmalar literatürün modern yaklaşım olarak ifade edilen konumunda yer almaktadır.⁸⁷

Politik Konjonktür Hareketleri Teorisinin gelişim sürecinde ikinci dönem olarak adlandırılan modern yaklaşım, rasyonel beklentiler önermesinin geçerli olması halinde dahi, fırsatçı ya da partizan eğilimlerin gözlenebileceğini kanıtlamaya çalışan modelleri kapsamaktadır. Yeni dönemde fırsatçı eğilimlerin varlığını ortaya koymaya çalışan araştırmalar, “Rasyonel Fırsatçı Modeller”, partizan eğilimlerin varlığını ortaya koymaya çalışan modeller ise, “Rasyonel Partizan Modeller” şeklinde adlandırılmaktadır.⁸⁸

⁸⁵ Şennuz Sezgin, **Türkiye’de Politik Konjonktürel Dalgalanmalar 1950-2003 Dönemi**, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Sayı:62(2), 2007, s.136.

⁸⁶ Seyfettin Erdoğan, **Politik Konjonktürel Hareketleri Teorisi Perspektifi ile Siyaset-Ekonomi İlişkileri**, İstanbul: Değişim Yayınları, 2004, s.54

⁸⁷ Levent Cinko, **Modern Politik Konjonktür Hareketleri Teorisi: Rasyonel Beklentileri İçeren politik Konjonktür Hareketleri**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 19,2005/2, s.325.

⁸⁸ Cinko, s.326.

Teori Türkiye örneğinde merkezi hükümet düzeyinde para ve maliye politikaları, kamu sektörü fiyatları ve kamu gelirleri (vergi yükü) açılarından test edilmiş ve politik konjonktürel devrelerinin varlığı tespit edilmiştir.⁸⁹

2.4. Seçim Çevrimleri Teorileri

Geniş anlamda Seçim Çevrimlerini, iktidar partisinin, seçim döneminde, yeniden seçilebilme olasılığını arttırmak amacıyla, ekonomik ve politik avantajlar sağlamak üzere, ekonomiyi para ve maliye politikaları araçları ile uyararak, makroekonomik değişkenler üzerinde kısa ve uzun dönemde çevrimsel etkiler yaratması olarak tanımlayabiliriz. Oy artırımını güdüsü ile hareket eden iktidar, seçimler yaklaşırken uygulayacağı genişletici, seçimlerden sonra daraltıcı ekonomimi politikaların sonucu, enflasyon, işsizlik ve büyüme oranı gibi makro ekonomik değişkenlerde devresel salınlara neden olmaktadır.⁹⁰

Seçmeni etkileme ve seçimleri kazanma amacını güden iktidar erkinin para ve maliye politikası araçlarını kullanarak ekonomiyi yönlendirmesi seçim çevrimleri teorisine göre oportünist(fırsatçı) modeller olarak gösterilmektedir. Geleneksel ve Partizan olarak ikiye ayrılmaktadır.

Oportünist Seçim Çevrimleri, 1975’de Nordhaus’un; demokratik sistemlerde politika ile ekonomi arasındaki karşılıklı ilişkiyi içeren bir politik-ekonomik model oluşturmasıyla biçimsel halini almıştır. Modelde Enflasyon ve işsizlik seçmen davranışları üzerinde etkilidir. Seçmenlerin sadece yakın geçmişteki ekonomik sonuçlara bakarak iktidarı oyları ile ödüllendirdikleri/cezalandırdıkları varsayımı altında; enflasyon ile işsizlik arasında bir tercih ile karşı karşıya kalan iktidar, iki seçim arasında oy kaybını minimize edecek biçimde davranır. Bu durumda, Oportünist Seçim Çevrimleri yaklaşımında iktidar, kısa dönem Phillips eğrisinin sağladığı avantajlardan yararlanmaktadır.⁹¹

⁸⁹ Fatih Savaşan ve İbrahim Dursun, **Türkiye’de Yerel Düzeyde Politik Konjonktürel Devreler**, Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F.Dergisi, Cilt. VIII, Sayı:2, 2006, s.191.

⁹⁰ Akalın ve Erkişi, s.90.

⁹¹ Akalın ve Erkişi, s.91.

Partizan Oportünist Seçim Çevrimleri Teorisi'nde iki grup politikacı olduğunu kabul edilir ve bunlardan her biri kendi seçmen kitlesinin çıkarını maksimize etmeye çalışır. İki gruptan biri (sol görüşlü veya liberal olan) daha fazla kamu harcaması ve daha fazla kamu açığını, diğer grup ise (sağ görüşlü ya da muhafazakâr olan) daha az kamu harcaması ve düşük kamu açığını tercih etmektedir.⁹² Zayıf demokrasisi olan ülkelerde Partizan modeli en çok görülen modeldir.

2.5. Seçim Ekonomisini Oluşturan Siyasal Aktörler ve Davranış Eğilimleri

Demokratik sistemlerde siyasal süreç “Seçmen Davranışları”, “Politikacıların Davranışları”, “Bürokratların Davranışları” ve “Baskı ve Çıkar Grupları” olarak başlıca dört unsurdan oluşmaktadır.

2.5.1. Seçmen Davranışları

Siyaset arenasında yarışan tüm siyasi partiler azami oy oranına ulaşmak isterler. Bu amaca ulaşabilmeleri ise seçmenlerin beklentilerini, istek ve ihtiyaçlarını bilmek ve bu beklenti, istek ve ihtiyaçlara yönelik politikalar üretmekle mümkündür. Hedeflerine ulaşmak isteyen bir siyasi parti seçmen odaklı olmak durumundadır. Bu bakımdan seçmen davranışı, siyasi partiler ve adayların üzerinde durması gerekli bir olgudur.⁹³

Oy vermenin başlıca aktörü konumundaki seçmenler, bilinçli veya bilinçsiz olarak çoğu zaman belirli koşulların ve çevresel faktörlerin etkisiyle tercihlerini belirlemektedirler.⁹⁴ Bireyler seçimlerde oy verirken, vatandaşlık görevlerini yerine getirmenin ya da insan olarak en temel haklarından birini kullanmanın ötesinde bir siyasi davranış sergilemektedirler.⁹⁵ Bunların yanı sıra, seçmenler siyasal karar alma sürecine katılmaları, çoğunlukla bir çikara dayanmaktadır. Seçmenlerin kamusal kararlara

⁹² Enver Alper Güvel ve Aylin Koç, **Kamu Açıklarının Politik Ekonomisi**, Sosyo Ekonomi Dergisi, Ocak-Haziran 2011(1), s.237.

⁹³ Kenan Aydın ve Volkan Özbek, **Ailenin Seçmen Davranışları Üzerindeki Etkisi**, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2004/2: s.144.

⁹⁴ Himmet Hülür ve Ahmet Kalender, **Sosyo-Politik Tutumlar ve Din – Konya Araştırması**, Konya: Çizgi Kitapevi Yayınları, 2003, s.165

⁹⁵ Adem Doğan ve Göksel Göker, **Yerel Seçimlerde Seçmen Tercihi (29 Mart Yerel Seçimleri Elazığ Seçmen Örneği)**, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, Ekim 2010, 5(2), s.161.

katılmaları ancak, katılma sonucu elde edecekleri net faydanın pozitif olması sonucu gerçekleşir.⁹⁶

Seçmen olma dışında bireyler, parti, dernek ve sendikalara üye olma, grev, boykot, gösteri yapma gibi değişik eylemlerle kamusal kararların kendi istekleri doğrultusunda alınmasına çalışabilirler.⁹⁷

Seçmenlerin parti tercihlerinin altında yatan motifler önemlidir, çünkü partilerin iktidara gelmeleri ya da kaybetmeleri ve dolayısıyla siyasal sürecin işleyişi seçmenlerin tercihinine bağlıdır.⁹⁸

Seçmenler, partilerden hangisinin beklediği geliri maksimize edeceğine bakarak oy vermektedirler. İki parti varsa tercih ettiğine oy verecektir. İki'den fazla parti olması durumunda diğer seçmenlerinde tercihlerini göz önüne alarak oy verecektir. Tuttuğu partinin kazanma şansını yüksek görüyorsa partisine, kazanma şansı yoksa tutmadığı partinin önünü kesmek başka bir partiye oy verebilecektir. Seçmen ileriye dönük olarak şimdiki seçimde kazanma şansı olmasa bile gelecek seçimde kazanacağını düşündüğü partisine oy verebilir. Tüm bu olasılıkların dışında seçmen çekimser kalabilir ve oyunu kullanmayabilir.⁹⁹

Seçmen davranışı, topluluk üyelerinin yöneticilerini seçme işlemi yanı sıra, doğrudan veya dolaylı olarak kamu politikalarını etkileme amacıyla katıldıkları ortak işlevleri de kapsamaktadır. Seçmen davranışı dışında, ulusal çapta ve ona eşdeğer başka bir siyasal davranış bulunmamaktadır. Herkesin toplumdaki rolleri ve siyasal görüşleri ne olursa olsun, seçimlere katılma hakkı vardır. Bu hak eşit olarak dağıtılmıştır. Ulusal seçimlerle, herkese eşit etki olanağı tanınmıştır. Her oy eşit değere sahip olduğu gibi, oy kullanma ile kullanmama davranışları da etki açısından eşit ağırlığa sahiptir. Seçimler gizlidir ve seçmen oy verme davranışından sorumlu tutulamaz. Bu nedenle, seçmen gerçek tercihini rahatlıkla kullanabilir.¹⁰⁰

⁹⁶ Kenan Bulutoğlu, **Kamu Ekonomisine Giriş-Devletin Ekonomik Bir Kuramı**, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1988, s.122.

⁹⁷ Aktan, Coşkun Can ve Dileyici Dilek, **Kamu Tercih ve Anayasal İktisat Dergisi**, Sayı:1, Yıl:1, Ocak-Şubat-Mart 2001, s.5.

⁹⁸ Yüksel Gülmen, **Seçmen Davranışı**, İ.Ü. İktisat Fakültesi Dergisi 1979, s.17.

⁹⁹ İsmail Güneş, **Kolektif Karar Alma Mekanizmasında Kullanılan Oylama Yöntemleri**, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt:15, Sayı:1-2, 2001, s.141.

¹⁰⁰ Sülün Evinç Torlak ve Ferihan Polat, **Denizli Örneği Çerçevesinde Kentleşme Sürecinde Seçmen Davranışı Değişimi**, Mülkiye Dergisi, Cilt:30, Sayı:253, s.149.

İktisat Teorisinde siyaset - ekonomi ilişkilerini irdeleyen araştırmaların önemli bir bölümüne göre seçmen davranışları kişisel çıkar güdüsü ile belirlenmektedir. Buna göre siyasal iktidarların cari ve geçmiş dönem performanslarını değerlendiren seçmenler kendilerine en çok fayda sağlayan ve temel iktisadi sorunların üstesinden gelebilen partilere oy vermektedirler.¹⁰¹

Oy vermeyi etkileyen faktörler demokratik rejimlere geçilmesiyle beraber önem kazanmış ve sosyal bilimlerde araştırma konusu olmuştur. Seçmen davranışıyla ilgili çalışmaları 3 ana başlık altında toplamak mümkündür; Sosyolojik Yaklaşım (Columbia Ekolü), Sosyo-Psikolojik Yaklaşım (Michigan Ekolü) ve Ekonomik Yaklaşım (Rasyonel Seçim Ekolü).

2.5.1.1. Sosyolojik Yaklaşım (Columbia Ekolü)

Columbia Ekolü olarak da ifade edilen Sosyolojik Yaklaşımına göre, politik tercihlerin belirlenmesinde sosyal özellikler (bölünmeler) belirleyici rol oynar. Seçmenlerin dinsel, etnik ve mesleki farklılıkları, sosyal bölünmelerin temel kaynağıdır. Seçim kampanyalarının politik tercihler üzerinde ciddi etkisinin olmadığı açıktır. 1940'lı ve 1950'li yıllarda etkili olan Columbia Okulu, ciddi eleştirilere uğramıştır.¹⁰²

2.5.1.2. Sosyo-Psikolojik Yaklaşım (Michigan Ekolü)

1950'lerde Michigan Üniversitesi'nde kurulan Ulusal Seçim Araştırmaları Merkezindeki bir grup araştırmacının çalışmalarıyla (ilk olarak 1960 tarihli Amerikan Seçmeni adlı eser) Michigan Ekolü doğmuş ve hızla gelişmiştir.

Sosyo-Psikolojik Yaklaşım, gruplar yerine bireyler üzerine odaklanır ve seçmenlerin küçük yaşta ailelerinin ve çevrelerinin etkisinde siyasal sosyalleşme sürecinde kazandıkları tutum ve yönelimlere odaklanır. Bu yaklaşımın literatüre

¹⁰¹ Çinko, **Modern Politik Konjonktür Hareketleri Teorisi: Rasyonel Beklentileri İçeren politik Konjonktür Hareketleri**, s.103.

¹⁰² Levent Çinko, **Seçmen Davranışları ile Ekonomik Performans Arasındaki İlişkilerin Teorik Temelleri ve Türkiye Üzerine Genel Bir Değerlendirme**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 2006, 61(1), s.109.

kazandırdığı en önemli kavram “Party Identification”¹⁰³ kavramıdır. Bu kavrama göre küçük yaştan başlayarak bireyler, kendilerini bir görüş, siyasal parti ve kimlikle özdeşleştirir; ilerleyen yıllarda çok önemli farklı nedenler olmadığı sürece (ekonomik çöküntü, bireysel çıkar, adayın kötülüğü vs.) bu yönde oy vermeye devam ederler. Seçmenler parti kimliği sayesinde karmaşık olayları daha rahat yorumlar ve anlamlı hale getirirler; ancak zamanla yeni partilerin (örneğin Yeşiller) ortaya çıkması bu yaklaşımı da 1970’lerden itibaren sorgulanır hale getirmiştir.¹⁰⁴

2.5.1.3. Ekonomik Yaklaşım (Rasyonel Seçim Ekolü)

Seçmen davranışına rasyonel olarak yaklaşanların temel varsayımı, seçmenin kendi çıkarlarını iyi bilmesi, bu çıkarlarına en iyi şekilde hizmet edecek bir aday veya partiyi değerlendirmesi ve bunun sonucunda en uygun aday ya da partiye oyunu kullanmasıdır.

Bu ekolün bir diğer sürümü de Retrospective Voting¹⁰⁵ olarak bilinir. Seçmenler oy verirken iktidardaki partinin uygulamalarına ve genel performansına bakar ve bu süreçte kendi ekonomik durumlarındaki değişmeyi göz önüne alırlar. Kişinin ekonomik refahı artmışsa olumlu, azalmışsa olumsuz yönde oy vermesi yüksek olasılıktır. Yine de üstyapı faktörlerinin çok etkili olduğu durumlarda bu model geçersiz kalabilir.¹⁰⁶

Türk seçmen davranışı ile ilgili çalışmalarda merkez-çevre ayırımına dayanan sosyo-kültürel yaklaşımın daha yaygın bir kabul gördüğü gözlenmektedir. Türkiye ile ilgili bulgular göstermektedir ki, hükümetteki partilerin oyu ekonomideki fiyat hareketlerine bağlı olarak önemli ölçüde değişmektedir. Ekonomik büyüme hükümetlere siyasal desteğini devam ettirmede avantaj sağlamaktadır ama bunun etkisi nispeten azdır. Bunun bize öğrettiği gerçek şudur: Seçmen olumsuz ekonomik göstergelere olumlu ekonomik gelişmelerden daha güçlü biçimde duyarlılık göstermektedir. Daha çok cezalandırmakta, daha az ödüllendirmektedir.¹⁰⁷

¹⁰³ Parti Aidiyeti anlamına gelmektedir.

¹⁰⁴ Akgün, s.28.

¹⁰⁵ Geçmişe Dönük Oy Verme anlamına gelmektedir.

¹⁰⁶ Ahmet Kalender, Siyasal İletişim: Seçmenler ve İkna Stratejileri, Konya:Çizgi Kitabevi Yayınları, 2000, ss.60-61..

¹⁰⁷ Akgün, s.30.

Yapılan kimi araştırmalara göre Türk seçmeninin çok katı ideolojik yargıları yoktur ve genelde ılımlı bir çizgidedir; ancak bu değerlerin oluşmasında eğitim, cinsiyet ve kentleşme gibi faktörler etkili olmaktadır. Ayrıca sosyal sınıf ve gelir farklılığı seçmen davranışında bu değerler kadar etkili olamamaktadır.

2.5.2. Politikacıların Davranışları

İktidar sahibi politikacılar yeniden seçilebilmek ve iktidar olabilmek ulusal ve yerel temelde kamu harcamalarında artışına giderken, ulusal düzeyde bazı mal ve hizmetlerin aşırı sunumu ve bazı popüler yasal ve idari düzenlemeler yoluyla kamu harcamalarını önemli ölçüde artırmaktadırlar. Ayrıca yine bu mantık doğrultusunda politikacılar kendi seçim çevrelerine daha fazla kamu yatırımı yapılması sağlayarak kamusal yatırım kararlarının alınmasında çıkarıcı bir tutum içine girebilmektedirler.

Politikacılar yeniden seçilme şanslarını artıncı şekilde hareket etmektedirler. Oylarını arttırmaya çalışan hükümet bazı seçmenlere maliyetler yüklerken bazılarına da sübvansiyon yoluyla fayda sağlamaktadır. Bu durum, politikacıların hiçbir zaman kamu çıkarını gzetmeyecekleri anlamına gelmemektedir. Poplerliklerini yükseltecek politikaları benimsemektedirler. Politikacılar açısından kamu yatırımları, kendisine oy kazandırıp kazandıramayacağı yönünden önem taşımaktadır.¹⁰⁸

Seçmenlerin kişisel çıkar güdüsü ile hareket etmesi politikacıların fırsatçı eğilimler sergilemesini kolaylaştırır. Çünkü makro ekonomik performansta olumlu bir gidişat olmadığı halde (ekonomik kriz ortaya çıkmadığı sürece) kamusal kaynakların kullanım hakkını elde eden siyasi iktidarlar, seçmenlerin satın alma gücünü artıracak politikalar uygulayarak iktidar sürelerini uzatma olanağı elde edebilmektedirler.¹⁰⁹

Siyasal partiler iktidara gelmek için toplum üyelerinin çoğunluğunu ilgilendiren sorunlarla ilgilenmek durumundadırlar. Bu bakımdan da seçim beyannamelerinde oylarını maksimize edecek politikaları almaya gayret göstermektedirler. Siyasal partiler iktidara geldiklerinde seçim beyannamelerinde yer alan politikaları uygulamak durumundadır. Aksi halde bir sonraki seçimde tekrar seilememeleri söz konusudur. Vaat ettiği

¹⁰⁸ Güneş, s. 141.

¹⁰⁹ Seyfettin Erdoğan, **Siyaset-Ekonomi İlişkileri**, Değişim Yayınevi, İstanbul, 2004, s.110

politikaları uygulamadığı halde yeniden seçimi kazanması ancak seçmenlerin verilen vaatleri unutmamasına bağlıdır.¹¹⁰

2.5.3. Bürokratların Davranışları

Bürokrasi, siyasal iktidarın politikalarını uygulayan ve devletin günlük hizmetlerini gören memur ve benzeri görevlilerden oluşan idari yapının genel adıdır.¹¹¹ Bürokrasi, siyasal iktidarın almış olduğu kararların bizzat uygulayıcısıdır ve siyasal partilerden farklı olarak çeşitli konularda uzman kadrolara sahiptir. Bu bakımdan siyasal partiler, bürokrasiden, kararları uygulamak dışında “karar alma” konularında da yararlanmaktadır.¹¹²

Çağdaş devlet, karmaşık ve çok yönlüdür. Yasama organı için gerçek politika kararlarının yalnızca çok küçük bir bölümünden daha fazlasını gerçekleştirmek olanaksız olmaktadır. Bürokratlara karar almada geniş seçim veya takdir hakkı tanınmak zorunda kalınmaktadır. Bürokrasi, yasama organı faaliyetleri gündemini kendi çıkarlarına uygun sonuçlar vermesini güvence altına alacak biçimde ustalıkla yönlendirebilir. Bürokrasi, bir kısım yasama organı üyelerini, diğerlerine karşı, bütçelerin makul etkinlik limitlerinden çok daha yukarılara kadar yükseltilmesi konusunda yönlendirebilir.¹¹³

Bürokratların hedef fonksiyonu etki alanlarını maksimum kılmaktır. Bürokratların bütçe alanlarını genişletici davranışları kamu bütçesinin aşırı büyümesine neden olurken aynı zamanda etkisiz olması sonucunu da doğurur. Niskanen Modelinin sonucuna göre, bürokrasi, kamu kesiminin büyüklüğünü sosyal optimumun çok üzerine çıkarma eğilimindedir. Bu durumun nedenleri, bürokratların kamusal üretimde tekel olmaları ve üretimleri hakkında tek yanlı (asimetrik) bilgiye sahip olmalarıdır. Kendi faydaları, kamu bütçesini maksimum kılma yönünde olan bürokratlar, bu tek yanlı

¹¹⁰ Aktan ve Dileyici, s.31.

¹¹¹ Vural Savaş, **Anayasal İktisat**, İstanbul: Avcıol Basım Yayın, 1989, s.147

¹¹² Aktan ve Dileyici, s.7

¹¹³ James Buchanan, **Pozitif Kamu Tercih Teorisi ve Normatif Temelleri**, Çev: Coşkun Can Aktan. http://www.canaktan.org/canaktan_personal/canaktan-arastirmalari/anayasal-iktisat/aktan-buchanan-pozitif-kamu-tercihi.pdf (28 Eylül 2010).

bilgiden yararlanarak kamu bütçesini en üst noktaya kadar genişletirler. Modele göre, bürokratların bu tür davranışları ile kaynak arasında bir etkinsizlik ortaya çıkıyor.¹¹⁴

Politik sahnede rol alan bürokratlar bütçe maksimizasyonunu sağlayarak, büronun hacmini genişletmek ve bu suretle maaş ve diğer yan gelirlerini, prestijlerini ve siyasal iktidara bilgi sunmadaki tekelci konumlarını sürdürmeye çalışmaktadırlar.¹¹⁵ Bürokrasi, siyasal iktidarın tahsis ettiği bütçe çerçevesinde gelir elde etmektedir. Bürokrat, tahsis edilen bütçeyi, topluma sunulacak mal ve hizmete dönüştürmek için ve de kişisel şöret ve itibarlarını arttırmanın bir aracı olarak kullanabilmektedir. Bu nedenle bürokratin temel amacı ait olduğu kurumun bütçesini maksimize etmektedir.¹¹⁶

Kamu kurumlarının idaresinde bulunan bürokratlar, bütçenin en üst düzeye çıkarılması yönünde siyasi iktidarın üzerine baskı yapmakta ve seçimleri tekrar kazanma isteği ile hareket eden iktidar, bürokrasinin bu doğrultudaki taleplerine olumlu yönde cevap vermektedir. Siyasal partilerin oy, bürokratların ise bütçe ihtiyacı her iki tarafın kendi çıkarları için ortak noktalarda birlikte hareket etmelerine yol açmaktadır. Bu durum ise, bürokrasinin yüksek maliyetle çalışmasına ve kamu kaynaklarının kullanımında yüksek harcamalara neden olmaktadır.

2.5.4. Baskı ve Çıkar Grupları

Günümüzde politika sahnesinin baş aktörleri siyasi partilerdir, fakat onların sahnedeki yalnız oldukları söylenemez. Siyasal partiler dışında başka gruplarında politika hayatında faaliyet gösterdikleri ve siyasal kararların alınmasında rol oynadıkları görülmektedir. Bugün artık yaygınlaşan bir terimle bunlar “baskı ve çıkar grupları” olarak adlandırılmaktadır. İlk defa yirminci yüzyılın başlarında Amerikalı siyasal bilimci Arthur Bentley, ortak menfaatler etrafında birleşen grupların politika sürecinde oynadıkları role dikkat çekmiştir.¹¹⁷ Siyasal partiler ve bürokrasiden ayrı olarak siyasal karar sürecini çok

¹¹⁴ Beyhan Ataç, **Kamu Ekonomisi ve Devletin Ekonomideki Yeri**, s.85 <http://books.google.com>, (10 Ekim 2010).

¹¹⁵ Aktan, **Kamu Tercih Teorisi**.

¹¹⁶ Aktan ve Dileyici, s.24.

¹¹⁷ Kapani, s.192.

önemli ölçüde doğrudan ve dolaylı olarak etkileyen bir diğer unsur baskı ve çıkar gruplarıdır.¹¹⁸

Baskı grupları ve çıkar grupları terimleri siyaset bilimcileri tarafından birbirinin yerine geçecek şekilde kullanılabilenlerde ise de, aralarında fark vardır. Bir çıkar grubu zamanla baskı grubu haline gelebildiği gibi, bir baskı grubu da çıkar grubu şeklinde davranabilmektedir. Baskı gruplarını lobilerden ve diğer çıkar gruplarından ayıran en önemli vasıf bunların örgütlü olmaları ve yalnızca belli siyaseti yürütmekle görevli kişileri etkilemek istemeleri ile yönelim üzerinde düzenli bir denetim kurma hedefi gütmeyişleridir.¹¹⁹

Baskı grupları kendi amaçlarını istedikleri doğrultuda kabul ettirmek için bazı yöntemler kullanırlar. Bunlar arasında en etkili faaliyet lobiciliktir. Lobicilik; kararları etkilemek için hükümetteki ya da karar alma sürecindeki kişilerin grubun ortak amaçları doğrultusunda etkilenmesidir.¹²⁰ Baskı ve çıkar grupları karar almada lobicilik yaparak kararların kendi lehlerine olacak şekilde çıkması için çaba göstermektedirler. Bir diğer deyişle; baskı grupları, siyasal iktidarı ve bürokrasiyi çeşitli yollardan etkileyerek çıkar sağlamaya ya da kamu tercihi literatüründe yer alan terminoloji ile ifade edecek olursak, "rant kollama"ya (rent seeking) çaba gösterirler.¹²¹

Baskı grupları etkilerini daha da arttırmak amacıyla propaganda yöntemini de kullanabilirler. Propaganda; çok sayıda insanın düşünce ve davranışlarını etkilemek amacıyla taşıyan önceden planlanmış bir mesajlar bütünüdür. Propaganda tarafsız bilgi sağlama yerine, en temelde kendi kitlesini etkileyecek bilgiyi sunmaktadır. Mesaj doğru olsa da yönlü olabilir ve olayın tümünü dengeli bir şekilde sunmayabilir.

Baskı gruplarının oluşumuna ilişkin olarak kamu tercihi teorisyenleri tarafından yapılan analizler sonucunda, bu grupların hangi durumlarda ortaya çıkacağı da incelenmiştir. Yapılan analizlere göre eğer alınacak karar küçük bir gruba yarar sağlıyor ve maliyeti tüm vatandaşlara dağılıyorsa karardan fayda sağlayanlar küçük bir maliyetle birleşerek bir baskı grubu oluşturabilmektedirler.¹²² Temel amacı kanun yapıcıları ve

¹¹⁸ Aktan ve Dileyici, s.8.

¹¹⁹ Davut, s.60.

¹²⁰ Tayyar Arı, **Amerika'da Siyasal Yapı, Lobiler ve Dış Politika**, İstanbul: Alfa Basım Yayın, 1997, s.152

¹²¹ Aktan, **Kamu Tercihi Teorisi**.

¹²² Ali Rıza Çoban, **Kamu Tercihi Teorisi içinde, Çağdaş Kamu Yönetimi**, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2003, s.79

kamuoyunu etkilemek olan baskı gruplarının oluşması için iki koşul gerekmektedir: Ortak çıkarları olan bir topluluğun algılanması ve siyasal yönetime yönelik isteklerin olması.¹²³

Belirli çıkarları korumak için yapılan baskı grupları, iktidarı etkilemek amacıyla iktidara baskı yapan ve iktidarın kendi yararına bir takım kararlar çıkartmak isteyen örgüt görünümündedirler. Kuruluş nedenleri bakımından baskı grupları; iktidarı etkilemek, bu amaçla örgütlenmek ve bu örgütü sürekli olarak yaşatma amacını gütmektedir.¹²⁴

Çıkar grupları ise, ortak ekonomik ve sosyal çıkarlara dayalı, etkin bir şekilde organize olmuş kuruluşlardır. Çıkar gruplarının ortaya çıkmasındaki temel mantık, siyasal karar alma sürecinde bireysel olarak etkin olmanın güçlüğü ve ortak çıkarlara sahip bireylerin ortak hareket ederek bu süreçte daha etkin olabilmeleridir. Çıkar grupları, amaçlarına göre farklı şekillerde örgütlenmektedirler. Örneğin; amaç piyasada kâr maksimizasyonu sağlamak ise, çeşitli şirketler kendi aralarında birleşerek bir çıkar grubu oluşturabilirler. Bunun yanı sıra çıkar grupları, işçi ve işveren sendikaları şeklinde örgütlenerek de karar alma sürecinde etkin olabilirler. Bunların dışında demokratik sistemlerde karar alma sürecinde etkin çıkar gruplarından birisi de mesleki teşekküller ve odalardır. Bu çıkar grupları da kendi meslek üyelerini çıkarları için siyasal süreçte aktif rol almaya gayret ederler.¹²⁵

Baskı grupları kendi amaçlarını istedikleri doğrultuda kabul ettirmek için bazı yöntemler kullanırlar. Bunlar arasında en etkili faaliyet lobiciliktir. Lobicilik; kararları etkilemek için hükümetteki ya da karar alma sürecindeki kişilerin grubun ortak amaçları doğrultusunda etkilenmesidir.¹²⁶

Ekonomik çıkar ve baskı grupları rant kollamada siyasal iktidarı ve bürokrasiyi çeşitli yollardan etkilemeye çalışırlar.¹²⁷ Baskı ve Çıkar Gruplarının kullandığı diğer yöntemler ikna, kulisçilik, seçim kampanyası yardımları, rüşvet, tehdit, sabotaj, grev, boykot ve gösterilerle doğrudan müdahale, yazarlara, yayıncılara yazma, toplu eylem ve medya olarak sıralanabilir.

¹²³ Mehmet Akad, **Baskı Gruplarının Siyasal İktidarla İlişkileri**, İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1976, s.68.

¹²⁴ Esat Çam, **Siyaset Bilimine Giriş**, İstanbul: Der Yayınları, 1990, s.415

¹²⁵ Aktan ve Dileyici, s.8.

¹²⁶ Arı, s.152.

¹²⁷ Aktan, **Rant Kollama**, Amme İdaresi Dergisi, Aralık, 1993, s.24.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SEÇİM KAMPANYALARI, SEÇİM KAMPANYALARININ FİNANSMANI VE EKONOMİ ÜZERİNE ETKİLERİ

Demokrasinin vazgeçilmez unsurlarından olan seçimler ve siyasi partiler seçim ekonomisinin temellerini oluşturmaktadırlar. Siyasi partilerin en öncelikli amacı iktidara gelmek veya mevcut iktidarı elinde tutmaktır. Bunun içinde seçim dönemlerinde seçmenin kararlarını kendi lehlerine çevirebilmek için birçok çalışma içerisine girerler. Bu çalışmaların büyük bir kısmını seçim kampanyaları kapsamaktadır. Seçim kampanyaların ise partilere ekonomik bir maliyeti olduğu gibi ülke ekonomisine de etkiler söz konusudur. Bu bölümde seçim kampanyaları tanımlandıktan sonra, seçim kampanyalarının finansmanı ve ekonomi üzerine etkileri açıklanmaya çalışılacaktır.

3.1. Seçim Kampanyaları

Seçim gününe kadar seçmeni etkileme ve oy toplama amacıyla yapılan propaganda ve söylemler seçim kampanyasını oluşturmaktadır. Karşılıklı söylemlerin yoğunlaştığı seçim kampanyası dönemlerinde seçmenlerin önemli bir kısmı adaydan inandırıcı sözler beklemekte, şeffaflığı ve samimiyeti önemsemekte, inandırıcı ve bilgilendirici siyasi kampanyaları dikkate almaktadır. Bu süreç aynı zamanda demokratikleşme adına belirleyici verilerin alındığı bir dönemdir. Özellikle seçim kampanyalarının seçmenleri oy vermeye teşvik ediyor olması demokratikleşmeye azımsanamayacak bir katkı sağlamaktadır.

Seçim kampanyaları, meclislere yasa yapmak ya da yerel yönetimlere yönetenleri seçmek üzere, ülke çapında ya da ülkenin belli yörelerinde yapılan seçimlerde siyasal partilerin gösterdikleri milletvekili adaylarının ya da yerel yönetim

adaylarının, ilgili yasal düzenlemeler çerçevesinde, seçimleri kazanmak üzere yürüttükleri propaganda çalışmalarında kullanılan yöntem ve tekniklerin tümüdür.¹²⁸

Seçim kampanyası, siyasal partilerin yapmış oldukları faaliyetlerle ideolojilerini, programlarını veya adaylarını seçmenlerin beğenisine sunmasıdır. Yapılan bu faaliyetler belirli bir süreç gerektirmektedir. Bu süreç kampanyanın başında belirlenmiş olan amaçlara ulaşabilmek için siyasi parti veya aday tarafından tanıtıma, tutundurmaya, reklama ve organizasyona yönelik yürütülen çabaların tümünü kapsamaktadır.¹²⁹

Seçim kampanyalarından söz edebilmek için birbirleri ile yarışan partilerin adaylarının olması gerekmektedir. Amaç, bilgi aktarmaya, ikna etmeye ve oy vermeye/verdirmeye yönelik kamu seferberliğinin yapılmasıdır.¹³⁰

Seçim, yönetilenlerle yöneticiler arasındaki en önemli iletişim biçimlerinden birisidir. Geliştirilecek ve uygulanacak politikaların onayının halk tarafından verilmesi sürecinde çok önemli bir rol oynayan seçimlerde, mevcut seçenekleri değerlendirecek seçmenler en çok bilgiye ihtiyaç duymaktadır. Seçmenler kararlarını oluştururken çeşitli kaynaklardan gelen bilgileri değerlendirmektedir. Bu bilgiler, seçim döneminin öncesinden başlayarak seçim dönemine kadar uzanan geniş bir bilgilendirme ağından geçerek seçmenlere ulaşmaktadır. "Siyasal Seçim Kampanyaları" seçim dönemlerinde seçmenlerin ihtiyaç duyduğu bilgileri sağlayan bir görev görmektedir.¹³¹

Türkiye için yeni bir olgu olan, kitle iletişim araçlarının gelişimi ve yaygınlaşması ile profesyonelleşme sürecine giren siyasal kampanyalar, siyasal partilerin seçim dönemlerinde, o ülkenin parlamentosunu oluşturacak milletvekilleri ile yerel yönetimleri seçmenin yanında, siyasal parti ya da adayların belli bir konuyla ilgili halkın kararını almak istediklerinde yürüttükleri propaganda çalışmalarıdır.¹³²

Siyasal kampanya olarak da isimlendirilen seçim kampanyası, hedefleri tanımlanmış ve bu tanımlı hedeflere ulaşmak için hangi araçların kullanılacağı kararlaştırılmış belli bir takvim içinde süreç yönetimidir. Kampanya stratejisi, kampanyaya başladığımız noktadan nereye gitmemiz gerektiğini, tespitini içermektedir.

¹²⁸ Aziz, s.107.

¹²⁹ Ahmet Tan, **İlke ve Uygulamalarıyla Politik Pazarlama**, İstanbul: Papatya Yayınları, 2002, s.101.

¹³⁰ Aziz, s.107.

¹³¹ Abdullah Özkan, **Siyasal Seçim Kampanyası Ne İşe Yarar**, <http://www.milligazete.com.tr>, 10 Şubat 2009,(10 Kasım 2010).

¹³² Aziz, s.65.

Kampanya, seçmenin oy verme davranışında aday veya parti lehinde değişiklik yapacak planlı etkinliklerden oluşmaktadır. Başlangıçta aday veya partinin tespit edilen durumu, yapılan çalışmalar ile nereye getirilebileceği ve hedefler kampanya tasarımı içerisinde tespit edilmektedir.¹³³

Seçim kampanyalarının temel amacı, belirli bir zaman süreci içerisinde, belirli bir bütçe ile seçmenlerin sadakatini arttırmak, geliştirmek ve korumaktır. Seçim kampanyası stratejilerini oluşturan hedeflerden bazıları ise, parti ya da adayı seçmene tanıtmak, diğer parti ya da adaylarla arasındaki ayrımı belirlemek ve seçimi kazanmak için en çok oyu toplayabilmek şeklinde ortaya konabilmektedir.¹³⁴

Özellikle demokrasilerde kimi zaman seçmen oy verme davranışının önem ve yüksek sorumluluğunun farkına varamamaktadır. İşte bu gibi durumlarda seçimlerin olduğu kadar siyasal iletişim kampanyalarının da önemi artmaktadır.¹³⁵

Siyasetçi seçim kampanyası sırasında daha çok propaganda içerikli konuşma yapmayı tercih etmekte, bu ise partiye getiriden çok oy kaybına neden olabilecek bir takım olumsuz sonuçlara sebep olabilmektedir. Bu nedenle siyasetçi halk ile iletişimde bulunurken propaganda yapmaktan kaçınmalıdır.¹³⁶

Siyasal kampanya planlamasına ilişkin yaklaşımların gelişim süreci propagandadan başlayan bir evrimi izlemektedir. Geleneksel olarak siyasal etki ve bilgi akışında, belli bir siyasal tutum ve davranışa yönelik örgütlü ve bilinçli çabalar olarak tanımlanabilecek olan propaganda faaliyetleri söz konusuydu. Ancak zaman içerisinde propagandanın aldatıcı ve akıl dışı bir ikna biçimi olduğuna dair yaygın bir inanç gelişmiştir. Değişen toplum yapıları içinde gelişen demokratik eğilimler, iletişim biçiminde yaşanan değişim ve gelişim, siyasal aday ya da partilerin seçmenlerle kuracakları iletişimin doğasında propagandadan farklı bir yapıyı gerekli kılmaktadır.¹³⁷

¹³³ Cem Yaşın, **Siyasal Kampanya Yönetiminde Bütüncül Yaklaşım**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yılı:2006, Sayı:15, s.645.

¹³⁴ Serdar Pirtini, **Seçim Kampanyalarında Siyasal Pazarlama Yaklaşımı Açısından İlişki Pazarlaması İletişimi**, İletişim Fakültesi Dergisi, İstanbul, 2003. s.331.

¹³⁵ Karaçor, s.83.

¹³⁶ Karaçor, s.89.

¹³⁷ Ferruh Uztuğ, **Siyasal Pazarlama, Kamuoyu Oluşumu ve Kamuoyu Araştırmaları**, Yeni Türkiye Dergisi, 1996, Sayı:11, s.844.

Türkiye’de seçim kampanyaları çok partili yaşama geçtikten sonra başlamıştır. Bu bakımdan seçim kampanyalarının başlangıç tarihi, çok partili ilk seçim olan 1946 yılında yapılan seçimle başlatılabilir.¹³⁸

1980’li yılların ortalarından itibaren siyasal kampanyalarda önemli bir değişim süreci başlamıştır. O tarihlere kadar siyasal kampanyalar doğrudan veya etkili bir şekilde siyasal aktörler tarafından yürütülürken, bu kez bu konuyla profesyoneller ilgilenmeye başlamışlardır. Reklam ajansları, kamuoyu araştırma şirketleri, yani bilinç endüstrisinin iş görenleri, tüketicilere siyasal ürünleri satmak için ortaya çıkmışlardır. 70’lerin sonunda AP, 79 ara seçimleri için bir ajansla beraber çalışmışsa da bunun hem dikey, hem de yatay yaygınlık kazanması 80’lerin sonunu bulmuştur.¹³⁹

Siyasal içeriklerin özellikle, soğuk savaşın bitiminin ardından, ayırt edici özellik olarak görülmemeye başlanması, siyasal liderlerin görüntüleriyle seçmeni 'fethetmeleri' çabasını beslemiştir. Artık, siyasal liderler, başında buldukları siyasal partilerin programlarını, siyasal projelerini seçmene iletmek yerine, seçim kampanyalarını nasıl daha 'muhteşem' yapabilecekleri yarışına girmişlerdir. Bu çabayla birlikte, siyasal kampanyaların siyasal içerikten hızla uzaklaştıkları, imajların rekabet ettiği bir alan haline getirildikleri görülmektedir. Sadece seçim kampanyaları sürecinde değil, siyasal akışın diğer zamanlarında da, siyasal iktidarların medyayla ilişkileri siyasetin gidişini de belirlemektedir.¹⁴⁰

Politik pazarlama tarihçesi açısından bakıldığında ise, 1983 öncesi çok fazla bir pazarlama faaliyetinden bahsetmek mümkün değildir. Daha çok seçim haberleri medya aracılığı ile seçmenlere duyurulmuştur. 1973 seçimlerinde radyonun yanı sıra televizyonun seçim haberlerinin verilmesinde kullanıldığı gözlemlenmiştir. Türkiye’de ilk politik basın reklamı ise, 1977 seçimleri ile görülmüştür. Bununla beraber Türkiye’de politik pazarlama ve reklamcılık gerçek anlamıyla, profesyonel ve planlı olarak 1983 yılında düzenlenmeye başlamıştır.¹⁴¹

Türkiye’de Siyasal seçim kampanyaları, 50 yılı aşkın geçmişi içerisinde büyük gelişmeler göstermiştir. Bu gelişmelerin önemli bir kısmı teknolojik gelişmelerin

¹³⁸ Aysel Aziz, s.136.

¹³⁹ M. Naci Bostancı, **Siyasi Kampanyalar ve Profesyoneller**, Yeni Türkiye Günlüğü Dergisi, 1994, Sayı:26, s.35.

¹⁴⁰ Yaşın, s.646

¹⁴¹ Nilüfer Karasulu Göksel, **Politik Yaşamda Pazarlama Faaliyetleri**, Amme İdaresi Dergisi, Cilt: 38, Sayı:3, 2005, s.46.

paralelinde ilerlemiştir. Başarılı bir siyasal kampanyada izlenmesi gereken kurallar Türkiye’de de uygulanmıştır.¹⁴²

3.2. Seçim Kampanyalarının Unsurları

Seçim kampanyalarının kapsadığı süreç, belirli siyasal rejimlerde farklılık gösterse de, zaman açısından sınırlandırılmış bir süreçtir.¹⁴³ Siyasal seçim kampanyaları, araştırma ve hazırlık, planlama-örgütlenme ve stratejinin geliştirilmesi, iletişim ve değerlendirme olmak üzere dört aşamadan oluşmaktadır.¹⁴⁴

Siyasal kampanya planlamasının ilk aşaması hazırlıktır. Hazırlık aşamasında rakipler, seçmen ya da pazar araştırmaları gerçekleştirilerek stratejiyi oluşturmak için gerekli bilgilere ulaşmaktadır. Kampanyanın yürütülmesi sırasında işlevi üstlenecek parti örgütleriyle ilgili birimlerinin örgütlenme çalışmaları da hazırlık aşaması için de gerçekleşmektedir. Stratejinin geliştirilmesi temelde kampanya temasının belirlenmesi ile ilgili aşamadır. Stratejinin geliştirilmesinde temel etkenler parti ya da adayın muhalefette ya da iktidarda yer alması, seçmenler ve rakiplerdir.¹⁴⁵

Seçime kadar olan süreçte siyasi partilerin etkilemek istediği üç hedef kitle mevcuttur: parti yandaşları, kararsızlar ve diğer parti yandaşları. Siyasi partiler kampanyalarını bu üç kitle çevresinde çeşitli söylem ve sözlerle yanına çekme çalışma üzerine kurmaktadır.

Seçim kampanyalarının başlıca üç amacı vardır: Elde edilmiş olan seçmeni rahatlatmak, yeni seçmen kazanmak, diğer parti, kişi ya da fikirleri destekleyenlerde şüphe uyandırmak.¹⁴⁶ Seçim kampanyalarının asıl amacı, seçimlerin son günlerine kadar hangi partiye oy vereceği belli olmayan kararsız seçmen üzerinde etkili olarak, kampanyası yapılan partiye oy vermesinin sağlanmasıdır.¹⁴⁷ Seçmenlerin tercihini etkileyen ve onların belirli bir parti veya adaya motive olmasını sağlayabilen seçim

142 Aziz, s.155.

143 Ayşe İnal, **Haber Medyası ve Seçim Kampanyaları**, <http://ilef.ankara.edu.tr/etik/haber-medyasi-ve-secim-kampanyalari/>, (12 Ekim 2010).

144 Mahmut Oktay, **Politikada Halkla İlişkiler**, İstanbul: Der Yayınları, 2002, s.145

145 Uztuğ, ss.850-851.

146 Michael Bongrand, **Politikada Pazarlama**, çev: Fatoş Ersoy, İstanbul: İletişim yayınları, 1992, s.52.

147 Aziz, s.108.

kampanyaları, özellikle parti bağılılığı zayıf veya kararsız seçmenlerde çok daha etkili olmaktadır. Siyasal parti bağılılıklarının giderek çözüldüğü günümüzde, kitle iletişim araçlarının etkin olarak kullanılmasıyla birlikte seçim kampanyalarının önemi de artmaktadır.¹⁴⁸

Siyasal kampanyalarda başından sonuna kadar izlenmesi gereken, ülkeden ülkeye ve zaman içerisinde de farklılık gösterebilen kurallar ve ilkeler vardır. Bunlar, hedef kitlelerin saptanması ve özelliklerinin bilinmesi, yöntem ve tekniklerin saptanması, kullanılacak dilin saptanması, ana sloganların geliştirilmesi, parti kimliğinin ve parti imajının yaratılması, medya ile ilişkilerin yakın, samimi olması ve internetin ve yeni iletişim teknolojilerinin kullanılmasıdır.¹⁴⁹

Siyasal kampanyaların genel anlamda parti izlenimi, aday izlenimi ve siyasal kampanyaların da temelini oluşturan parti ve adayın savunduğu siyasal fikirler olmak üzere üç önemli unsuru bulunmaktadır. Parti izlenimi, mevcut partinin hitap ettiği kesimi ifade etmektedir, partinin konumunu belirleyen önemli unsurlardan biridir. Aynı zamanda partinin savunduğu görüşleri yansıtmaktadır. Aday izlenimi ise, partinin seçmene sunduğu adayın veya siyasi liderin özelliklerinin, seçmene karar vermesi yönünde yardımcı olacak etkileyici unsurları taşımaktadır. Rekabet ortamında partilerin ve adayların farklılaşmasını sağlayacak unsur ise parti ve adayların savunduğu siyasal fikirlerdir. Siyasi farklılaşma partinin ideolojisi, bünyesi, lider ve adayların nitelikleri ile sağlanabilmektedir. Bu üç unsurun koordineli ve doğru bir şekilde siyasal iletişime ve seçim kampanyasına işlenmesi verilecek mesajın seçmen tarafından doğru ve istenildiği şekilde algılanmasına yardımcı olacaktır.

Oyların kullanılmasından kısa bir süre önce her aday ya da siyasal parti, halkı kendisine oy vermeye ikna etmek için bir kampanya yürütmektedir. Seçimler genellikle, yasayla saptanan bir takvime göre yapılmaktadır.

Kampanya sırasında harcanabilecek para miktarını sınırlayan, adayların seçmenlere oyları karşılığında rüşvet vermesini ya da çıkar sağlamasını engelleyen yasa hükümleri bulunmaktadır. Genellikle, adaylar seçimde kendisine yardımcı olacak ve bağlı bulunduğu siyasal partinin diğer üyelerinin desteğini sağlayacak bir seçim bürosu ya da komitesi kurmaktadır. Adayların propaganda yöntemleri çoğunlukla radyo ve

148 Özkan, *Siyasal Seçim Kampanyası Ne İşe Yarar*.

149 Aziz, ss.124-125.

televizyon konuşmaları, miting ve toplantılar, afiş ve el ilanları ile ev ve mahalle ziyaretleridir. Bayraklar, toplu yürüyüşler, şarkılar ve bandolar bir seçim kampanyasında önemli rol oynamaktadır.

Siyasal kampanyaların oluşturulması konusunda kamuoyu araştırmaları oldukça önemlidir. Planlamanın ve uygulanacak stratejilerin tespiti için araştırma yapılması ve bir yol çizilmesi gerekmektedir.

Kamuoyu araştırmaları özellikle seçim dönemlerinde, bireylerin tutumlarını, kanaatlerini, çeşitli siyasal konulardaki görüşlerini parti ve liderlere aktarmaya aracılık etmektedirler. Bu bakımdan, seçmenler içinde önem arz eden araştırmalardır. Seçmenlerin tutumlarını, sorunlarını, ulaşmak istedikleri çözümleri ve önerdikleri çözüm yollarını bu araştırmalar aracılığıyla öğrenen aday veya parti, iktidara gelmesi durumunda bunları uygulama fırsatı bulabilmektedir.¹⁵⁰

Stratejilerin tespiti için halkın ya da grupların davranış tarzları ya da grupların davranış tarzlarının ortaya konulması siyasal ve sosyal yapının analizi gerekmektedir. Bu amaçla yapılan analiz ve araştırmalar stratejinin planlanması açısından gerekli görülmektedir. Elde edilecek analizler çerçevesinde siyasal pazarlamanın planlaması daha kolay yapılabilecektir. Siyasal iletişimde doğru bilgilere sahip olabilmek için seçmenlerin düşünsel analizlerinin iyi tespit edilmesi gerekmektedir.¹⁵¹

Siyasal kampanyalar pazarlama ile ilişkilendirilebilmektedir ve bu kavrama siyasal pazarlama denilmektedir. Siyasal pazarlama, bir adayın olası seçmenlerine uygunluğunu sağlamak, adayı en yüksek sayıdaki seçmenin tanınmasını sağlamak ve rakiplerle farkını yaratmak, en az araçla bir seçimi kazanmak için gerekli oy sayısını elde etmek için kullanılan tekniklerin tümü olarak tanımlanmaktadır.¹⁵²

Siyasi pazarlama, siyasi partilerin siyasi araçsal bir taslağıdır. Amaç, parti genel hedefleri ile politikacıların bilimsel hedeflerini planlı bir şekilde gerçekleştirerek bu doğrultuda vatandaşların kişisel gereksinimlerine ulaşmaktır.¹⁵³ Siyasi pazarlama, siyasi partiler tarafından siyasal tanıma ve desteği kazanmak amacıyla hedef seçmen kitlesi tarafından gerek duyulan programları ve hizmetleri geliştirmek üzere yürütülen

¹⁵⁰ Ahmet Kalender, **Siyasal İletişim: Seçmenler ve İkna Stratejileri**, Konya: Çizgi Yayınları, 2000, s.105.

¹⁵¹ Karaçor, s.89.

¹⁵² Uztuğ, s.849.

¹⁵³ Karaçor, s.86.

bir planlama ve uygulama sürecidir. Siyasal pazarlama faaliyetlerinin odak noktasında seçmenlerin beklentileri bulunmaktadır. Seçim kampanyaları açısından ilişki pazarlamasının önemi de bu noktada ortaya çıkmaktadır.¹⁵⁴

Günümüzde seçmenin daha bilinçli olması, büyük kentlerdeki seçmenler kadar taşradaki seçmenin de aynı oranda önem kazanmasını sağlamıştır. Seçim kampanyalarında partinin profesyonel bir ekiple adayını hazırlanıp bununla birlikte bu süreçte kitle iletişim araçlarını etkili bir şekilde kullanması gereklilik kazanmıştır. Bunun yanı sıra seçim kampanyalarının uluslar arası alanda da ülke imajını etkiliyor olması ve demokratik gelişim sürecine olan etkisi seçim kampanyalarını, seçim olgusu kadar etkili ve önemli kılmaktadır.

3.3. Seçim Kampanyalarının İşlevleri

Ülkenin siyasal, ekonomik, sosyal durumu, seçmenin sosyal ve kültürel yapısı gibi etmenlerin yanında siyasi seçim kampanyaları seçim sonuçlarını etkileyen önemli unsurlardan birisidir. Siyasi seçim kampanyalarının en önemli işlevi demokrasinin bir gereği olan seçimlere seçmenlerin katılımını teşvik etmesi ve seçmenin seçime olan ilgisinin artmasını sağlamasıdır. Siyasi seçim kampanyaları seçmenin, adayı çözümlenemeyebilmesi konusunda fikir edinmesini de sağlamaktadır. Bu dönemde seçmen adayı daha yakından takip etme olanağı bulabilmektedir. Seçim kampanyaları aracılığı ile gerçekleştirilen iletişim, adayların amaçları ile seçmenlerin davranışları arasında bir bağ oluşmakta, seçmenlerin talepleri ile adayların faaliyetleri, araçsal bir köprü hizmeti sunmaktadır.

Siyasal seçim kampanyaları, seçmen tercihlerini değiştirme ve tutumları pekiştirme rolünün yanı sıra, seçmenleri oy vermeye de teşvik etmektedir. Kampanyalar, her türlü görüşün tartışılmasını ve aralarındaki farklılıkların seçmenlerce fark edilmesini sağlamakta, yeni siyasal liderleri kamuoyuna tanıtmakta ve onların meşrulaştırılmasına zemin hazırlamaktadır. Kampanyalar, seçmenlerin siyasal sisteme bağlanmalarını sağlamakta, uzlaşma ortamının oluşturulmasına katkıda bulunmakta ve demokrasi kültürünün yaygınlaşmasına aracılık etmektedir. Kampanyalar bir tür eğitim

¹⁵⁴ Pirtini, s.328.

işlevi de görmektedirler. Kampanya sürecinde haber medyası ülkenin temel sorunlarını gündeme getirerek seçmenlerin bunları öğrenmesini sağlamaktadır.¹⁵⁵

3.4. Seçim Kampanyalarında Kullanılan Araç ve Yöntemler

Siyasi partilerin seçim kampanyalarının hedefi, seçmenlerin siyasi tercihlerini kendi taraflarına çekmek ve seçmenlerin bu kararlarını bir sonraki seçimlerde de sürdürmesini sağlamaktır. Bu amaç için siyasi partiler seçim kampanyalarında çeşitli yöntem ve araçlar kullanmaktadır.

Genel olarak seçim kampanyalarında iki tür yöntem benimsenir. Bu yöntemler; “Doğrudan İletişim” yöntemi ve araçlı iletişim yöntemi olarak da tanımlanan “Dolaylı İletişim” yöntemidir. Doğrudan iletişim kanalları siyasal iletişimin yüz yüze yapıldığı durumlardır. Doğrudan İletişim yöntemini benimseyen adaylar, çoğunlukla Meclise girmesinde yarar olan, ülkede saygınlığı olan kişilerin arasından seçilen aday politikacılarıdır. Dolaylı iletişim kanalları ise, partinin/adayın hedef seçmen kitlesine doğrudan ulaşamayacağı durumlarda kullanılan iletişim türüdür. Bu gibi durumlarda uzaktan ya da araçlı kitle iletişim araçları kullanılır.¹⁵⁶

Günümüzde asıl etkili siyasal kampanya alanı adayların kendi kişiliklerini ve görüşlerini seçmenlere yansıttıkları radyo ve televizyon yayınlarıdır. Bir çok ülkede, radyo ve televizyon yayınlarında adaylara eşit süreler verilmesini öngören kurallar bulunmaktadır. Kampanya sırasında harcanacak paranın yasalarla sınırlandırılmadığı ülkelerde, gazete ve televizyon reklamları için çok büyük miktarlarda para harcanmaktadır. Bunlara ek olarak son dönemlerde internet üzerinden seçim kampanyası yürütülmeye başlanılmıştır. Bu yöntem sayılan diğer yöntemlere göre çok daha ekonomiktir. İnternetin önceki dönemlere göre daha fazla yaygın kullanım alanı bulması da seçim kampanyalarında bu yöntemin değerlendirilmesini cazip kılmaktadır.

Siyasal alanda medyanın etkili olması politikacıyla seçmen arasında ya da iktidarla halk arasında aracı konumunun güçlenmesinden kaynaklanmaktadır.¹⁵⁷ Medyanın partilerin ve adayların seçmene söylemlerini anlık, anlaşılabilir ve gerçekçi

¹⁵⁵ Özkan, **Siyasal Seçim Kampanyası Ne İşe Yarar.**

¹⁵⁶ Aziz, ss.111-112.

¹⁵⁷ Sadık Güneş, **Enformasyon Toplumunun Putları**, Ankara: Hece Yayınları, 2006, s.147.

bir şekilde ulaştırmasının gerekliliği medyanın seçimlere olan etkisini ve katkısını da göz önüne sermektedir.

Kampanya döneminde, siyasal partiler ve adaylar kendilerini seçmene olumlu bir bakış açısı oluşturacak biçimde sunma yarışındadır. Bunu, reklam panolarıyla, gazetelere verilen tanıtımlarla, bayraklarla, açık toplantılarda gerçekleştirilen konuşmalarla ve bu toplantıların haber bültenlerinde yer almasıyla, televizyon kanallarında, partililerin ve akademisyen, gazeteci gibi sembolik seçkinlerin katıldıkları tartışma programlarıyla ve bir süredir, genel erişimi sınırlı da olsa internet ortamında yapılan tanıtımlarla gerçekleştirmektedirler. Kampanya dönemi eşitlerin yarışı gibi dursa da, bu hukukun karşısında bir eşitliktir, yoksa parasal kaynakları, bu kaynakları toplama, yönlendirme ve kullanma olanakları açısından eşitsizlerin yarışıdır.¹⁵⁸

Siyasal adayların ya da partilerin siyasal kampanya çalışmalarının oldukça geniş bir zaman alması ve özellikle uzmanlık gerektirmesi nedeniyle siyasal adayların ya da partilerin bu işi meslek edinmiş kişilere, diğer bir deyişle profesyonellere yaptırılmaları bir sorumluluk olarak değerlendirilmektedir. Profesyonel destek, seçim süresince siyasal kampanyaya genel anlamda destek veren ve fikir üreten ve diğer destekleri düzenleyen kısmını kapsarken bunun yanında siyasal kampanyanın kimi aşamalarında, daha özellikli konularda da (imaj, medya ilişkileri, reklam faaliyetleri, toplantı organizasyonları gibi) destek veren diğer bir kısmını kapsayabilmektedir.

Seçim kampanyaları boyunca siyasal parti ya da adaylar, kendi icraatlarını öven reklam yayınlamanın yanı sıra, rakip parti veya adayı eleştiren ve onların yetersizliğine vurgu yapan mesaj stratejilerini de sık kullanmaktadırlar. Özellikle bu tür reklamlar vasıtasıyla rakip aday gündeme getirilerek onun başarısızlıkları, liderlik bakımından yetersizlikleri ve geçmişteki yanlış icraatları hedef seçmen gruplara iletilmekte; rakip adaya ilişkin olumsuz bir imaj oluşturabilmektedir.¹⁵⁹

Adayın siyasal kampanyasını etkin bir şekilde yürüteceği belli alanları bulunmaktadır. Bu çevrelere göre kampanyada verilecek mesajları belirlemek imajın güçlenmesi ve alınacak seçim sonuçlarının olumlu yönde etkilenmesi bakımından dikkate değerdir. Adayın kampanya programında siyasal çevreyi, toplumsal çevreyi,

¹⁵⁸ Ayşe İnal, **Haber Medyası ve Seçim Kampanyaları**, <http://ilef.ankara.edu.tr/etik/haber-medyasi-ve-secim-kampanyalari/>, (12 Ekim 2010).

¹⁵⁹ Yusuf Devran, **Siyasal Kampanya Yönetimi: Mesaj, Strateji ve Taktikler**, İstanbul: And Yayınları, , 2003, sf.139

organizasyonel çevreyi ve iletişimsel çevreyi iyi algılayabilmesi ve rahat bir iletişim kurma stratejisi geliştirmesine olanak sağlanmalıdır.

3. 5. Seçim Kampanyalarının Finansman Yolları

Seçim sürecinde parti programının ve adaylarının tanıtımı ciddi miktarda kaynak ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Siyasi alanda rekabetin ve kampanya araçlarının artması seçim kampanyalarının maliyetini de arttırmaktadır. Dolayısıyla seçim süreci önemli miktarlarda giderlerin yapıldığı bir dönemi kapsamaktadır. Seçim dönemlerinde mevcut iktidarın korunabilmesi veya elde edilebilmesi için seçmeni etkilemek adına yapılan seçim yatırımları ve verilen sözler ülke ekonomisini etkileyebilecek önemli harcamalara yol açabilmektedir.

Genel olarak partilerin başlıca gelir kaynakları: Üyelik aidatları, özel kişi ve kuruluşlardan alınan bağışlar, kamusal mali destek, mevduat kira vb. gelirleri, parti yayınları, rozet ve flama satışları, konserler, yemek ve balo gibi etkinlikler, uluslar arası kuruluşların sağladığı eğitim amaçlı desteklerdir.¹⁶⁰

Anayasanın 68. Maddesinin 8. paragrafı, devletin siyasi partilere yeterli düzeyde ve hakça mali yardım yapmasını gerektirmektedir. Siyasi partiler Kanununun 61. maddesine göre, Devlet yardımına ek olarak siyasi partilerin izin verilen (yasal) finansman kaynakları şunlardır: parti üyelerinden alınacak üyelik aidatı; partili milletvekillerinden alınacak milletvekilliği aidatı; milletvekili, belediye başkanlığı, belediye meclis üyeliği ve il genel meclis üyeliği adaylarından alınacak ve partinin yetkili merkez organlarınca tespit edilen özel aidat; parti bayrağı, flaması, rozeti ve benzeri rumuzların satışından sağlanacak gelirler; parti yayınlarının satış bedelleri; üye kimlik kartlarının ve parti defter, makbuz ve kâğıtlarının sağlanması karşılığında alınacak paralar; parti tarafından tertiplenen balo, eğlence ve konser faaliyetlerinden sağlanacak gelirler; parti malvarlığından elde edilecek gelirler ve bağışlardır.¹⁶¹

¹⁶⁰ Ömer Faruk Gençkaya, **Siyasi Partilere ve Adaylara Devlet Desteği**, Bağışlar ve Seçim Giderlerinin Sınıflandırılması, Karşılaştırılmalı İnceleme ve Türkiye İçin Bir Öneri, İstanbul: TESEV, 2000, s.7

¹⁶¹ GRECO, **Parti Finansmanında Şeffaflık Hakkında Türkiye Değerlendirme Raporu**, İnsan Hakları ve Hukuki İşleri genel Müdürlüğü İzleme Direktörlüğü, Strazburg, 2010, www.uhdigm.adalet.gov.tr/greco_siyasi_partiler.doc, (Erişim:02 Ocak 2011).

Siyasi Partiler Kanununun 66. Maddesi, siyasi partilere bağışları düzenler. Buna göre siyasi partiler, yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan, Türk uyruklığında olmayan gerçek ve tüzel kişilerden herhangi bir suretle aynı veya nakdi yardım ve bağış alamamaktadırlar.¹⁶²

Siyasi Partiler Kanununa göre, Yüksek Seçim Kurulunca son milletvekili genel seçimlerine katılma hakkı tanınan ve 2339 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 33 üncü maddesindeki genel barajı aşmış bulunan siyasi partilere her yıl Hazineden ödenmek üzere o yılki genel bütçe gelirleri “(B) Cetveli” toplanmış beşbinde ikisi oranında ödenek mali yıl için konur. Milletvekili genel seçimlerinde toplam geçerli oyların %7’sinden fazlasını alan siyasi partilere de Devlet yardımı yapılır. Bu yardım en az Devlet yardımı alan siyasi partinin ikinci fıkra gereğince almış olduğu yardım ve genel seçimlerde aldığı toplam geçerli oy esas alınarak kazandıkları oyla orantılı olarak yapılır. Ancak bu yardım üçyüzelli milyon liradan az olmaz. Bunun için her yıl Maliye ve Gümrük Bakanlığı bütçesine yeterli ödenek konulur.¹⁶³

Siyasi partilerin finansmanı ile ilgili yukarıda bahsedilen genel kurallar seçim kampanyalarının finansmanı için de geçerlidir. Seçim kanunları bu bağlamda özel kurallara yer vermemekte ve bağımsız adayların seçim kampanyası finansmanını düzenlememektedir.¹⁶⁴

Seçim sırasında adayların yapmaları istenen bir takım harcamalar vardır. Öncelikle partiler adaylardan bir miktar bağışta bulunmalarını istemektedir. Seçim bölgesinin gezilmesi sırasında araç temini, akaryakıt masrafları, seçim döneminde adaya yardımcı olanların yiyecek ve barınma giderleri, tanıtım ve propaganda yapılan yerlerde yapılacak diğer masraflar önemli gider kalemleridir.¹⁶⁵

Siyasi partilerin ve genel olarak siyasetin iyiden iyiye sorgulandığı bugünlerde, toplumu güvensizliğe iten temel sorun, siyasetin açık ve şeffaf olmamasıdır. Bu da siyasi partilerin, özellikle gelirlerinin büyük bir kısmını oluşturan Hazine yardımlarını ve bağışları nereye harcadıklarını, özel kişilerden alınan bağış

162 GRECO.

163 Siyasi Partiler Kanunu, <http://www.tbmm.gov.tr/genser/kanun3.html>, (27 Ağustos 2010).

164 GRECO.

165 Abdullah Recai Akalan, **Seçim Harcamaları ve Yolsuzluk İlişkisi, Türk Hukuk Dergisi**, Temmuz 2007, <http://abdullahakalan.blogcu.com/secim-harcamaları-ve-yolsuzluk-iliskisi/6715850>, 03-01-2010 (12 Ekim 2010).

miktarlarının ne kadar olduğunu kamuya açık hale getirmemelerinden kaynaklanmaktadır.¹⁶⁶

Siyasi partilere yapılan bağışların kamuya duyurulmamasına karşın bir sınırlama getirilmiştir. 2002 yılı itibariyle siyasi partiye bir kişi tarafından yapılacak olan en fazla yıllık bağış tutarı 7.270.136.640 TL'dir. Ülkemizde mevcut kanunlar çerçevesinde siyasi partilerin elde etmiş olduğu gelirler ile katlandıkları giderler, partilerin seçim dönemlerinde yaptıkları harcamalar, mali nitelikli işlemleri ilgilendiren parti kayıtları kamuya duyurulmamaktadır.¹⁶⁷

Seçim öncesi dönemde siyasi partilerle kişisel çıkar-oy alışverişine girişen çıkar grupları, destekledikleri siyasi partinin iktidara gelmesiyle birlikte çeşitli yollardan çıkar sağlamaktadırlar. Baskı grupları, siyasi iktidarı etkileyecek güçtedirler. Yani siyasi iktidarlar, baskı gruplarının isteklerini göz ardı etmeyi göze alamamaktadırlar. Bu durumun sonucunda küçük bir grup çıkar elde ederken, bunun faturası ve yükü diğer seçmenlere dağıtılmaktadır.¹⁶⁸

1983 Siyasi Partiler Kanunu, parti gelirlerinde olduğu gibi, parti harcamalarında da ciddi bir sınır çizmemiş ve seçim harcamaları kontrol altına alınmamıştır. Uygulamada partiler uzun masraf listelerinin çeşitli kalemleri halinde gösterdikleri harcamalarla, yüksek meblağları denetim dışı tutma imkânına sahip bulunmaktadır. Partilerin ve adayların seçim masraflarının kontrol altına alınmasını imkânsızlaştıran bu durum, partiler arası eşitsizliği bozduğu gibi pahalı milletvekilliğine de yol açmaktadır.¹⁶⁹

Siyasal partilerin seçim kampanyalarının çeşitli firmalar veya kişilerce finanse edilmesi seçim sonrası bazı beklentilere yol açmaktadır. Bu beklentiler de siyasi yolsuzluklara neden olmaktadır. Politikacılar iktidara gelebilmek ya da orada kalabilmek için sermayenin gücünden yararlanmışlar, sermaye odakları da bazı politikacıların iktidara gelmelerini sağlayacak finansmanı vererek uzun vadede çıkar

166 Yüce, s.1.

167 Türker Susmuş, **Bir Kamuoyu Eğilim Araştırması Çerçevesinde Türkiye'deki Siyasi Partilerin Denetim ve Saydamlık Açısından Muhasebe Sisteminin Değerlendirilmesi**, Mali Çözüm Dergisi, 2002, sayı:60, s.123-145.

168 İsmail Gökdeniz ve Zeliha Seçkin, **Demokrasi ve İdari Ahlak (II)** YYVD, Ekim 2001, Cilt:6, Sayı:10, s.36.

169 Nihal Mete, **Siyasi Partilerin Mali Denetimi**, Ntv Mag Magazin Dergisi, Ekim 2000, Sayı:14, s. 38.

elde etme ve yaptıkları harcamaları bir şekilde fazlasıyla geri alma, ayrıca ülkeyi perde arkasında istedikleri gibi yönlendirme olanağını bulmuşlardır.¹⁷⁰

Dünyada siyasal partilerin ve seçim kampanyalarının finansmanı ile ilgili yasal düzenlemelerin çok eskilere dayandığını söylemek mümkün değildir. Bu alanda yasal düzenlemelerde bulunan ülkelerin sayılarında son yıllarda artış sağlandığı görülmektedir. Karşılaşılan sorunlar ve bunlara getirilen çözümler ülkelerin kültürlerine ve demokrasi geleneklerine göre farklı olmaktadır. Önemli olan yasal düzenlemelerin ve uygulamada görülen aksaklıklarla ilgili düzeltmelerin vakit kaybedilmeden yapılması, kuralların güncelleştirilmesi ve söz konusu düzenlemenin yasama erkini zedelememesinin sağlanmasıdır.¹⁷¹

Artan seçim kampanyaları giderlerini karşılamak amacıyla partiler ve adaylar, kişisel servetleri yok ise, açıkça bağış yapanlara bağımlı hale gelmekte ve iktidarı elinde bulunduran rakiplere göre daha ayrıcalıklı bir konuma sahip olduklarından, bağış yapanların devlet olanaklarından yararlanma istekleri ve beklentileri bir yandan yolsuzluklara yol açarken, öte yandan seçimlerde adil olma ilkesinin temel kurallarını da ciddi şekilde zedelemektedir.¹⁷²

3. 6. Seçim Kampanyalarının Ekonomiye Etkileri

Seçmenin oy tercihini etkileyebilmek adına yapılan siyasi etkinlikleri içeren seçim kampanyaları süresince ekonomik anlamda birçok değişimin gözlenmektedir.

Seçimin temelde iktidarı elde etmeyi amaçlaması seçim dönemlerinde hangi partinin bu yarışta önde tamamlayacağı konusunu ilk olarak ön plana çıkarmaktadır. Demokrasinin bir gereği olan seçimlerin lokomotifini ise siyasi partilerdir. Seçim dönemleri partiler ve adayların harcamalarını birlikte getirmektedir. Seçim kampanyalarının temel amacı, belirli bir zaman süreci içerisinde, belirli bir bütçe ile seçmenlerin sadakatini arttırmak, geliştirmek ve korumaktır.

¹⁷⁰ Abdülkerim Gök, **Bir Yolsuzluk Çeşidi Olarak Türkiye’de Seçim Kampanyalarının Finansmanı**, E-Yaklaşım Dergisi, Ocak 2007, Sayı:42, <http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/makaleler/2007018876.htm>, (10 Ekim 2010).

¹⁷¹ Gök, s.43.

¹⁷² Zeki Öztürk, **Türkiye’de Seçim Harcamalarının Denetlenmesi: Türkiye-Fransa Karşılaştırılması**, Türkiye Günlüğü Dergisi, Sayı:61, Yıl:2000, s.42.

Seçime giden siyasal iktidar, özellikle seçim dönemine kadar uygulanan politikalar sonucu olumsuz etkide kalmış gruplara yönelik olarak ekonomiye yapay ilaveler yapıp, piyasayı canlandırarak oy potansiyelini arttırmaya çalışmaktadır.¹⁷³

Seçim dönemlerinde birçok ekonomi bürokrati siyasete girmek için istifa etmektedir. Ekonomiden sorumlu devlet bakanları mevcut ekonomik sorunlardan ziyade oy kaybetmeme kaygısı ile seçim gündemine yoğunlaşmaktadır. Tüm bunlar ekonomide karar mekanizmasını yavaşlatacak ve önemli ekonomik kararların seçim sonrasına kalmasına sebep olacaktır. Seçim dönemleri yaşanabilecek ekonomik istikrarsızlıklar ise yerli ve yabancı yatırımcıların seçim döneminin sona ermesini beklemesine de yol açabilmektedir.

Politik Konjonktürel Dalgalanmalar Teorisi ile yorumlayacak olursak; iktidardaki parti mevcut otoritesini koruyabilmek için seçimden önceki dönemde seçmeni etkileyebilmek için ekonomiyi yönlendirmeye çalışmaktadır. Bunun için seçimden önce ekonomiyi canlandırmak adına genişletici para ve maliye politikaları uygulanmaktadır. Bu uygulama ise seçimden sonra ekonomide konjonktürel dalgalanmalara yol açmaktadır. Dolayısıyla bu durum ülke ekonomisinin iktidarın uyguladığı siyasetten etkilendiği anlamına gelmektedir.

Kamu Tercihi Teorisyenleri, bireylerin siyasal süreçlerde karar alırken kamusal yararı değil kendi çıkarlarını düşündüklerini belirtmişlerdir. Bu durum seçmenlerin oy verirken ekonomik kaygılar güdeceği ve kararını bu yönde verebileceğini göstermektedir. Seçmenin ekonomik verilerle ikna etmeye çalışılması adayların yeniden seçilebilme ya da iktidarı elde edebilme isteği ile birleşince seçim dönemlerinde ekonominin seçim malzemesi olarak kullanılmasına yol açmaktadır.

Seçmenler, iktidarı, düşük işsizlik yüksek enflasyon ile sonuçlanacak genişletici ekonomi politika uygulaması durumunda oylarıyla ödüllendirirken, yüksek işsizlik düşük enflasyon doğuracak daraltıcı ekonomi politikası uygulaması durumunda oy vermeyerek cezalandıracaktır.¹⁷⁴ Dolayısıyla ekonomik verilen halkın beğenisini kazanabilmesi yani seçmenin ikna edilebilmesi adına uygulanan ekonomik politikalarda yoğun kamusal kaynak kullanımına gidilebilmektedir. Politik konjonktür dalgalanmaları teorisine göre siyasal iktidarlar miyopik seçmenleri kendi çıkarları doğrultusunda

¹⁷³ Akalın ve Erkişi, s.99.

¹⁷⁴ Akalın ve Erkişi, s.91.

yönlendirebilmektedirler. Seçmenlerin unutkan ve miyopik davranışı; yakın geçmişte yaşanmış ekonomik gelişmelerden değil de bulunan ve seçimin yaklaşmakta olduğu dönemdeki ekonomik gelişmelerden bir sonuç çıkartıp karar vermesine neden olabilmektedir.

Seçim dönemlerinde iktidar mevcut durumu överken iktidar erkini kullanarak seçmeni etkilemeye çalışmakta; muhalefet ise vaatlerde bulunurken mevcut iktidarı eleştiren söylemlerde bulunmaktadır.

Seçim öncesi ülke ekonomisi iktidardaki partinin tekrar seçilebilmek için seçmeni etkilemek adına ekonomiyi genişletici uygulamaları etkilemektedir. İktidar partisi bu erkini bir seçim aracı olarak kullanmaktadır. Siyasi iktidar seçim öncesi devlet harcamalarını artırır. İstihdam politikasında daha popülist davranır ve daha çok imtiyaz dağıtmaya başlar. Buna göre seçim öncesinde vergilerin azaltılması, kamu harcamalarının artırılması, devletin ürettiği mal ve hizmetlerin fiyatlarında artışa gidilmemesi ve para arzının artırılması söz konusu olabilmektedir. Bu durum ekonomide sanal bir havanın oluşmasına neden olur. Seçim öncesi yaşanan tüm bu gelişmelerin faturası ise seçim sonrası ekonomiye yansır; ekonomide istenmeyen ve kalıcı sorunlara yol açabilir.

Genel seçimler, büyük bir maliyet olarak ekonomiye yansımaktadır. Seçimlerin ekonomiye yansıyan söz konusu bu maliyeti, bir yandan açıkça görülebilen ve hesaplanabilir, diğer yandan da görünemeyen ve hesaplanamayan maliyettir.¹⁷⁵

Seçim kampanyaları çoğu zaman uygulamaya konulamayacak vaatleri içerse de genel hatlarıyla adayın iktidarı elde etmesi durumunda uygulayacağı ekonomik hedefleri de ortaya koyar. Bu açıdan bakıldığı zamanda ileriye yönelik bazı ekonomik politikalar anlaşılabilir veya öngörülebilir bulunulabilir.

Seçim dönemi boyunca iktidar mali ve parasal araçlarla mevcut ekonomiyi kendi lehine çevirme gayreti içerisinde. Seçim döneminde para arzının artırılması, devlet memurlarının maaşına zam yapılması, işçilere prim verilmesi, tarım kredilerinin yükseltilmesi, vergi indirimlerinin veya aflarının çıkarılması, özel yatırımların veya yatırım vaatlerinin, transfer harcamalarının artması, karayolları yapımı, köprü yapımı, baraj yapımı ve bayındırlık çalışmalarının hızlandırılması gibi uygulamalar

¹⁷⁵ Onur, s.118.

görülmektedir. Yapılan çalışmalar bir yatırım aracı olarak görüldüğünden seçimler ekonomi üzerinde geçici bir hareketlilik yaratsa da seçim sonrasında yapılan yatırımların ve harcamaların durması ekonomide mali kayıplara ve açıklara neden olmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SİYASİ PARTİLERİN 1998-2008 YILLARI ARASINDAKİ SEÇİM KAMPANYALARININ TÜRKİYE EKONOMİSİ ÜZERİNE ETKİLERİ

İktidarın yönetimde kalma süresinin kısa olduğu ve seçimlerin kanunla belirtilen süreden önce yapıldığı, dolayısı ile iktidarın sık değiştiği ve koalisyonların sıklıkla görüldüğü Türkiye’de, siyasî istikrarsızlığın yarattığı belirsizliğin ekonomik istikrarı olumsuz etkilediği söylenebilir. Bunun yanı sıra, seçimlerin olması gereken süresinde yapılmaması, iktidarın sık değişmesi ve en önemlisi askeri darbeler ile demokratik işleyişin sekteye uğraması¹⁷⁶, seçimlerin ve seçim kampanyalarının ekonomiye olan etkilerinin incelenmesi konusunda önemli bir engeldir.

İncelediğimiz 1998-2008 yılları arasında toplam üç genel seçim yapılmış, bunlardan 1999 ve 2002 yılındaki seçimler erken seçim olarak yapılmıştır. Bu bölümde ilk olarak 1998-2008 yılları arasında yapılan milletvekili seçimleri genel olarak incelenecek, daha sonra bu üç seçim dönemi nitel ve nicel analizler yapılarak değerlendirilecektir.

4. 1. 1999, 2002 VE 2007 SEÇİMLERİNİN GENEL OLARAK İNCELENMESİ

28 Haziran 1996 yılında Refah Partisi (RP) ve Doğru Yol Partisi (DYP) “Refahyol” koalisyon hükümetini kurmuşlardır. Bu dönem Türkiye için önemli gelişmelere sahne olmuştur. Yaşanan önemli gelişmelerden birisi, laiklik karşıtı olarak değerlendirilen olaylar nedeniyle Millî Güvenlik Kurulu’nun 28 Şubat 1997’de “28 Şubat Kararları”nı açıklamış olmasıdır. Türkiye siyasi tarihine geçen 28 Şubat Kararları kimilerince bir dönüm noktası olarak değerlendirilirken, bu kararların uygulanması sırasında yaşanan dönem Türkiye’de siyasi, idari, hukuki ve toplumsal alanlarda

¹⁷⁶ Akalınve Erkişi, s.114.

değişimlere neden olmuştur. Yaşananlar, çeşitli kaynaklar tarafından post-modern darbe olarak adlandırılmıştır.¹⁷⁷

Gelişmeler karşısında hükümette, koalisyonun devam etmesi şartıyla Başbakanlığın Tansu Çiller'e devredilmesi kararı alınmıştır. Necmettin Erbakan ise istifa etmiştir. Daha sonrasında hükümet kurma görevi ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz'a verilmiş, 30 Haziran 1997'de CHP'nin dışarıdan desteğiyle ANAP-DSP-DTP (Demokrat Türkiye Partisi) koalisyon hükümeti kurulmuştur. CHP ise bu koalisyona 8 yıllık zorunlu eğitim yasaının çıkarılması ve en kısa zamanda seçime gidilmesi şartıyla olur vermiştir. 3 Haziran 1998'de erken seçim konusunda bir protokol imzalanmış ve TBMM'de 18 Nisan 1999'da seçim yapılması kararı alınmıştır.

18 Nisan 1999 Milletvekili genel seçimlerinde 37 milyon 429 bin 120 seçmenden, 32 milyon 589 bin 973'ü oy kullanılmıştır. 31 milyon 119 bin 242 oy geçerli sayılmıştır. Katılma oranı yüzde 87,07'dir. Seçime 21 parti katılmış ve bunlardan sadece 5 tanesi barajı aşip meclise girebilmiştir. DSP 6 milyon 900 bin 322 oy ve yüzde 22.17 ile birinci, MHP 5 milyon 594 bin 375 oy ve 17.98 oy oranı ile ikinci, FP 4 milyon 790 bin 430 oy ve yüzde 15.39 oy oranı ile üçüncü, ANAP 4 milyon 114 bin 705 oy ve yüzde 13.22 oy oranı ile dördüncü, DYP 3 milyon 742 bin 317 oy ve yüzde 12.03 ile beşinci parti olmuştur. CHP 2 milyon 712 bin 51 oy ve yüzde 8.72 oy oranı, HADEP ise 1 milyon 481 bin 117 oy ve yüzde 4.76 oy oranı ile baraja takılmıştır.¹⁷⁸

1999 yılında yapılan genel seçimler Meclisin yapısında önemli bir değişikliğe yol açmıştır. Seçimlerinden sonra hükümeti kurma görevi 9. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel tarafından DSP (Demokratik Sol Parti) Genel Başkanı Bülent Ecevit'e verilmiştir. Ecevit, DSP, MHP (Milliyetçi Hareket Partisi) ve ANAP (Anavatan Partisi) ile 28 Mayıs 1999 tarihinde üçlü koalisyon hükümetini kurmuştur. Böylece Türk siyasi yaşamında 17. koalisyon hükümeti kurulmuştur. Bu arada, MHP 21 yıl sonra hükümete girmiştir. 22 yıl aradan sonra bağımsız adaylar TBMM'ye seçilmiştir. Ancak genel durumda herhangi bir köklü değişiklik olmamıştır. Mayıs 2000'de Cumhurbaşkanı Demirel'in görev süresinin dolması üzerine Meclis Süleyman Demirel yerine Anayasa Mahkemesi Başkanı Ahmet Necdet Sezer'i Cumhurbaşkanı olarak seçmiştir. Aralarında

¹⁷⁷ İsmet Berkan, **Postmodern Darbe mi?**, www.radikal.com.tr. , 2 Mart 2009 (2 Şubat 2010).

¹⁷⁸ 1999 Yılı Genel Seçim Sonuçları, http://www.belgenet.net/ayrinti.php?yil_id=13 (02 Kasım 2010).

temelde farklılıklar olmasına karşın Üçlü Koalisyon ülke menfaatleri konusunda büyük bir uzlaşma örneği sergileyerek 3 Kasım 2002 tarihinde yapılmış olan erken genel seçimlere kadar ülkeyi yönetmiştir.

2002 erken seçimlerinde hem sol hem de sağ partiler açısından mekânsal ölçek değişikliğine karşı düzenlilikler yeniden ortaya çıkmıştır. Sağın mekânsal ölçek büyüdükçe sol karşısında göreceli başarısı azalırken, tersi yönde solun mekânsal ölçek büyüdükçe sağ karşısında göreceli başarısında artış görülmüştür. Bağımsızların önceki seçim dönemlerine benzer şekilde ölçek değişmesine karşı düzenliliği devam ederken, siyasal partiler karşısında başarılı olduğu nüfus yüzdeleri çok küçülmüştür.¹⁷⁹

2001'i takip eden ilk genel seçimler 3 Kasım 2002'de yapılmış ve koalisyon ortaklığı yaparak iktidarı yürüten Demokratik Sol Parti, Anavatan Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisi, % 10'luk barajın altında kalmışlardır.¹⁸⁰ 2002 Genel Seçimi ile TBMM 22. dönem milletvekilleri seçilmiştir. Seçim sonuçlarına göre Adalet ve Kalkınma Partisi en çok oyu almıştır. Milletvekili adaylarının TBMM'ye girmesi için %10'luk Ülke Barajlı d'Hondt sistemi uygulanan seçimde, 19 partiden sadece Adalet ve Kalkınma Partisi(AKP) ve Cumhuriyet Halk Partisi(CHP) bu barajı aşarak meclise milletvekili sokmayı başarmışlardır.

AKP, seçimlerden yüzde 34.28 oy oranı ve 363 milletvekili ile çıkarak tek başına iktidar olmuştur. 1999 seçimlerinde parlamento dışı kalan Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), bu kez yüzde 19.39 oy oranı ile 178 milletvekili çıkarmıştır.

AKP, cumhuriyet tarihinde başbakan adayı belli olmamasına karşın iktidarı kazanan ilk parti olmuştur. Yüksek Seçim Kurulu Siirt'teki seçimleri iptal ettiği için 9 Mart 2003'te yenilenen ve yalnızca 4 partinin katıldığı seçimler sonucunda AKP 3 milletvekilliğini de kazanmıştır. Recep Tayyip Erdoğan da bu seçimlerde Siirt'ten TBMM'ne seçilmiş ve daha sonra AKP Genel Başkanı olmuştur. Erdoğan'ın Siirt Milletvekili olmasından sonra, 58. Hükümeti kuran Abdullah Gül, yerini Erdoğan'a bırakmak üzere, Başbakanlık görevinden ayrılmıştır. Recep Tayyip Erdoğan, 11 Mart'ta 59. Hükümeti kurmakla görevlendirilmiştir.

¹⁷⁹ Tayfun Çınar, **Yerel Seçimlerde Kent Büyüklüğü ile Oy Vermenin Yönü Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği**, Ankara Üniversite SBF Dergisi, 62(3), s.158-159.

¹⁸⁰ Kaan Gaytancıoğlu, Avrupa'da Yaşanan Ekonomik Krizin Genel Seçimlere Etkisi:İrlanda Örneği, <http://www.abanaliz.com/haberdetay.asp?ID=352> (02 Mart 2011).

2002 Genel Seçimleri birçok ilginç gelişmeyi içerisinde barındırmaktadır. Birden çok partinin seçimlere katıldığı 1946'dan beri ikinci kez TBMM'de yalnızca iki parti temsil edilebilmiştir. 1987 genel seçiminden beri ilk kez bir parti tek başına iktidara gelmiştir. Parlamento'ya 1946'dan sonra ilk kez sadece iki parti girebilmiştir. Seçimler sonucunda AKP 550 üyeli TBMM'de kazandığı 365 milletvekilliği ile tek başına iktidara gelmiştir. Türk siyasi hayatının etkili figürlerinden olan ve seçimden yenilgiyle ayrılan partilerden Anavatan Partisi(ANAP)'nin lideri Mesut Yılmaz ve Doğru Yol Partisi(DYP)'nin lideri Tansu Çiller görevlerinden istifa etmişlerdir.

Bülent Ecevit'in genel başkanı olduğu DSP, 1987 seçimlerinde barajın altında kalmış, 1991 seçimlerinde yüzde 10.8 ile 7, 1995 seçimlerinde yüzde 14.6 ile 76 ve 1999 seçimlerinde de yüzde 22 ile 136 milletvekili çıkarmıştır. DSP, bu seçimlerde en ağır yenilgiyi alan parti olurken, 6 milyon 900 bin oyunun büyük bölümünü yitirmiştir. Bu seçimler ayrıca ilk kez "Komünist Parti" adı altında bir parti seçimlere girmiştir 2002 genel seçiminde 9 bağımsız aday seçilmeyi başarmıştır.

22 Temmuz 2007 tarihinde gerçekleştirilen Milletvekili Genel Seçimi'nde, 42 799 303 kayıtlı seçmenin, 36 056 293'ü oy kullanmış olup, toplam geçerli oy sayısı 35 049 691'dir. Gümrük kapılarında oy kullanan seçmen sayısı 228 019, geçerli oy sayısı ise 226 784 olmuştur. Seçime katılım oranı %84.2 olarak gerçekleşmiştir. Seçim sonucuna göre, Adalet ve Kalkınma Partisi %46.6 oy oranı ile 341 milletvekili, Cumhuriyet Halk Partisi %20.9 ile 112 milletvekili, Milliyetçi Hareket Partisi %14.3 ile 70 milletvekili, bağımsızlar %5.2 ile 26 milletvekili kazanmıştır. Herhangi bir partiyle ve platforma dahil olmayan bağımsız adaylar da seçime katıldılar. Meclis'e giren kadın milletvekillerinin oranı ilk kez 2007 seçiminde %9.1 ile en yüksek seviyeye ulaşmıştır.¹⁸¹ Meclis'te yer alacak 48 kadın milletvekilinden 28'i Adalet ve Kalkınma Partisi'den, 10'u Cumhuriyet Halk Partisi'den, 8'i bağımsızlardan ve 2'si de Milliyetçi Hareket Partisi'den seçilmiştir.¹⁸² 22 Temmuz Genel Seçimleri'nde yaşanan bir diğer ilke seçimlerde İstanbul 3. Bölgeden milletvekili seçilen MHP'li Mehmet Cihat Özönder Ankara'daki trafik kazasında vefat etmesi olmuştur. Böylece ilk kez bir milletvekili mazbatasını alamadan vefat etmiş oldu. Mehmet Cihat Özönder'in ölümü

¹⁸¹ 2007 Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=1898> , (02 Kasım 2010).

¹⁸² "MHP'li Milletvekili Kazada Öldü", 26 Temmuz 2007, <http://www.haber7.com/haber/20070726/MHPli-milletvekili-kazada-oldu.php> (03 Nisan 2011).

ile Meclis'teki milletvekili sayısı 549'a inerken MHP'nin Meclis'teki sandalye sayısı 70'e inmiştir.¹⁸³

4. 2. 1999- 2002 VE 2007 SEÇİMLERİNİN EKONOMİK OLARAK ANALİZİ

Çalışmamızın temelinde ülkemizdeki seçim kampanyalarının ekonomi üzerindeki etkilerini mikro düzeyde (parti ve seçim bazında) incelemek olmasına rağmen, bu konuda tutarlı, sistematik ve sağlıklı verilere ulaşamadığından, seçim kampanyalarının ekonomik etkilerinin dolaylı analizi ve ekonometrik analiz türlerinden biri olan Granger Nedensellik Testleri doğrultusunda makro düzeyde analizini yapmayı tercih ettik.

Temel veri yılı olarak 1999, 2002 ve 2007 olmak üzere üç tane Milletvekili Genel Seçimlerinin ele alındığı çalışmamızda, 1998- 2008 arasındaki on yılda makro ekonomik değişkenler olarak, GSMH, büyüme hızı, TEFE, işsizlik oranı, sivil işgücü, istihdam, kamu harcamaları, kamu gelirleri, iç borç stoku, net borç kullanımı, faiz ödemeleri, sektörler itibariyle kamu ve özel sabit sermaye yatırımları, kamu kurumu bazında kamu sektörü sabit sermaye yatırımları ve başlıca parasal göstergeler (emisyon, rezervler ve merkez bankası kredileri) kullanılmıştır.

Verilerin tablo olarak hazırlanmasında Excell. Bilgisayar programı, tabloların grafiksel gösteriminde ve ekonometrik analizinde E-Views Bilgisayar Programı kullanılmıştır.

¹⁸³ "Mhp'li Milletvekili Kazada Öldü", 26 Temmuz 2007, <http://www.haber7.com/haber/20070726/MHPl-milletvekili-kazada-oldu.php> (03 Nisan 2011).

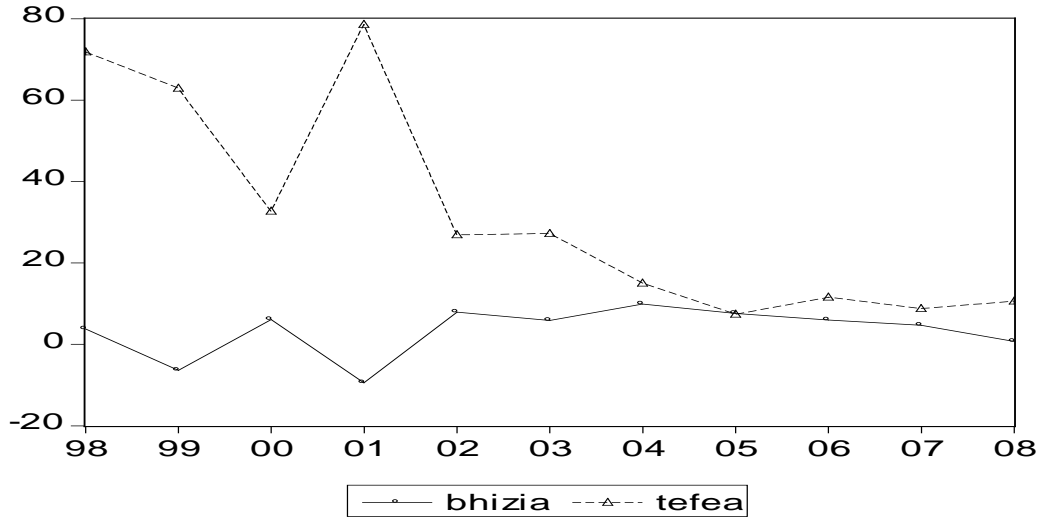
Tablo.1. Temel Makro Ekonomik Göstergeler

Yıllar	Büyüme Hızı (Alıcı Fiyatları İle/ oran)	GSMH (cari üretici fiyatları – Milyar TL)	TEFE (12 aylık yüzde değişim)
1998	3.8	536	71.8
1999	-6.4	78	62.9
2000	6.1	126	32.7
2001	-9.45	18	78.6
2002	7.9	274	26.9
2003	5.9	360	27.2
2004	9.9	431	15.0
2005	7.6	487	7.4
2006	6	759	11.58
2007	4.7	854	8.8
2008	0.7	951	10.6

Kaynak: Aslanoğlu, Erhan, “**Türkiye Ekonomisinin Yapısal Sorunları ve Mevcut Durum**”, İktisat İşletme ve Finans, Nisan 2003, s.73.

Tablo.1.’in incelenmesinden görüldüğü gibi, 1999 ve 2001 yıllarının negatif büyüme hızına sahip olduğu dikkat çekmektedir. Söz konusu bu yıllardan 1999 milletvekili genel seçimlerinin yapıldığı yıl olup, 2001 yılı seçimden (2002 yılı seçimi) önceki yılı göstermektedir. Yalnız, 2001 yılının özellikle büyüme hızının negatif olması, ülke içinden çok, ülke dışı faktörlerin, uluslar arası finansal krizlerin etkisinden kaynaklanması muhtemeldir. Büyüme hızı oranlarına bakıldığında, 1998 ve 2004’ e kadar oldukça inişli çıkışlı bir seyir izlediği ve 2005’ den sonra sürekli azalma eğiliminde olduğu görülmektedir. Ayrıca büyüme hızında olduğu gibi, GSMH’ nın cari değerleri de çok bariz bir dalgalanma göstermektedir.

Grafik.1. Büyüme Hızı ve TEFE Oranları

Kaynak: E-Views.3.0 Bilgisayar Programında, tarafımızdan gerçekleştirilmiştir.

Grafik.1. incelendiğinde, 1998-99 yılında, büyüme hızı ve TEFE’ de düşüş, 1999-00 arasında düşen TEFE’ ye karşın büyüme hızında artış, 2000- 01 arasında TEFE artarken, büyüme hızı’ nda düşüş, 2002- 03 arasında kısmen istikrarlı bir durum, 2003-05 arasında TEFE düşerken, büyüme hızında küçük oranlı bir artış, 2005’ de çok yakınlaşan TEFE ve büyüme hızı, bu yıldan sonra 2008 yılına kadar küçük oranlı TEFE de artış ve azalış gösterirken, büyüme hızında da küçük oranlı sürekli bir azalış göstermiştir.

Tablo.2. Büyüme Hızı ve TEFE Granger Nedensellik Testi

Pairwise Granger Causality Tests			
Date: 05/16/11 Time: 07:49			
Sample: 1998 2008			
Lags: 1			
Null Hypothesis:	Obs	F-Statistic	Probability
TEFE does not Granger Cause BHIZI	10	1.93964	0.20634
BHIZI does not Granger Cause TEFE		2.87156	0.13398

Kaynak: E-Views.3.0 Bilgisayar Programında, tarafımızdan gerçekleştirilmiştir.

Tablo 2.'de E-Views.3.0 ekonometrik programla yapılan Granger Nedensellik Testleri' ne göre, %1 anlamlılık düzeyinde 10,6¹⁸⁴ ve % 5 anlamlılık düzeyinde 5,2' den küçük olduğu için, 1 yıl gecikmeyle değişkenler arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğu sonucuna varılmaktadır.

Tablo.3. Emek Piyasasında İşsizlik Oranı, İstihdam ve Sivil İşgücü Sayısı

Yıllar	İşsiz (%)	istihdam	Sivil işgücü
1998	6.8	20500	22100
1999	7.7	21300	23448
2000	6.6	20579	22031
2001	8.5	20367	22269
2002	10.3	21658	21354
2003	10.2	21200	23013
2004	10.3	21791	24289
2005	9.1	22046	24565
2006	8.8	20423	22751
2007	10.3	20738	23114
2008	11	21194	23805

Kaynak: T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Temel Ekonomik Göstergeler, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009 yılları yayınlarından derlenmiştir.

Tablo.3. incelendiğinde, 1999 seçim yılı öncesi işsizlik oranı düşük iken, seçim yılında artış, seçim sonrası yılda düşüş, 2002 seçim yılı öncesi işsizlik oranı düşük iken, seçim yılında artış, seçim sonrası küçük bir oranda düşüş, 2007 seçim yılı öncesi işsizlik oranı düşük, seçim yılında artış, seçim sonrası yılda artış göstermektedir. Görüldüğü gibi emek piyasasına 1999 ve 2002 seçim yıllarının etkisi ile 2002 seçim yılının etkisi, seçim yılı sonrası açısından farklılık göstermektedir. Öncelikle işsizlik oranının seçim yılına göre, seçimlerden önce düşük olmasının, seçim yılında işsizliğin

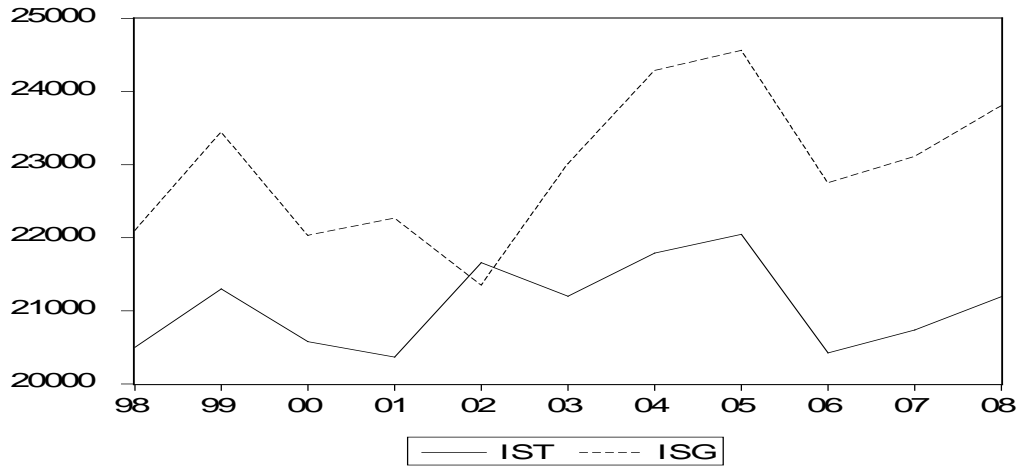
¹⁸⁴ Damodar N. Gujarati, **Basic Econometrics, International Edition, Third Edition**, McGraw-Hill, Inc. , North America, 1995.

artması, emek piyasasında seçimlerden önce seçim yatırımı yapıldığını ama seçim yılında işsizliğin artmasının istihdam edilenlerin geçici olarak istihdam edildiği biçiminde yorumlanmaktadır.

Bir başka deyişle seçim öncesi emek piyasasında, 1999, 2002 ve hatta 2007 seçim kampanyaları dolayısıyla işsizliğin geçici olarak azaltıldığı biçiminde yorumlanabilmektedir.

Bir başka açıdan, 1999 ve 2002 seçim yılında istihdam artmasına rağmen, seçim öncesi ve seçim sonrası istihdam edilenlerin sayısı azalırken, 2007 seçim yılından sonra istihdamda artışın, işsizlikteki artışı önleyemediği biçiminde yorumlanmaktadır.

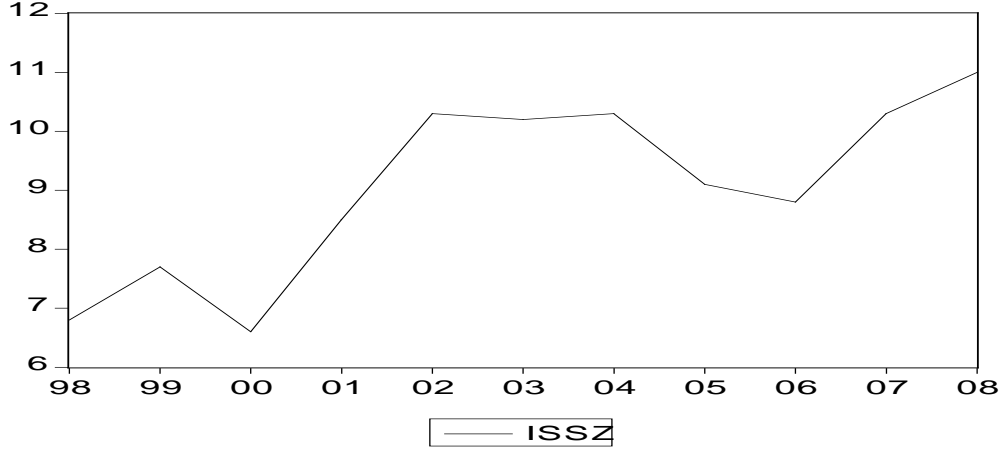
Grafik.2. İstihdam ve Sivil İşgücü Arasındaki İlişki

Kaynak: E-Views.3.0 Bilgisayar Programında, tarafımızdan gerçekleştirilmiştir.

Grafik.2. incelendiğinde, istihdamda ve sivil işgücünde ciddi oranlı dalgalanmalar gözükmemektedir. İstihdam ve sivil işgücü arasındaki aralığın büyük olması işsizliğin artışı biçiminde açıklanmaktadır. Sadece 2002 yılı seçimlerinde sivil işgücünün istihdamın altında kalması, tablolarda görülmeyen istisnai bir durumu, işsizlik oranlarındaki artışa karşılık, istihdam edilenlerin sayısının geçici olarak ciddi oranda arttırılmış olduğunu ifade etmiştir. Söz konusu işsizlik oranlarındaki artış 2002 yılından sonra hızla artış göstermesine karşılık, 2003’ de istihdamın azaldığı gözlenmektedir. 2003 sonrasında sivil işgücü ve istihdam arasındaki aralığın genişlemesi işsizlik oranlarında ciddi bir artış olarak yorumlanmaktadır.

Grafik.3. İşsizlik Oranları

Kaynak: E-Views.3.0 Bilgisayar Programında, tarafımızdan gerçekleştirilmiştir.

Grafik.3. incelendiğinde, işsizlik oranlarında dalgalanma, 2000 yılından sonra işsizlik oranlarının hızla yükselme eğiliminin 2004- 06 yılları arasında azalma göstermesine rağmen, 2006 yılı sonrasında yeniden artış eğilimine girdiği görülmektedir.

Tablo.4. İstihdam ve Sivil İşgücü Arasındaki Granger Nedensellik Testi

Pairwise Granger Causality Tests

Date: 05/16/11 Time: 08:23

Sample: 1998 2008

Lags: 2

Null Hypothesis:	Obs	F-Statistic	Probability
ISG does not Granger Cause IST	9	1.16110	0.40030
IST does not Granger Cause ISG		0.36933	0.71254

Kaynak: E-Views.3.0 Bilgisayar Programında, tarafımızdan gerçekleştirilmiştir.

Tablo.4.'de E-Views.3.0 ekonometrik programla yapılan Granger Nedensellik Testleri' ne göre, %1 anlamlılık düzeyinde 11,3¹⁸⁵ ve % 5 anlamlılık düzeyinde 5,32' den küçük olduğu için, 2 yıl gecikmeyle değişkenler arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğu sonucuna varılmaktadır.

Tablo.5. Kamu Kesimi Genel Dengesi

(Cari Fiyatlarla, Milyon YTL)

Yıllar	Kamu Harcamaları	Kamu Gelirleri	İç Borç Stoku	Net Borç Kullanımı	Faiz Ödemeleri
1998	32219	20010	116129	5409	56266
1999	53537	37852	229202	11307	98986
2000	46713	32585	364206	13500	18609
2001	87626	58699	122157	85736	40484
2002	121191	86305	149869	27712	43468
2003	140455	100250	194386	44517	52635
2004	141021	110721	224483	30096	50052
2005	146098	137981	244782	20298	39269
2006	178126	173483	251470	6688	38659
2007	204068	190360	255310	3840	41540
2008	225967	208898	274827	19517	44516

Kaynak: T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Temel Ekonomik Göstergeler, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009 yılları yayınlarından derlenmiştir.

Tablo.5. incelendiğinde, 1999 seçim yılı öncesi kamu harcamaları ve gelirleri, iç borç stoku net borç kullanımı ve faiz ödemeleri miktarları düşükken seçim yılında tüm bu kalemlerde artış, seçim sonrasında ise yine tüm kalemlerde düşüş göstermektedir. Tabloda görüldüğü üzere, 1999 yılında kamu harcamalarındaki artış miktarı kamu gelirlerindeki artıştan 1,4 kat daha fazladır. Bu durumu iç borç stoku, net borç kullanımı ve faiz ödemelerindeki artış da desteklemektedir. Seçim yılından sonra yani 2000 yılında ise kamu harcamalarındaki düşüş göze çarpmaktadır.

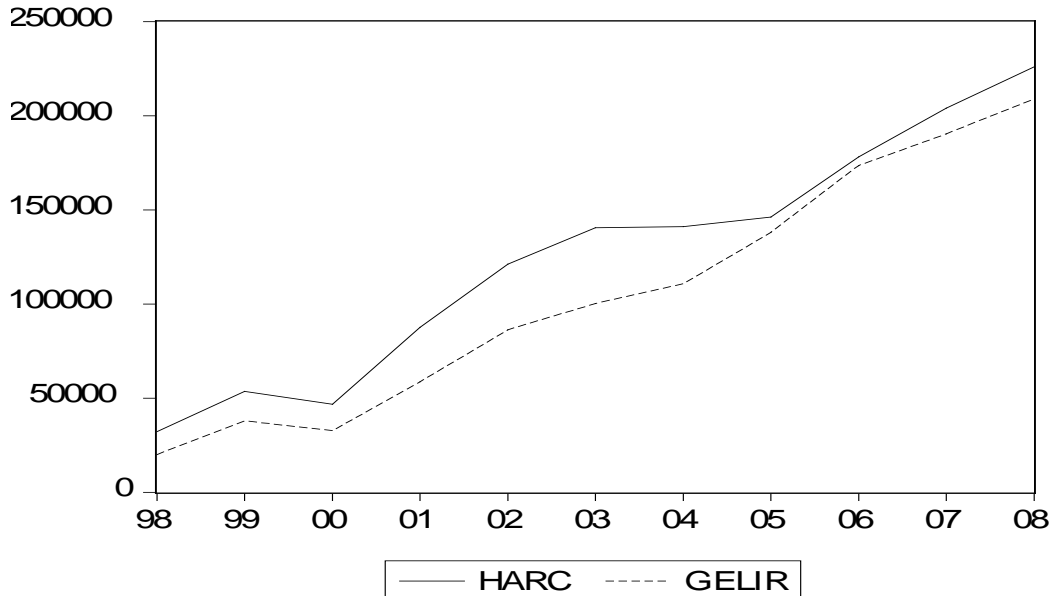
¹⁸⁵ Damodar N. Gujarati, **Basic Econometrics, International Edition**, Third Edition, McGraw-Hill, Inc., North America, 1995.

Tablo.5. e bakıldığında, 2002 seçim yılı öncesinde kamu harcamaları yine kamu gelirlerinde fazlayken bir önceki yıla göre daha yüksek seçim yılına göre ise daha düşüktür. Seçim yılında yani 2002’de bir önceki seçimlerdeki tabloya benzer bir yapı gözlemlenmektedir. Buna göre seçim yılında kamu harcamalarındaki artış miktarı kamu gelirlerindeki artıştan 1,4 kat daha fazladır. 2002 seçimlerinden sonraki yılda bir önceki seçimden farklı olarak kamu harcamalarındaki ve kamu gelirlerindeki artış devam etmiştir. Buna paralel olarak iç borç stoku, net borç kullanımı ve faiz ödemelerindeki artışta sürmüştür.

Bu artış bir sonraki seçim dönemine yani 2006 ya kadar sadece net borç kullanım miktarları dışında devam etmiştir. Buradaki önemli ayrıntı artış oralarının önceki yıllara kıyasla seçim yılında yani 2007 daha fazla olmasıdır. Seçim yılından sonraki yıl yani 2008 de ise tüm kalemlerdeki artış devam ederken özellikle net borç kullanımındaki artış dikkat çekicidir.

Tablo.5. de görüldüğü gibi 1999, 2002 ve 2007 seçim dönemlerinde seçim kampanyaları dolayısıyla kamu gelirlerinde, kamu giderlerinde ve iç borç stokunda dalgalanmalar söz konusu olmuştur.

Grafik.4. Kamu Dengesi

Kaynak: E-Views.3.0 Bilgisayar Programında, tarafımızdan gerçekleştirilmiştir.

Grafik.4. de Kamu dengesinde incelendiğinde, kamu gelir ve harcamalarının seçim dönemlerinde özellikle 2000 yılından sonra sürekli bir artış içinde olduğu görülmektedir. Her iki değişken, 1998 yılından 1999 yılına kadar artış göstermekte olup, seçim yılından sonraki yıl azalma eğilimi göstermesine rağmen 2000 yılı ile birlikte, bir erken seçim olan 2002 seçim döneminden itibaren artışa geçmiştir. Seçimden bir yıl sonra, 2003- 2005 de harcamalardaki hız istikrarlı bir azalma eğilimi göstermesine rağmen, 2005 yılından sonra yeniden, artma yönünde hız kazanmıştır. Kamusal harcamalardaki artışın seçim dönemleri ivme kazanması özellikle azalmaması konusu, kamu maliyesinde Wagner Kanunu olarak bilinen “kamusal harcamalarındaki artışın sürekliliği” kavramını doğrulamaktadır.¹⁸⁶

Tablo.6. Kamu Kesimi Dengesinde Kamusal Harcamalar ve Kamusal Gelirler Arasındaki Granger Nedensellik Testi

Pairwise Granger Causality Tests			
Date: 05/16/11 Time: 08:36			
Sample: 1998 2008			
Lags: 2			
Null Hypothesis:	Obs	F-Statistic	Probability
NETBORCKUL does not Granger Cause ICBORC	9	9.21513	0.03180
ICBORC does not Granger Cause NETBORCKUL		3.31243	0.14173
FAIZODE does not Granger Cause ICBORC	9	34.7174	0.00297
ICBORC does not Granger Cause FAIZODE		6.13081	0.06051
FAIZODE does not Granger Cause NETBORCKUL	9	5.93701	0.06350
NETBORCKUL does not Granger Cause FAIZODE		1.31845	0.36324

Kaynak: E-Views.3.0 Bilgisayar Programında, tarafımızdan gerçekleştirilmiştir.

Tablo.6.’da E-Views.3.0 ekonometrik programla yapılan Granger Nedensellik Testleri’ ne göre, %1 anlamlılık düzeyinde 11,3¹⁸⁷ ve % 5 anlamlılık düzeyinde 5,32’ den küçük olduğu için, 2 yıl gecikmeyle, İç borçlardan net borç kullanımına doğru ve

¹⁸⁶ Aydanur Gacaner, **Türkiye Açısından Wagner Kanunu’nun Geçerliliğinin Analizi**, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:25, Sayı: 2, s.106.

¹⁸⁷ Damodar N. Gujarati, **Basic Econometrics, International Edition**, Third Edition, McGraw-Hill, Inc., 1995, North America.

net borç kullanımından faiz ödemelerine doğru bir nedensellik ilişkisi olduğu sonucuna varılmaktadır.

Tablo.7. Kamu Kesimi Dengesinde İç Borç ve Faiz Ödemeleri Arasındaki Granger Nedensellik Testi

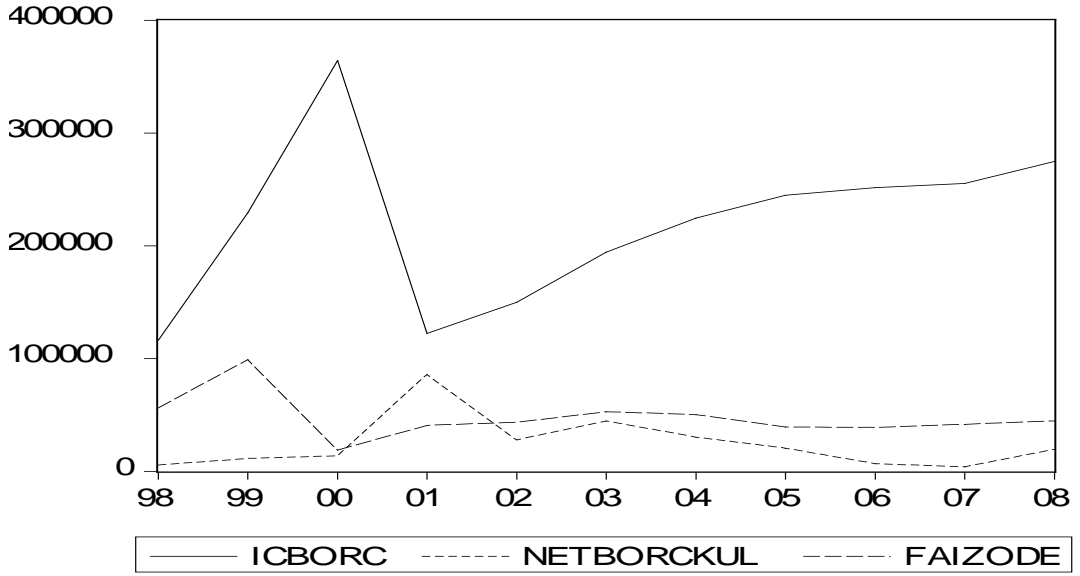
Pairwise Granger Causality Tests			
Date: 05/16/11 Time: 08:40			
Sample: 1998 2008			
Lags: 2			
Null Hypothesis:	Obs	F-Statistic	Probability
ICBORC does not Granger Cause FAIZODE	9	6.13081	0.06051
FAIZODE does not Granger Cause ICBORC		34.7174	0.00297

Kaynak: E-Views.3.0 Bilgisayar Programında, tarafımızdan gerçekleştirilmiştir.

Tablo.7.'de E-Views.3.0 ekonometrik programla yapılan Granger Nedensellik Testleri' ne göre, %1 anlamlılık düzeyinde 11,3¹⁸⁸ ve % 5 anlamlılık düzeyinde 5,32' den büyük olduğu için, 2 yıl gecikmeyle, iç borç ve faiz ödemeleri arasında nedensellik ilişkisine rastlanmamıştır.

¹⁸⁸ Damodar N. Gujarati, **Basic Econometrics, International Edition**, Third Edition, McGraw-Hill, Inc., 1995, North America.

Grafik.5. Net Borç Kullanım Oranı, İç Borç ve Faiz Ödemeleri Gelişimi

Kaynak: E-Views.3.0 Bilgisayar Programında, tarafımızdan gerçekleştirilmiştir.

Grafik.5. genel olarak incelendiğinde, iç borçlarda 1998- 00 arasında artış, 2000- 01 arasında azalma, 2001' den sonra dalgalanan bir artış gözlemlenmektedir. Bir başka deyişle, iç borçlanma miktarının 2000- 01 arasında azalmasının dışında artış eğiliminde olması, iç borçlanma ile milletvekili genel seçimleri arasında seçim ekonomisi açısından bir ilişki olduğu net olarak ifade edilememektedir.

Grafik.5.'in net borç kullanımının seyri açısından incelenmesinde, 1998- 99 arasında artan net borç kullanım oranı, 1999- 00 arasında azalma, 2000- 01 arasında artış, 2001- 08 arasında dalgalanan bir azalma eğilimi içinde olduğu gözlenebilmektedir. Faiz ödemelerindeki artışın, 2001 yılının sonuna doğru net borç kullanım oranını aşması, iç borçlanmanın yanı sıra başka borçlanma kaynaklarının kullanılması (dış borç) veya iç borçlanmanın diğer borçlanmaları finanse etmek için kullanılabildiği olasılıklarını güçlendirmektedir. Net borç kullanımının, faiz ödemelerinin aşağısında kalmasının 2001 yılı sonlarına doğru 2002 yılı seçimleriyle başlaması, seçimlerin finansmanının ekonomi üzerindeki makro etkileri açısından önemlidir.

Tablo.8. Sektörler İtibariyle Kamu Sabit Sermaye Yatırımları

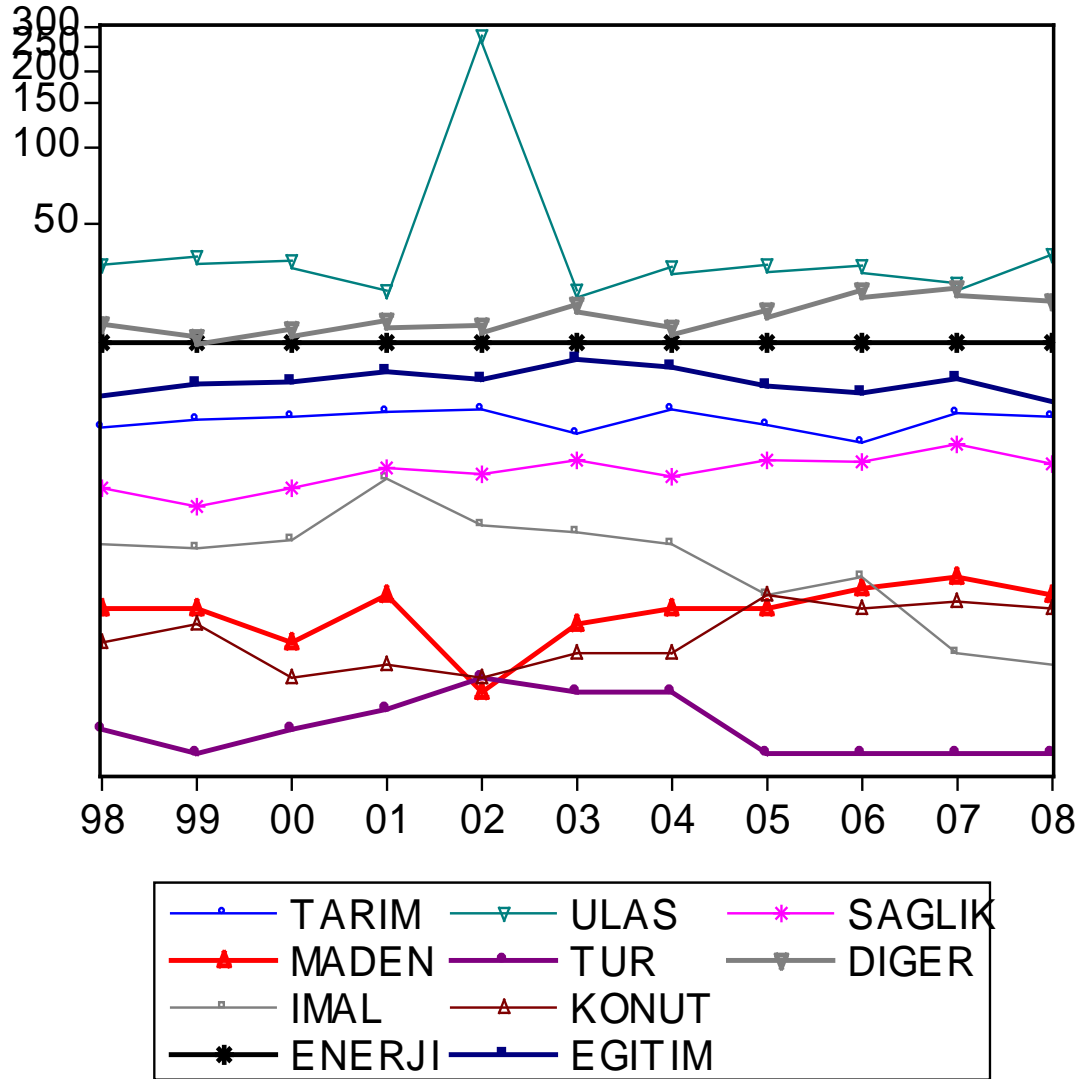
Yıllar	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Kamu	3254	5130	8709004	105092	173200	16774200	17977	24444	30410	32534	3912
Sek.(894	996		45	79						3
Topla m Milyar TL)											
Tarım %	7.8	8.4	8.6	9.0	9.2	7.4	9.2	8.0	6.8	8.9	8.6
Maden cilik %	1.5	1.5	1.1	1.7	0.7	1.3	1.5	1.5	1.8	2.0	1.7
İmalat %	2.7	2.6	2.8	4.9	3.2	3.0	2.7	1.7	2.0	1.0	0.9
Enerji %	16.9	15.6	15.0	16.5	20.8	15.1	13.4	12.4	9.7	10.3	9.2
Ulaştır ma %	34.4	37.0	35.7	27.2	27,7	27.3	33.7	34.4	34.1	29.1	37.7
Turizm %	0.5	0.4	0.5	0.6	0.8	0.7	0.7	0.4	0.4	0.4	0.4
Konut %	1.1	1.3	0.8	0.9	0.8	1.0	1.0	1.7	1.5	1.6	1.5
Eğitim %	10.4	11.6	11.8	13.0	12.1	14.5	13.5	11.4	10.7	12.2	9.9
Sağlık %	4.5	3.8	4.5	5.4	5.1	5.8	5.0	5.8	5.7	6.7	5.6
Diğer Hizmet ler %	20.0	17.8	19.1	20.7	19.8	23.9	19.4	22.7	27.3	27.8	24.7

(Sektör Bazında - Toplam İçindeki Payları- %)

Kaynak: T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Temel Ekonomik Göstergeler, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009 yılları yayınlarından derlenmiştir.

Tablo.8. de görüldüğü gibi sektörler itibariyle kamu sabit sermaye yatırımları, kamu sektörü toplam maliyetini incelediğimizde seçim dönemlerinde önceki yıllara göre yatırımların artış gösterdiği gözlemlenmektedir. 1999 seçimlerinden bir yıl önce miktar düşükken seçim yılında 1,5 kat artış göstermiştir. Seçimden sonraki yılda artış artarak devam etmiş ve seçim yılına göre 1,7 kat artış göstermiştir. 2002 seçimlerinden bir yıl önce toplam miktar düşükken seçim yılında bu miktar artmış seçimden sonraki yıl ise düşmüştür. 2007 seçimlerinde ise seçimden önceki yıl yatırım miktarı düşükken seçim yılında bu miktar artmış ve bu artış seçimden sonraki yılda devam etmiştir.

Grafik.6. Sektörler İtibariyle Kamu Sabit Yatırımları

Kaynak: E-Views.3.0 Bilgisayar Programında, tarafımızdan gerçekleştirilmiştir.

Grafik.6.'nın incelenmesinde, sektörlerin kamu sektörü sabit sermaye yatırımlarının içindeki paylarına ve en yüksekten en düşüğüne göre, ulaştırma, imalat, enerji, eğitim, tarım, sağlık, diğer, maden, konut ve turizm sektörleri sıralanmaktadır. Öncelikle ilk göze çarpan özellik, toplamda on sektöre ayrılan kamu sabit yatırımlarında Türkiye' de ulaştırma ile birinci sırada devletin ağırlığının olmasıdır. Geleneksel olarak devletin (Klasik iktisat) müdahalesinin ancak, eğitim, sağlık ve güvenlik konularında olmasına rağmen, Grafik.6.'da görüldüğü gibi sözü edilen sektörler için devletin sabit sermaye yatırımları on sektörden eğitimin dördüncü, sağlığın altıncı ve güvenliğin diğer sektörlerin içinde olarak yedinci sırada olması, 1984' de başlayan özelleştirme

faaliyetlerinde, devletin bazı sektörleri özel sektöre devri konusunda oldukça kayıtsız kaldığı ve asli görevleri için sabit sermaye yatırımlarını yaparken tercihlerini ilk ağırlıklı sektörler içinde kullanmadığı biçiminde açıklanabilmektedir.

Ayrıca, görüldüğü gibi popülist politikalar çerçevesinde, hemen her sektörde seçim öncesi artan sabit sermaye yatırımları, seçim sonrasında azalma eğilimi içindedir.

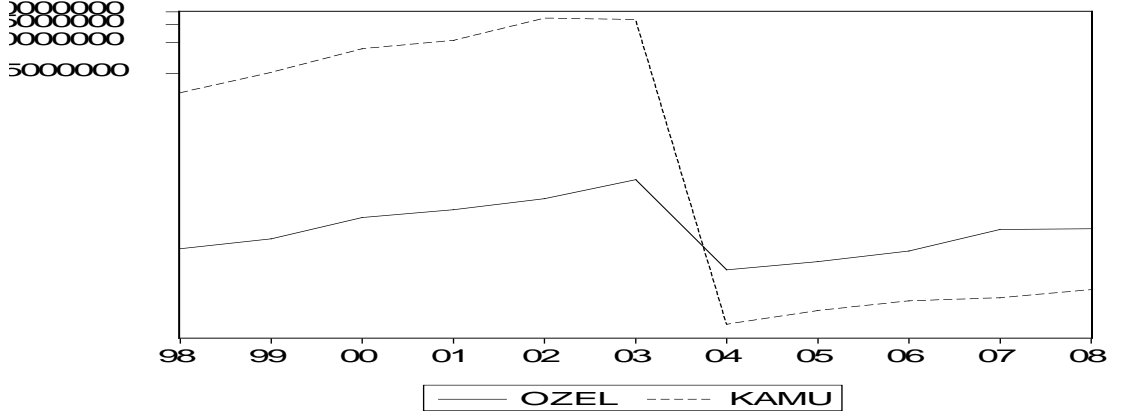
Tablo.9. Sektörler İtibariyle Özel Sektör Sabit Sermaye Yatırımları

Yıllar	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Özel Sektör (Toplam Milyar TL)	97793	121978	197054	235149	301504	462105	60805	73204	93159	150881	152970
Tarım %	4.8	2.9	2.6	2.1	1.9	2.7	4.0	3.1	3.4	2.6	1.8
Madencilik %	1.4	1.6	1.1	1.1	1.8	2.0	2.0	1.9	1.7	1.5	1.5
İmalat %	23.1	23.7	26.7	23.3	29.7	29.8	42.2	42.0	42.2	46.1	45.3
Enerji %	3.3	2.8	2.9	6.3	3.1	0.8	1.7	2.1	2.7	3.3	3.9
Ulaştırma %	20.4	19.9	26.2	21.8	26.0	31.7	18.8	17.4	16.3	16.9	18.3
Turizm %	3.7	5.5	5.6	6.3	6.8	8.1	7.6	7.9	7.4	5.1	5.8
Konut %	34.8	33.8	23.7	26.7	17.0	12.4	13.3	15.2	15.6	14.5	12.6
Eğitim %	0.9	1.7	2.3	2.1	1.5	1.7	1.2	1.1	1.0	1.0	1.3
Sağlık %	3.6	3.2	4.2	4.4	4.0	4.1	4.1	5.0	5.7	4.6	4.9
Diğer Hizmetler %	4.1	4.8	4.7	5.9	8.0	6.9	5.2	4.4	4.0	4.4	4.7

Kaynak: T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Temel Ekonomik Göstergeler, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009 yılları yayınlarından derlenmiştir.

Tablo.9. da görüldüğü gibi her üç seçim döneminde de özel sektör sabit sermaye yatırımlarının miktarı ve oranı seçim yılında bir önceki yıla göre artış gösterirken seçimden sonraki yılda artış miktarı, azalan oranda gerçekleşmektedir.

Grafik.7. Sektörler İtibariyle Kamu ve Özel Sektör Sabit Sermaye Yatırımları

Kaynak: E-Views.3.0 Bilgisayar Programında, tarafımızdan gerçekleştirilmiştir.

Grafik.7. incelendiğinde, sabit sermaye yatırımlarının özel ve kamu olarak ayrılması konusunda, istikrarlı bir yapı gözlenmektedir. 1998 ile 2003 yılları arasında kamu sektörü özel sektör sabit sermaye yatırımlarının açık ara farkla artış göstermesine karşılık, 2002 sonrasında kamu ve özel sektör sabit sermaye yatırımlarının karşılıklı azalışına karşılık, 2003 yılının sonrasında kamu sabit sermaye yatırımlarındaki azalmanın, özel sektör sabit sermaye yatırımlarındaki azalmadan daha fazla olması ve hatta özel sektör sabit sermaye yatırımlarından daha fazla azalması, devletin “yatırımcı” özelliğini bilinçli ve istikrarlı olarak kaybettiği biçiminde açıklanabilmektedir.

Tablo.10. Kamu Kurumu Bazında Kamu Sektörü Sabit Sermaye Yatırımları (Cari Fiyatları, Milyar TL)

Yıllar	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Konsolide bütçe	1081	1799	2858	5860	9873	8667	9667	12133	13952	14209	14468
KİT	904	1335	2280	1811	3185	2489	2488	3593	3672	4054	4000
İller bankası	950	134	298	383	328	456	414	526	540	660	740
Mahalli idareler	798	973	1694	2669	3646	5097	5081	7969	11940	13841	13401
Döner sermayeli kuruluşlar	240	497	116	161	141	164	200	280	283	597	583
Sosyal güvenlik kuruluşlar	15	31	54	98	130	92	117	66	17	46	21
Fonlar	3	5	7	3	4	6	10	12	5	0	0
Toplam kamu sektörü	33595	48333	86021	11300	17308	17288	17977	24578	30410	33435	33371
Toplam özel sektör	9663	12429	19972	22171	30175	40136	60805	73069	93159	106855	121783
Toplam	13022	17262	28573	33470	47482	57423	78782	97647	123569	140290	155153

Kaynak: T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Temel Ekonomik Göstergeler, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009 yılları yayınlarından derlenmiştir.

Tablo.10. incelendiğinde kamu kurumu bazında kamu sektörü sabit sermaye yatırımlarının sürekli olarak artış göstermesi söz konusudur. Söz konusu bu sonuçla kamu sektörü sabit sermaye yatırımlarının kamu kuruluşları bazında değerlendirilmesi durumunda seçimlerin bariz bir etkisinin olduğu iddiasının zayıf olduğu gibi bir çıkarım yapılabilmektedir

Tablo.11. Kamu Kurumu Bazında Sabit Sermaye Yatırımları (Toplam İçindeki Yüzde Payları)

Yıllar	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Konsolide bütçe	35.3	38.3	40.6	51.9	57.0	52.0	53.8	49.4	45.9	42.5	43.4
Kit	26.9	25.1	25.9	16.0	18.4	14.4	13.8	14.7	12.0	12.1	12.0
İller bankası	2.8	2.6	3.5	3.4	1.9	2.6	2.3	2.1	1.8	2.0	2.2
Mahalli idareler	23.8	21.1	19.7	23.6	21.1	29.5	28.3	32.4	39.3	41.4	40.2
Döner sermayeli kuruluşlar	0.7	1.2	1.3	1.4	0.8	1.0	1.1	1.1	0.9	1.8	1.7
Sosyal güvenlik kuruluşlar	0,5	0.6	0.6	0.9	0.8	1.0	1.1	1.1	0.9	1.8	1.7
Fonlar	10.1	10.1	8.4	2.8	0.0	0.0	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0

Kaynak: T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Temel Ekonomik Göstergeler, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009 yılları yayınlarından derlenmiştir.

Kamu kurumlarının kamu sabit sermaye yatırımlarının içindeki payının yüksekten düşüğe göre sıralamasının dikkate alındığı Tablo.11.'e göre, sırasıyla, 1999 seçimlerinde konsolide bütçe, KİT, mahalli idareler, fonlar, İller bankası, döner sermayeli kuruluşlar ve sosyal güvenlik kuruluşları, 2002 seçimlerinde konsolide bütçe, mahalli idareler, KİT, İller Bankası ve eşit paya sahip döner sermayeli kuruluşlar ve sosyal güvenlik kuruluşları, 2007 seçimlerinde konsolide bütçe, mahalli idareler, KİT, İller Bankası, ve eşit paya sahip döner sermayeli kuruluşlar, sosyal güvenlik kuruluşlarıdır. Elde edilen bu sonuçlara göre, devletin kendi içinde 2002 sonrasında farklı bir yapılanma sürecine girdiği söylenebilmektedir.

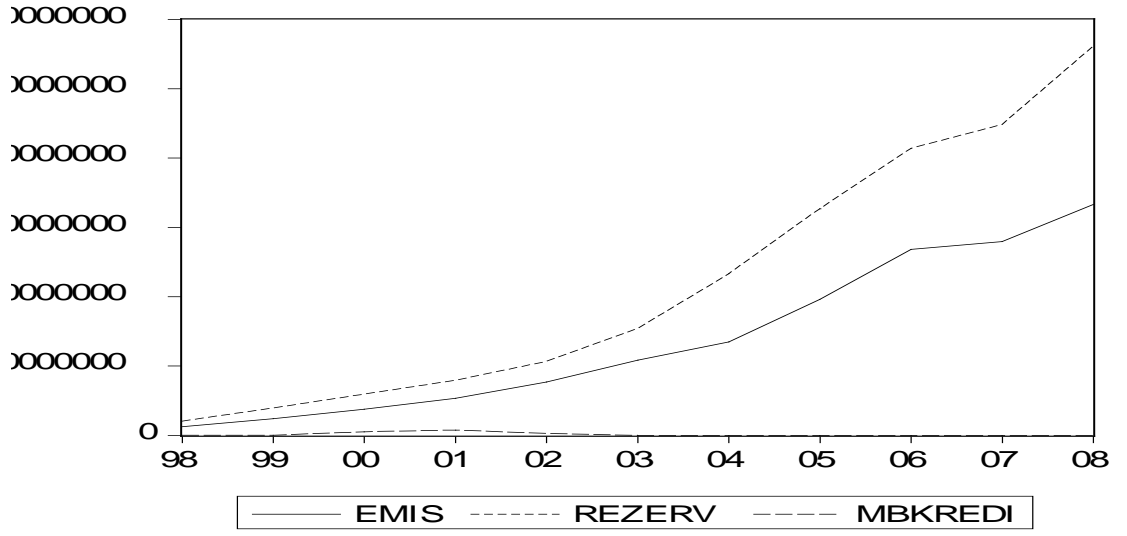
Tablo.12. Başlıca Parasal Göstergeler (Milyar TL)

Emisyon Hacmi	1232331	2390748	3772411	5328876	7707082	10844508	13465237	19612019	26815151	27943811	33297966
Rezerv para	2040981	3932065	5949348	7931613	10662123	15442662	23327658	32696350	41398460	44850336	56128351
Merkez Bankası Kre.	8663	9831	501724	750000	250000	0	0	0	0	0	0
-Kamu	983	2151	1724	0	0	0	0	0	0	0	0
-Özel	7680	7680	500000	750000	250000	0	0	0	0	0	0

Kaynak: T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Temel Ekonomik Göstergeler, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009 yılları yayınlarından derlenmiştir.

Tablo.12. incelendiğinde, emisyon hacmi ve rezerv paranın sürekli bir artış içerisinde olduğu gözlenmektedir. Özellikle emisyon hacmindeki artışın süreklilik göstermesi, hükümetlerin para basımında Anayasal İktisat açısından pek sınırlama getirmediği biçiminde açıklanabilmektedir. Merkez bankası kredilerinin 2003 yılı itibariyle kullanılmaması, istikrarlı bir para politikası izlenmesi ve merkez bankasının borç verme özelliğinden vazgeçerek Güçlü Ekonomiye Geçiş Programına destek vermesi olarak açıklanabilmektedir. Özellikle, merkez bankasının bu davranışı, 2002 ve 2007 seçimlerinde para politikası açısından seçim ekonomisi uygulanmamasına özen gösterdiği biçiminde açıklanabilmektedir.

Grafik.8. Başlıca Parasal Göstergeler

Kaynak: E-Views.3.0 Bilgisayar Programında, tarafımızdan gerçekleştirilmiştir.

Grafik.8. incelendiğinde, emisyon, rezerv para ve merkez bankası kredileri açısından özellikle para politikası açısından seçim ekonomisinin etkilerinin bariz olmadığı sonucuna varılmaktadır.

SONUÇ

Siyasal katılmanın içinde yer alan eylemlerden biri olan ve yönetenlerin belirlenmesini sağlayan seçimler, toplum üyeleri için siyasal ilginin ve siyasal katılmanın önemli bir şeklidir. Seçimler, halkın siyasal süreçten memnun olup-olmadığını göstermesi açısından demokratik süreci yakından ilgilendiren bir kavramdır. Seçim dönemlerinde seçmen, sadece oy vermekle kalmaz aynı zamanda aktif bir şekilde siyasal süreç içerisinde de yer almış olur. Seçim dönemleri siyasi iletişimin arttığı ve güçlendiği bir süreci işaret etmektedir. Seçimler demokratik ülkelerde siyasi hayatın en önemli belirleyicisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Seçim dönemlerinde siyasi partilerin en önemli iletişim yöntemi seçim kampanyalarıdır. Seçim gününe kadar seçmeni etkileme ve oy toplama amacıyla yapılan propaganda ve söylemler seçim kampanyasını oluşturmaktadır.

Seçim kampanyaları önemli hazırlıkları gerektiren profesyonel bir çalışmayla sağlanabilecek bir süreç olarak modern demokrasilerde karşımıza çıkmaktadır. Siyasi seçim kampanyalarının en önemli işlevi demokrasinin bir gereği olan seçimlere seçmenlerin katılımını teşvik etmesi ve seçmenin seçime olan ilgisinin artmasını sağlamasıdır. Seçim sürecinde parti programının ve adaylarının tanıtımı ciddi miktarda kaynak ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Partilerin gelir kaynakları yasalarla sınırlandırılmıştır.

Siyasi partilerin amacı, iktidara gelmek veya iktidarını sürdürmektedir. Seçime katılan siyasal iktidar seçim döneminde uygulanan politikalar sonucu olumsuz etkide kalmış gruplara yönelik olarak ekonomiyi genişletip, piyasayı hareketlendirerek oy oranını arttırmaya çalışmaktadır. Seçim dönemlerinde seçim veya seçim kampanyaları nedeniyle oluşan ekonomik değişimler seçim ekonomisi olarak adlandırılmaktadır.

Seçim ekonomisi, iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Birincisi, siyasi iktidarla ilgisi olmayan bir ekonomidir. Seçimler yaklaşınca, tüm siyasi partiler propaganda harcamalarını artırırken piyasa hareketlenmekte, ısınmaktadır. İkincisinde ise, siyasi iktidar seçim öncesi devlet harcamalarını artırmaktadır. İstihdam politikasında daha popülist davranmakta ve daha çok imtiyaz dağıtmaya başlamaktadır.

Seçim dönemlerinin ekonomiye etkisine ilişkin çeşitli teoriler geliştirilmiştir. Çalışmamızın ikinci başlığı altında açıkladığımız bu teorilerden en çok üzerinde durulan Politik Konjonktür Dalgalanmaları Teorisidir. Bu teori siyasi iktidarın seçim öncesinden seçim gününe dek vergileri azaltma, kamu harcamalarını ve para arzını artırma gibi genişleyici politikalar uygulayacağını; seçim sonrasında ise seçimden öncesi oluşan bütçe açıklarının olumsuz etkilerini giderebilmek, seçim öncesi politikalarının bir sonucu olan yüksek enflasyon oranını sınırlamak için vergileri arttırarak, harcamaları kısarak ve para arzını azaltarak daraltıcı politikalar uygulayacaklarını kabul etmektedir. Politik Konjonktürel Dalgalanmalar Teorisi, hükümetin ekonomiyi kendi çıkarları doğrultusunda manipüle edip etmediğini araştırmaktadır. Çalışma bu teori doğrultusunda incelenmiş ve değerlendirilmiştir.

İktidar sahibi politikacılar yeniden seçilebilmek ve iktidar olabilmek için ulusal ve yerel temelde kamu harcamalarında artışına giderken, ulusal düzeyde bazı mal ve hizmetlerin aşırı sunumu ve bazı popüler yasal ve idari düzenlemeler yoluyla kamu harcamalarını önemli ölçüde arttırmaktadırlar. Ayrıca yine bu mantık doğrultusunda politikacılar kendi seçim çevrelerine daha fazla kamu yatırımı yapılması sağlayarak kamusal yatırım kararlarının alınmasında çıkarıcı bir tutum içine girebilmektedirler.

İktidardaki politikacıların tekrar seçilmelerini sağlayacak iktisat politikalarını uygulamaya çalışmaları sonucunda ülke ekonomisi her dört-beş yılda bir ekonomik dalgalanmalarla karşılaşabilmektedir.

Demokrasinin bir zorunluluğu olarak gerçekleştirilen milletvekili genel seçimlerinin ekonomi üzerindeki etkisi seçim ekonomisi başlığı altında değerlendirilmektedir. Çalışmamız, seçim kampanyalarının parti ve seçim bazında mikro ekonomik açıdan incelenmesinde karşılaşılan veri sıkıntısı nedeniyle, seçim kampanyalarının belirli makro ekonomik değişkenlerle, makro ekonomik açıdan tablolarla, grafiklerle ve ekonometrik açıdan analizi ile gerçekleştirilmiştir.

1998 ile 2008 yılları arasında kalan, on bir yıllık bir süreç, bu süreçte 1999, 2002 ve 2007 olmak üzere üç milletvekili genel seçimleri veri olarak, GSMH, büyüme hızı, TEFE, işsizlik oranı, sivil işgücü, istihdam, kamu harcamaları, kamu gelirleri, iç borç stoku, net borç kullanımı, faiz ödemeleri, sektörler itibariyle kamu ve özel sabit sermaye yatırımları, kamu kurumu bazında kamu sektörü sabit sermaye yatırımları ve

başlıca parasal göstergeler (emisyon, rezervler ve merkez bankası kredileri) makro ekonomik değişkenler dikkate alınmıştır.

Çalışmada incelenmiş olan üç seçim dönemi de bugüne kadar incelenmiş olan seçim dönemlerinden farklı özellikler taşımaktadır. IMF ve Dünya Bankası yönetiminde uygulanmaya başlayan Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ve arkasından yaşanan 2000 ve 2001 krizleri, 2002 yılında koalisyon hükümetini erken seçime götüren sebeplerden birisi olmuştur. Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı döviz kuru çıpasına dayanmaktaydı ve 2002 sonu itibariyle enflasyonu tek haneli değerlere düşürme amacındaydı. Kasım 2000 krizi ve Şubat 2001 krizi ile birlikte, dalgalı kur rejimine geçiş yapılmıştır. İncelediğimiz 2002 ve 2007 yıllarında yapılan seçimlerden galip çıkan ve her iki dönemde de tek parti hükümeti kuran AKP, incelenen ekonomik verilerden de anlaşılacağı üzere uyguladığı iktisat politikasında Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı'nı uygulamıştır.

Yapılan tablo, grafik ve Granger nedensellik testi analizlerine göre, TEFE, büyüme hızı, istihdam, sivil işgücü, net borç kullanım oranı, iç borçlanma, faiz ödemeleri, sektörler itibariyle kamu sektörü sabit sermaye yatırımları ve hatta özel sektör sabit sermaye yatırımları açısından seçim ekonomisinin uygulandığına dair destekleyici bulgular elde edilmektedir. Bu durum, hükümetlerin milletvekili genel seçim kampanyalarının özellikle finansmanı konusunda, maliye politikası ve borçlanma politikalarında seçim ekonomisinin izlerini taşıması yönünde anlamlıdır.

Ayrıca, kamu kurumu bazında kamu sabit sermaye yatırımları, emisyon, rezerv para, merkez bankası kredileri açısından seçim ekonomisinin uygulandığına dair bulgulara rastlanmaması, Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı doğrultusunda para politikasının istikrarlı ve kontrollü olmasıyla açıklanmaktadır.

Bir başka deyişle, çok partili hayata geçişle birlikte, ilk yapılan seçimlerden 1999 seçimlerine kadar para, maliye ve borçlanma politikalarında seçim kampanyalarının “harcama arttırıcı” etkileri görülmekte iken, çalışmamızda özellikle 2002 seçimlerinden sonra para politikası bu etkilerden arındırılmasına rağmen, seçim kampanyalarının “harcama arttırıcı” etkisi maliye politikası ve borçlanma politikası üzerinde ağırlığını arttırdığı gözlenmektedir. Söz konusu bu durumun ileriki yıllarda Türkiye'nin borçlanma politikasında çok ciddi ve kronik sorunlara maruz kalacağına dair inancımızı güçlendirmektedir. Söz konusu bu ciddi ve kronik sorunların çözümü

için, Türkiye'nin tüketim toplumundan çok, üretim toplumu olması gerektiğine inanmaktayız.

KAYNAKÇA

- AKAD, Mehmet. *Baskı Gruplarının Siyasal İktidarla İlişkileri*. İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1976.
- AKALAN, Abdullah Recai. *Seçim Harcamaları ve Yolsuzluk İlişkisi*. Türk Hukuk Dergisi. Temmuz 2007. <http://abdullahakalan.blogcu.com/secim-harcamalari-ve-yolsuzluk-iliskisi/6715850>. (12 Ekim 2010)
- AKALIN, Gülsüm ve Kemal Erkişi. *Türkiye’de Seçim Ekonomisi Uygulamalarının Geleneksel Oportünist Seçim Çevrimleri Açısından Değerlendirilmesi*. ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 3, Sayı 5, 2007.
- AKCAGÜNDÜZ, Emre. *Kamu Tercih Teorisi ve Türkiye Üzerine Olan Etkisi Üzerine Bir İnceleme*”. Ekonomi Bilimler Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 2, 2010.
- AKTAN, Coşkun Can. *Kamu Tercih Teorisi, Politik İktisat*. http://www.canaktan.org/ekonomi/anayasal_iktisat/kamu-tercihi.htm, 2000 (10 Ekim 2010).
- AKTAN, Coşkun Can ve Dilek DİLEYİCİ. *Kamu Tercih ve Anayasal İktisat Dergisi*, Sayı:1, Yıl:1, Ocak-Şubat-Mart 2001.
- ALİEFENDİOĞLU, Yılmaz. *Siyasal Partiler ve Sivil Toplum Örgütleri*. Anayasa Yargısı, Ankara,1999.
- ALTINBAŞ, Hakan. *Türk Siyasal Sisteminde Siyasal Partiler ve Kentleşmenin Kutuplaşma Sürecine Etkileri*. Akdeniz Üniversitesi, İİBF Dergisi, Sayı:5, 2003, ss.1-3.
- ARI, Tayyar. *Amerika’da Siyasal Yapı, Lobiler ve Dış Politika*, İstanbul: Alfa Basım Yayın, 1997.
- ASLANOĞLU, Erhan. *Türkiye Ekonomisinin Yapısal Sorunları ve Mevcut Durum*. İktisat İşletme ve Finans Dergisi, Nisan 2003.
- ATAÇ, Beyhan. *Kamu Ekonomisi ve Devletin Ekonomideki Yeri*. <http://books.google.com> (10 Ekim 2010).
- AYDIN, Kenan ve Volkan ÖZBEK. *Ailenin Seçmen Davranışları Üzerindeki Etkisi*. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2004/2.
- AZİZ, Aysel. *Siyasal İletişim*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2007.
- Berkan, İSMET. *Postmodern Darbe mi?*. Radikal Gazetesi. 26 Nisan 2003. <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=73236> (28 Mayıs 2010).

- BONGRANG, Michael. *Politikada Pazarlama*. Çev: Fatoş Ersoy. İstanbul: İletişim Yayınları, 1992.
- Bostancı, M. Naci. *Siyasi Kampanyalar ve Profesyoneller*. Yeni Türkiye Günlüğü Dergisi. 1994.
- BUCHANAN, James. *Pozitif Kamu Tercihi Teorisi ve Normatif Temelleri*. Çev: Coşkun Can Aktan. http://www.canaktan.org/canaktan_personal/canaktan-arastirmalari/anayasal-iktisat/aktan-buchanan-pozitif-kamu-tercihi.pdf (28 Eylül 2010).
- BULUT, Nihat, *Adalet-İstikrar İkilemi Bağlamında Türk Seçim Sistemi Geleneği ve İki Turlu Çoğunluk Sistemi Üzerine Düşünceler*. Bilgi Toplumunda Hukuk, Ünal Tekinalp'e Armağan, Cilt-III, İstanbul: Beta Yayınları, 2003.
- BULUTOĞLU, Kenan. *Kamu Ekonomisine Giriş-Devletin Ekonomik Bir Kuramı*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 1988.
- CAN, Osman. *Demokratikleşme Serüveninde Anayasa ve Siyasi Partilerin Kapatılması* Ankara: Seçkin Yayınları, 2005.
- Capital İş&Ekonomi Dergisi. *Seçim ve Ekonomi*. 01 Aralık 2006. <http://proje.capital.com.tr/secim-ve-ekonomi-haberler/19294.aspx> . (10 Ekim 2010).
- ÇINAR, Tayfun. *Yerel Seçimlerde Kent Büyüklüğü ile Oy Vermenin Yönü Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği*, Ankara Üniversite SBF Dergisi, 62(3), 2007, ss. 141-165.
- ÇİNKO, Levent. *Modern Politik Konjonktür Hareketleri Teorisi: Rasyonel Beklentileri İçeren politik Konjonktür Hareketleri*. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 19,2005/2.
- ÇAM, Esat, *Siyaset Bilimine Giriş*, Der Yayınları, İstanbul, 1990.
- ÇİNKO, Levent. *Seçmen Davranışları ile Ekonomik Performans Arasındaki İlişkilerin Teorik Temelleri ve Türkiye Üzerine Genel Bir Değerlendirme*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 61(1), 2006.
- ÇOBAN, Ali Rıza. *Kamu Tercihi Teorisi İçinde*. Çağdaş Kamu Yönetimi.(Editörler: Muhittin Acar, Hüseyin Özgür), Nobel Yayıncılık, Ankara, 2003.
- DAMODAR N. Gujarati, *Basic Econometrics, International Edition, Third Edition*, McGraw-Hill, Inc. , North America, 1995.
- DAMLAPINAR, Zülfikar ve Şükrü BALCI. *Seçmenin Zihnindeki Aday İmajını Belirleyen Etkenler: 28 Mart 2004 Yerel Seçimleri Alan Araştırması*. http://www.iletisim.selcuk.edu.tr/dergi/gs/2005_cilt4s1.pdf ,(10 Ekim 2010).

- DEVİRAN, Yusuf. *Siyasal Kampanya Yönetimi: Mesaj, Strateji ve Taktikler*. İstanbul: AND Yayınları, 2003.
- DOĞAN, Adem ve Göksel GÖKER, *Yerel Seçimlerde Seçmen Tercihi (29 Mart Yerel Seçimleri Elazığ Seçmen Örneği)*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, Ekim 2010, 5(2).
- DURA, Yahya Can. *Mülkiyet-Verimlilik İlişkisi: Uygulamalı (Amprik) Çalışmalar*, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı:26, Ocak – Haziran 2006.
- DURSUN, Davut. *Siyaset Bilimi*, İstanbul: Beta Yayınları, 2002.
- DUVEMBER, Maurice. *Siyasi Partiler*, Çev.: Ergun ÖZBUDUN, Ankara: Bilgi Yayınevi,1970.
- ERDOĞAN, Seyfettin. *Politik Konjonktürel Hareketleri Teorisi Perspektifi ile Siyaset-Ekonomi İlişkileri*, İstanbul: Değişim Yayınları, 2004, s.54
- ERDOĞAN, Seyfettin. *Siyaset-Ekonomi İlişkileri*, İstanbul: Değişim Yayınevi, 2004, s.110.
- ERKAN, Arslan. *Siyasi Partiler ve Hazine Yardımları*, Bütçe Dünyası Dergisi Cilt: 3, Sayı: 28/Kış, 2008.
- GACANER, Aydanur. *Türkiye Açısından Wagner Kanunu'nun Geçerliliğinin Analizi*. Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. Cilt:25, Sayı: 2, s.103- 122.
- GENÇKAYA, Ömer Faruk. *Siyasetin Finansmanında Kaçak Alanlar, Şeffaflık ve Denetim*, Görüş (45), Ekim-Kasım 2000.
- GENÇKAYA, Ömer Faruk. *Siyasi Partilere ve Adaylara Devlet Desteği, Bağışlar ve Seçim Giderlerinin Sınıflandırılması, Karşılaştırılmalı İnceleme ve Türkiye İçin Bir Öneri*, TESEV, İstanbul, 2000.
- GÖK, Abdülkerim. *Bir Yolsuzluk Çeşidi Olarak Türkiye'de Seçim Kampanyalarının Finansmanı*. E-Yaklaşım Dergisi, Ocak 2007.
<http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/makaleler/2007018876.htm>, (10 Ekim 2010).
- GÖKDENİZ, İsmail ve Zeliha SEÇKİN, “Demokrasi ve İdari Ahlak (II)” Yerel Yönetim ve Denetim, Cilt:6, Sayı:11, Ekim 2001, ss.38.44.
- GÖKSEL, Nilüfer Karasulu, *Politik Yaşamda Pazarlama Faaliyetleri*, Amme İdaresi Dergisi, Cilt: 38, Sayı:3, Yıl:2005.

- GÖZSEL, Türkmen ve ÇINAR, Yetkin, Seçim Barajını “Yönetimde İstikrarı Azaltmayan Bir Seviyeye” Düşürmek Mümkün mü?, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, <http://www.tepav.org.tr> (erişim:21.03.2011).
- GRECO, *Parti Finansmanında Şeffaflık Hakkında Türkiye Değerlendirme Raporu*, İnsan Hakları ve Hukuki İşleri genel Müdürlüğü İzleme Direktörlüğü, Strazburg, 2010, www.uhdigm.adalet.gov.tr/greco_siyasi_partiler.doc, (02Ocak 2011).
- GÜLMEN Yüksel. *Seçmen Davranışı*. İ.Ü. İktisat Fakültesi Dergisi. 1979.
- GÜNEŞ, İsmail. *Kolektif Karar Alma Mekanizmasında Kullanılan Oylama Yöntemleri*, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. Cilt:15, Sayı:1-2, 2001.
- GÜNEŞ, Sadık. *Enformasyon Toplumunun Putları*. Ankara: Hece Yayınları, 2006.
- GÜVEL, Enver Alper ve Aylin KOÇ. *Kamu Açıklarının Politik Ekonomisi*. Sosyo-Ekonomi Dergisi, Ocak-Haziran 2011(1), s.237.
- HÜLÜR, Himmet ve Ahmet KALENDER. *Sosyo-Politik Tutumlar ve Din – Konya Araştırması*, Konya: Çizgi Kitapevi Yayınları, 2003.
- İNAL, Ayşe. *Haber Medyası ve Seçim Kampanyaları*. 2009. <http://ilef.ankara.edu.tr/etik/haber-medyasi-ve-secim-kampanyalari/>, (12 Ekim 2010).
- GAYTANCIOĞLU, Kaan. *Avrupa’da Yaşanan Ekonomik Krizin Genel Seçimlere Etkisi:İrlanda Örneği*. <http://www.abanaliz.com/haberdetay.asp?ID=352> (02 Mart 2011).
- KALENDER, Ahmet. *Siyasal İletişim: Seçmenler ve İkna Stratejileri*, Konya: Çizgi Yayınları, 2000.
- KAPANİ, Münci. *Politika Bilimine Giriş*. Ankara:Bilgi Yayınevi. 12. Basım, 2000.
- KARAÇOR, Süleyman. *Siyasal Katılım Açısından Siyasal Pazarlama ve Seçim Kampanyalarının Önemi*. İstanbul:İletişim Fakültesi Dergisi, 2006.
- KARAGÜL, Mehmet. *Anayasal İktisat ve Türkiye’de Uygulanabilirliği*. Çukurova Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt:7; Sayı:1;1997.
- KIŞLALI, Ahmet Taner. *Siyaset Bilimi*. Ankara:İmge Yayınları, 2008.
- METE, Nihal, *Siyasi Partilerin Mali Denetimi*. Ntv MAG Magazin Dergisi, Ekim 2000, Sayı:14.
- OKTAY, Mahmut. *Politikada Halkla İlişkiler*. İstanbul:Der Yayınları. 2002.

- ONUR, Sara, *Kamu Seçimi Teorisi'nde Oylama Olgusu Analizi*. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. Sayı:2. 2001.
- ONUR, Sara. *Ekonomide Karşılıksız Kayıplar*. Seçim Ekonomisi. Ankara: Asil Yayınları. 2004.
- ÖNDER, İzzettin, *Seçim Arifesinde İmaj Yaratma Çabaları*. ISO Dergisi, Sayı:307, 1991.
- ÖZBUDUN, Ergun. *Seçim Sistemleri ve Türkiye*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 44, Sayı: 1-4, 1995.
- ÖZBUDUN, Ergun. *Siyasal Partiler*.Ankara: Bilgi Yayınevi. 1977.
- ÖZBUDUN, Ergun. *M. Duverger'nin Siyasi Partileri ve Siyasi Partilerin İncelenmesinde Bazı Metodolojik Problemler*. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:21, Sayı:1-4, Ankara, 1964, ss.23-51.
- ÖZBUDUN, Ergun. *Batı Demokrasilerinde ve Türkiye'de Parti Disiplini*. Ankara: A.Ü. Hukuk Fakültesi Yayınları, 1968.
- ÖZBUDUN, Ergun. *Siyasi Partilerin Hukukça Düzenlenmesi İhtiyacı Ve Örgütlenme Sorunları*. TESAV Sempozyumu: Siyasi Partiler Ve Demokrasi, Ankara: Tesav Yayını, 1995.
- ÖZKAN, Abdullah. *Siyasal Seçim Kampanyası Ne İşe Yarar*. 10 Şubat 2009. <http://www.milligazete.com.tr/makale/siyasal-secim-kampanyasi-ne-ise-yarar-114102.htm> , (10 Kasım 2010).
- ÖZKAN, Abdullah. *Siyasal İletişim Stratejileri*. İstanbul: TASAM Yayınları, 2007.
- ÖZTEKİN, Ali. *Siyaset Bilimine Giriş*. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2000.
- SAĞLAM, Fazıl. *Siyasal Partiler Hukukunun Güncel Sorunları*. İstanbul: Beta Yayınları, 1999.
- SARIBAY, Ali Yaşar. *Türkiye'de Demokrasi ve Politik Partiler*. İstanbul: Alfa Yayınları, 2001.
- SEZEN, Saim. *Seçim ve Demokrasi*. Gündoğan Yayınları, 1994.
- ŞEYLAN, Gencay, *Toplumsal Değişme, Yönetimsel Bozulma ve Yolsuzluk*. Amme İdaresi Dergisi, Aralık 1975, Cilt:8, Sayı:4.
- Siyasal Partiler Kanunu. <http://www.tbmm.gov.tr/genser/kanun3.html> . (27 Ağustos 2011).
- TEZİÇ, Erdoğan. *Anayasa Hukuku*.İstanbul: Beta Yayınları, 1998.

- TUNCER, Erol. *Türkiye’de Seçim Uygulamaları Sorunları Işığında Temsilde Adalet – Yönetimde İstikrar İlkelerinin İşlevselliği*. Anayasa Yargısı Dergisi. Cilt:23, 2006.
- TURAN, İlter. *Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış*. İstanbul: Dar Yayınları, 1986,
- TURAN, Mehmet. *Siyasi Kapatma Davaları*, Yeni Türkiye Dergisi, Yıl:3, Sayı: 17, Eylül- Ekim 1997.
- OKTAR, Suat. *Türkiye’de Siyasetin Finansmanı ve Finansmanın Denetimi: Siyasette Şeffaflık*. Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi. 2008. Cilt: 25, Sayı:2.
- ÖZTÜRK, Zeki. *Türkiye’de Seçim Harcamalarının Denetlenmesi: Türkiye-Fransa Karşılaştırılması*. Türkiye Günlüğü Dergisi. 2000, Sayı:61.
- PARLAKTUNA, İnci ve Abdullah Burhan BAHÇE. *Politik Konjunktür Dalgalanmalarının Ekonomi Üzerindeki Etkisi ve Türkiye Uygulaması (1980-2006)*. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. Vol.7,No:2, Aralık 2006.
- PİRTİNİ, Serdar. *Seçim Kampanyalarında Siyasal Pazarlama Yaklaşımı Açısından İlişki Pazarlaması İletişimi*. İletişim Fakültesi Dergisi, İstanbul, 2003.
- SAVAŞ, Vural. *Anayasal İktisat*, İstanbul: Avcıol Basım Yayın, 1989.
- SAVAŞAN, Fatih ve Dursun, İbrahim, “Türkiye’de Yerel Düzeyde Politik Konjunktürel Devreler”, Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F.Dergisi, Cilt. VIII, Sayı:2, 2006.
- Siyasetin Finansmanı ve Siyasi Partiler.
http://www.aso.org.tr/kurumsal/media/kaynak/TUR/asomedy/ekim2002/dosyae kim2_002.html. (20 Ekim 2010).
- SEZGİN, Şennuz. *Türkiye’de Politik Konjunktürel Dalgalanmalar 1950-2003 Dönemi*, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Sayı:62(2), 2007.
- SUSMUŞ, Türker. *Bir Kamuoyu Eğilim Araştırması Çerçevesinde Türkiye’deki Siyasi Partilerin Denetim ve Saydamlık Açısından Muhasebe Sisteminin Değerlendirilmesi*. Mali Çözüm Dergisi (60), 2002.
- ŞEN, Hüseyin ve İsa SAĞBAŞ. *Bütçe Açıkları, Teori ve Türkiye Uygulaması*. Ankara: Seçkin Yayınevi. 2004.
- ŞENER, Orhan. *Teori ve Uygulamada Kamu Ekonomisi*. İstanbul: Beta Yayınları.2001.
- Tan, Ahmet. *İlke ve Uygulamalarıyla Politik Pazarlama*. İstanbul: Papatya Yayınları. 2002.

- T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu. *2007 Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları*. Sayı:185, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=1898> (erişim:01.11.2010).
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. *Temel Ekonomik Göstergeler*. Ankara. 2000 Aralık.
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. *Temel Ekonomik Göstergeler*. Ankara. 2001 Aralık.
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. *Temel Ekonomik Göstergeler*. Ankara. 2002 Aralık.
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. *Temel Ekonomik Göstergeler*. Ankara., 2003 Kasım.
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. *Temel Ekonomik Göstergeler*. Ankara. 2004, Aralık.
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. *Temel Ekonomik Göstergeler*. Ankara. 2005, Aralık.
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. *Temel Ekonomik Göstergeler*. Ankara. 2006 Aralık.
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. *Temel Ekonomik Göstergeler*. Ankara. 2007 Ocak.
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. *Temel Ekonomik Göstergeler*. Ankara. 2008 Aralık.
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. *Temel Ekonomik Göstergeler*. Ankara. 2009 Ocak-Şubat.
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. *Temel Ekonomik Göstergeler*. Ankara. 2010 Ekim-Kasım-Aralık.
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, *Ekonomik ve Sosyal Göstergeler (1950-1998)*. Ankara, Aralık 1997, DPT, Kamu Finansmanı Raporu, Yıllık Programlar ve Konjonktür Değerlendirme Genel Müdürlüğü, Ankara, Ekim 2001.
- TORLAK, Sülün Evinç ve Ferihan POLAT. *Denizli Örneği Çerçevesinde Kentleşme Sürecinde Seçmen Davranışı Değişimi*. Mülkiye Dergisi, Cilt:30, Sayı:253.
- Türkiye Seçimleri, <http://www.belgenet.net/>. (20 Kasım 2010).
- UZTUĞ, Ferruh. *Siyasal Marka, Seçim Kampanyaları ve Aday İmajı*. Ankara: Mediat Yayınları. 1999.

UZTUĞ, Ferruh. *Siyasal Pazarlama, Kamuoyu Oluşumu ve Kamuoyu Araştırmaları*. Yeni Türkiye Dergisi. 1996. Sayı:11.

ÜSTE, Bahar. *Türkiye’de Seçim Sistemi Arayışları, Bir Alternatif Model*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları. 1999.

VARLIK, Ülkü ve Banu ÖREN. *Seçim Sistemleri ve Türkiye’de Seçimler*. İstanbul: ER Yayınları. 2001.

YAŞIN, Cem. *Siyasal Kampanya Yönetiminde Bütüncül Yaklaşım*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 2006.

YAVAŞGEL, Emine. *Temsilde Adalet ve Yönetimde İstikrar Açısından Seçim Sistemleri ve Türkiye’deki Durum*. Ankara: Nobel Yayınları.2004.

1999 Yılı Seçim Sonuçları. http://www.belgenet.net/ayrinti.php?yil_id=13 (02 Kasım 2010).

48 Kadın Meclis’te. 24 Temmuz 2007. <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/415048.asp> (02 Kasım 2010).

MHP’li Milletvekili Kazada Öldü. 26 Temmuz 2007. <http://www.haber7.com/haber/20070726/MHPli-milletvekili-kazada-oldu.php> (03 Nisan 2011).

2007 Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=1898> . (02 Kasım 2010).

İnternet Kaynakları

<http://tr.wikipedia.org/>

<http://www.tbmm.gov.tr>

<http://www.belgenet.com>

<http://www.secimnet.com>

<http://www.hurriyet.com.tr>

<http://www.cumhuriyet.com.tr>

<http://www.milliyet.com.tr>

<http://www.aso.org.tr>

<http://www.haber7.com>

<http://www.ntvmsnbc.com/>

<http://www.tuik.gov.tr>

<http://www.chp.org.tr/>

<http://www.akparti.org.tr/>

<http://www.mhp.org.tr/>

<http://www.siyasaliletisim.org>

<http://www.yaklasim.com>

<http://www.canaktan.org>

<http://books.google.com>

ÖZGEÇMİŞ

Yasemin Arafat 1983 Ankara doğumludur. İlköğretimini Yunusemre İlkokulunda, ortaöğretimini 2000 yılında Halide Edip Lisesi'nde tamamlamıştır. Aynı yıl Kırıkkale Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi “Kamu Yönetimi” bölümünü kazanmıştır. 2004 yılında mezun olduktan sonra özel sektörde çalışmaya başlamıştır. 2008 yılında Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü “Kamu Yönetimi” bölümünde yüksek lisans eğitimine başlamıştır.